

T.C.
İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YUMUŞAK GÜÇ BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE
YÜKSEKÖĞRETİMİN ULUSLARARASILAŞMASI

ESRA MERVE ÇALIŞKAN

KÜRESEL SİYASET VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYE HALİL KÜRŞAD ASLAN

İSTANBUL 2019

**T.C.
İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**YUMUŞAK GÜÇ BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE
YÜKSEKÖĞRETİMİN ULUSLARARASILAŞMASI**

ESRA MERVE ÇALIŞKAN

**KÜRESEL SİYASET VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYE HALİL KÜRŞAD ASLAN**

İSTANBUL 2019

KABUL ve ONAY SAYFASI

Enstitümüz Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Esra Merve ÇALIŞKAN tarafından hazırlanan “*Yumuşak Güç Bağlamında Türkiye’de Yükseköğretimin Uluslararasılaşması*” isimli tez savunma sınavı 30.07.2019 tarihinde İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde yapılmış olup aşağıda belirtilen jüri tarafından değerlendirilerek, **OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU** ile yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üye. Halil Kürşad ASLAN
İstanbul Medipol Üniversitesi
Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ahmet ÖZTÜRK
İstanbul Üniversitesi
Sınav Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üye. Hatice Deniz GENÇ
İstanbul Medipol Üniversitesi
Sınav Jüri Üyesi

İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun **05 / 08 / 2019** tarih ve **2019 / 30 - 03** sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Doç. Dr. Müjgan TUNÇ YÜCEL
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazıma kadar bütün safhalarda etik dışı olabilecek bir davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, bu tez çalışması ile elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tez çalışmasında ve yazım sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

Esra Merve ÇALIŞKAN

TEŐEKKÜR VE İTHAF

Bu çalıőmanın gerçekleőmesinde yüksek lisans eğitimim boyunca katkılarını esirgemeyen, saha çalışmam boyunca her aőamada yanımda olan, değerli bilgilerini her yönüyle bana aktarmaya çalışan saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Halil Kürşad Aslan'a teőekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Tezime baőladığım andan bitirdiğim ana kadar her aşamasında destek olan benden kıymetli fikirlerini ve yol göstericiliğini hiçbir zaman esirgemeyen Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hatice Deniz Genç'e ve yoğun programına rağmen çalıőmamı önemseyerek tezime katkıda bulunan Sayın Prof. Dr. Ahmet ztrk'e teőekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca fedakrlıklarını esirgemeyen ve güvenlerini daima hissettiğim biricik babam ve sevgili kardeőlerim Hande ve Beyza'ya, tezim boyunca her zaman yanımda olan sevgili eőime teőekkür ederim.

Son olarak bu çalıőmamı, bana her daim inanan ve sonsuz fedakrlıkta bulunan anneme ve doğduğu günden beri bilgisayar başında benimle olan, saha çalışmam sırasında niversite bahçelerinde beni bekleyen biricik oğlum Bilal Kaan'a ithaf ediyorum.

ÖZET

Internationalization of Higher Education in Turkey in The Context of Soft Power

Bu tez çalışması ulusal yükseköğretim sistemleri, kalite güvencesi ve yumuşak güç kavramlarının etkileşimleri ile ilgilidir; söz konusu üç temel kavram uluslararası ilişkiler disiplini çerçevesinde beraberce ele alınmıştır. Dolayısıyla üç farklı literatürde tartışılan konular bu tez çalışmasında ortak bir platformda birleştirilmiştir. Pek çok farklı akademisyen ve kurum tarafından hazırlanan ikincil veriler taranmış ve saha araştırmamızda elde ettiğimiz birincil verilerle harmanlanmıştır. 2000’li yıllardan itibaren küresel siyasi sistemde doğrudan sert güç kullanmak yerine vekalet savaşları ile beraber yumuşak güç araçlarının yaygın kullanımına şahitlik ediyoruz. Bu tez çalışmasının merkezinde yükseköğretim sistemlerinde giderek yaygınlaşan uluslararasılaşma eğilimleri bulunmaktadır. Bu temel eğilim (ve kavram) ile birlikte diğer iki önemli kavramın etkileşimi de göz önünde bulundurulmaktadır: bunlardan birincisi yumuşak güç araçlarından bir tanesi olan öğrenci değişim ve burs programlarıdır; ve diğeri de yükseköğretim sistemlerinde kalite güvencesidir. Yükseköğretimin yumuşak güç bağlamında uzun vadeli etkilerinin fark edilmesi ile bu konudaki çalışmalara ağırlık verilmiştir. Özellikle uluslararasılaşma konusunda kurumlar yeni atılımlar yapmakta, uzun vadeli politikalar oluşturmakta ve bu konuda pek çok rapor ve planlar yayınlanmaktadır. Bu araştırmada, küreselleşme eğilimleri ışığında Türkiye’nin yükseköğretim kurumlarının uluslararasılaşma kavramını hangi şekilde algılayıp ne tür politikalarla işlevsel hale getirdikleri incelenmiştir. Türkiye’nin önde gelen üniversiteleri, sınırlı kamu kaynakları, küresel rekabet ve artan beklentiler karşısında yenilikçi çözüm arayışına girmiştir. Bu bağlamda, Türkiye’nin Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK), üç temel stratejik hedeften biri olarak ilan edilen uluslararasılaşma başlığını tüm ulusal üniversiteler için ortak hedef olarak koymuştur. Bu tez çalışmasında Türkiye’nin önde gelen üniversitelerinin bu hedefi nasıl algılayıp hangi alt başlıklarda işlevsel hale getirdikleri mercek altına alınmıştır. Diğer yandan da üniversitelerin söz konusu ana hedefe odaklanırken Türkiye’nin yumuşak güç projeksiyonu ve yükseköğretimde kalite güvence çalışmaları ile ne şekilde ilişkilendirme yaptıkları da araştırma sorusu olarak ele alınmıştır. TÜBİTAK’ın 2012-2018 yılları arasında yayınladığı Girişimcilik ve Yenilikçilik Endeksinde yer alan 12 üniversitenin orta ve üst düzey yöneticileri ile mülakatlar yapılarak birincil veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler ilave ikincil verilerle birleştirilerek karşılaştırmalı bir genel durum analizi yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: kamu diplomasisi, uluslararasılaşma, uluslararası ilişkiler, yumuşak güç, yükseköğretimde kalite güvencesi

SUMMARY

This thesis deals with the interactions of national higher education systems, quality assurance and soft power; These three basic concepts are discussed together in the framework of the discipline of international relations. Therefore, the topics discussed in three different literature are combined in a common platform in this thesis. Secondary data prepared by many different academics and institutions were scanned and blended with the primary data obtained in our field research. From the 2000s onwards, we have witnessed the widespread usage of soft power tools; besides, we have witnessed more proxy wars instead of using hard power directly in the global political system. At the center of this master thesis one might see the increasing tendency of internationalization in higher education systems. In addition to this fundamental trend (and concept), the interaction of two other important concepts is also considered: the first is student exchange and scholarship programs, one of the soft power tools; and the other is quality assurance in higher education systems. With the recognition of the long-term effects of higher education in the context of soft power, studies on this issue have been emphasized. Especially in the field of internationalization, institutions are taking new steps, formulating long-term policies and many reports and plans are published. In this research, in light of globalization trends behaviors of higher education institutions have been examined: the way in which they understood the concept of internationalization and the way they take operational decisions to reach this prime target. Leading universities in Turkey, in the face of global competition, limited public resources, and rising expectations, have entered into quest for innovative solutions. In this context, Turkey's Council of Higher Education (YÖK), has declared that the internationalization (one of the three main strategic objectives) should become as a common target for all national universities. This thesis sheds light on executive behaviors of Turkey's leading universities: how do they perceive this goal and how they make operational decisions on sub-targets to reach the broader goal of internationalization? On the other hand there are also related sub-research questions on the interaction between internationalization target and two other processes: Turkey's soft power projection and quality assurance in higher education institutions. Primary data has been collected by interviews with top and mid-level university executives. The data obtained were combined with additional secondary data and a comparative general context analysis was performed. 12 leading universities are selected based on the ranking system conducted by Turkey's Scientific and Technological Research Council (TÜBİTAK).

Keywords: public diplomacy, internationalization, international relations, soft power, quality assurance in higher education

İÇİNDEKİLER

1	GİRİŞ.....	1
2	METODOLOJİ VE VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	3
2.1	Araştırmanın Arka Planı.....	3
2.2	Araştırma Soruları	5
2.3	Araştırma Yöntemi	6
3	BÖLÜM YUMUŞAK GÜÇ VE KAMU DİPLOMASİSİ	8
3.1	Siyaset Biliminde Güç Kavramının Değişimi ve Yumuşak Güç	8
3.2	Kamu Diplomasisi	11
3.2.1	Kamu Diplomasisinin Tarihçesi.....	13
3.3	Yumuşak Güç Etkisiyle Kamu Diplomasisi Faaliyetleri	14
4	YÜKSEKÖĞRETİMDE ULUSLARARASILAŞMA	22
4.1	Ekonomik Küreselleşme ve Eğitim Dünyasına Yansımaları	22
4.2	Eğitimde Uluslararasılaşma Eğilimleri	30
4.3	Yükseköğretimde Kalite ve Uluslararasılaşma Süreçlerinin Etkileşimi	33
5	TÜRKİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİMİN ULUSLARARASILAŞMASI VE DİĞER ÜLKELERLE KARŞILAŞTIRMA.....	35
5.1	Türkiye'de Yükseköğretimin Uluslararasılaşma Süreci.....	35
5.2	Türkiye'nin Yabancı Öğrencilere Uyguladığı Burs Programları	39
5.2.1	Büyük Öğrenci Projesi	40
5.2.2	Hükümet Bursları	41
5.2.3	Türkiye Bursları	41
5.3	Türkiye'de Uygulanan Öğrenci Değişim Programları	43
5.3.1	Mevlana Değişim Programı	43
5.3.2	Bologna Süreci	44
5.3.3	Erasmus+.....	45

5.4	Dünyada Mevcut Yükseköğretimde Burs Durumu	48
5.4.1	Amerika Birleşik Devletleri	51
5.4.2	Rusya.....	53
5.4.3	Asya	54
5.4.4	Avrupa.....	57
6	SAHA ARAŞTIRMASI SONUCU ELDE EDİLEN VERİLERİN ANALİZİ ..	62
7	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	80
	KAYNAKÇA.....	85

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 Güç Kavramları.....	9
Tablo 2 Dünya Genelinde Uluslararası Öğrenci Sayıları.....	24
Tablo 3 ABD Ekonomisine Uluslararası Öğrencilerin Katkısı.....	29
Tablo 4 Yıllara göre Türkiye’de Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayıları	39
Tablo 5 Mevlana Değişim Programına Katılan Öğrenci Sayıları	43
Tablo 6 Erasmus Değişim Programına Katılan Öğrenci Sayıları	47
Tablo 7 2001-2017 Yıllarında Dünya Genelinde Yabancı Öğrenci Dağılımı	50
Tablo 8 Fulbright Programına 2011-2015 Yıllarında Başvuru Yapan Ülkeler.....	52
Tablo 9 2018 Yılında Avrupa’da Yabancı Öğrenci Dağılımı	58
Tablo 10 Mülakat Yapılan Üniversitelerin Demografik Yapıları 1	62
Tablo 11 Mülakat Yapılan Üniversitelerin Demografik Yapıları 2	62
Tablo 12 Uluslararasılaşmanın Kurumdaki Nispi Önemi.....	63
Tablo 13 Uluslararasılaşmanın Kurumdaki Potansiyel Faydaları.....	70
Tablo 14 Uluslararasılaşmada Riske Yönelik Sorular	72
Tablo 15 Uluslararasılaşma Aktivitelerine Yönelik Sorular	74
Tablo 16 Uluslararasılaşma Tecrübeye Yönelik Sorular	76

1 GİRİŞ

Güç kavramı devletlerin birbirleri ile etkileşim alanlarında sürekli bir rekabet ortamını tetikleyen unsurların en başında gelmiştir. Soğuk Savaş öncesinde daha çok sert güç olarak hissedilen ve savaş zemininde bir rekabet sağlayan kavram, Soğuk Savaş sonrasında yeni bir boyut kazanmıştır. Özellikle savaşların artan finansal ve insani maliyetinin de etkisi ile büyük devletler alternatif yollarla güç icra etmek ve etki alanlarını genişletmek istemiştir. Bu konuda siyaset bilimine Joseph Nye'nin yerleştirdiği "yumuşak güç" kavramı pek çok yükselen güç için etki alanlarını genişletmek üzere temel araç olarak görülmeye başlamıştır. Joseph Nye yumuşak güç kavramını üç temel üzerine oturtmuştur. Bunları bir ülkenin kültürü, siyasi değerleri ve dış politika eylemleri olarak tanımlamıştır. Ülkelerin yumuşak gücün etki alanının büyüklüğünü ve maliyetinin uygunluğunu fark etmesi ile dünya genelinde yeni bir rekabet ortamı doğmuştur.

Yumuşak güç ile yeni bir boyut kazanan devletlerarası rekabet ortamı eğitim politikaları ve uygulamaları alanında da özel bir boyut kazanmıştır. Yabancı öğrencilerin geldiği ülke ile ilgili olumlu izlenimle kendi ülkesine dönmesinin uzun vadede yarattığı etkinin kalıcılığı ülkeleri bu alanda çalışmalar yapmaya yöneltmiştir. Pek çok ülke uluslararasılaşma konusunda yeni stratejiler benimsemeye başlamıştır. Öğrenci ve akademisyen hareketliliği, burslar gibi çok yönlü bir eğitim ortamı oluşturma gayesi devletleri eğitimde uluslararasılaşmayı politika haline getirmeye yöneltmiştir. Yükseköğretimde uluslararasılaşma neticesinde gelen yabancı öğrencilerin ekonomiye katkısı devletler için uluslararasılaşma politikalarının gelişiminde önemli bir motivasyon kaynağı haline gelmiştir. Uluslararasılaşma ile paralel olarak gelişen iş birlikleri, araştırma ortamlarının zenginliği, uluslararası fikir alış verişi zemini devletlerin uluslararasılaşma amaçları içinde önemli kaynaklar olmuştur. Yükseköğretimde yaşanan uluslararasılaşma stratejilerinin devletlerin yumuşak güç potansiyeline katkısı devletler için önemli bir hedef olmuştur.

Yumuşak güç potansiyelini her alanda artırmak isteyen Türkiye için de eğitimin potansiyel etki alanları dikkatlerden kaçmamış ve öncelikli bir almaya başlamıştır. Uluslararasılaşma bir politika haline gelmiş ve çeşitli kademelerdeki bürokratik kurumlarca ve ayrıca sivil toplumun farklı kesimlerince bu konunun farklı

boyutları üzerine çeşitli raporlar hazırlanmıştır. Temel olarak Türkiye yükseköğretim sisteminde uluslararasılaşma üç başlık altında incelenebilir. Bunlar insan hareketliliği (öğrenci, akademisyen), program hareketliliği (farklı mekanlara taşınan program), kurum hareketliliğidir (farklı coğrafyalarda açılan kampüsler). Bu çalışmada Türkiye'nin önde gelen üniversitelerinde uluslararasılaşma kavramının ne şekilde algılandığı, hangi alt dalların öncelendiği, üniversite yönetiminde yer alan etkili aktörlerin uluslararasılaşma süreçlerinde ne gibi bir tutum içinde oldukları, potansiyel kazanç ve riskleri hangi biçimde tasavvur ettikleri ve politika geliştirdikleri araştırılmaktadır. Yöntem bölümünde detaylı anlatıldığı üzere TÜBİTAK tarafından hazırlanan "Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi" sıralamasında 2012-2019 yılları arasında ilk 50'ye en az 5 defa girmeyi başarmış 12 üniversitenin üst ve orta düzey yöneticileriyle uluslararasılaşma konusunda derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Niteliksel yöntemler dahilinde tasarlanan araştırma deseni çerçevesinde gerçekleştirilen saha araştırması sonucunda epeyce ilginç ve özgün verilere ulaşılmıştır. Yükseköğretimde uluslararasılaşmaya yönelik yeni yeni de olsa bir bilinç oluşturmanın arzulandığı, üniversite yönetimlerinin dünya liginde kendilerine avantajlı konumlar edinmek arayışında oldukları, sadece TÜBİTAK endeksli sıralama ile sınırlanmayıp THE, QS, URAP gibi uluslararası sıralamalarda da üst sıralarda yer almanın amaçlandığı gözlemlenmiştir. Sıralamalarda üst basamaklarda yer alan üniversitelerin konumlarını pekiştirmek için uzun vadeli planlar yürüttüğü ve uluslararasılaşma konusunda rekabet ortamının Türkiye'deki tüm kurumlarca az veya çok hissedildiğini vurgulamışlardır. Örneğin, Boğaziçi Üniversitesi'nin 2017 yılı Kurum İç Değerlendirme Raporunda QS ve THE sıralamalarına giren ender Türk üniversitelerinden olma durumunun altı çizilmektedir.

Elde edilen verilerin önemli vurgularından biri de üniversite yönetimlerinin uluslararasılaşma boyutunda hedefledikleri noktalara erişme noktasında üniversite stratejik planlarında yoğun ve kararlı biçimde atıflarda buldukları yönündedir. Sonuç olarak yükselen bir trend haline gelen yükseköğretimde uluslararasılaşma kavramının ulusal güç potansiyelinin önemli bir bileşeni olduğu yönünde genel bir farkındalık düzeyinin varlığına şahit olunmuştur.

2 METODOLOJİ VE VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

2.1 Araştırmanın Arka Planı

Güç kavramının gelişen dünya düzeninde aldığı yeni formlar ve özellikle yumuşak güç kavramı ile Türkiye'nin dış politikalarının etkileşim halinde olduğunu son yıllarda izlenen politikalardan açık bir şekilde gözlemleyebiliyoruz. Türkiye'nin yumuşak güç potansiyelini geliştirmek amacıyla kültürel faaliyetlerini artırması, insani yardımlarını genişletmesi ve ekonomik anlamda merkez güç olma gayesi ile kamu diplomasi faaliyetleri yeni bir boyut kazanmıştır. Özellikle kamu diplomasi faaliyetlerini daha etkin kullanabilmek için Yunus Emre Vakfı ve Enstitüsü, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) ve Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı kurulmuştur. Bu kurumların arasında düzenli koordine edebilmek için de Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü kurulmuştur. Bunlara ek olarak Dışişleri Bakanlığı ve Ekonomi Bakanlığı gibi pek çok bakanlığın bünyesinde kurulan iş birliği anlaşmaları ve projeler küresel düzeyde Türkiye'nin güç ilişkilerini genişletmesini sağlamıştır.

Bu tez çalışmasında yükseköğretim sistemleri, kalite güvencesi ve yumuşak güç kavramları uluslararası ilişkiler disiplini çerçevesinde beraber ele alınmıştır. Politik Ekonomi disiplini bakış açısı ile Türkiye veya herhangi bir orta-gelir (*middle power*) statüsündeki devletin ana gayelerinden biri küresel ekonomi pastasından nispi anlamda daha büyük pay almak olacaktır ki bunun için de bilgi ekonomisi çerçevesinde ülke kaynaklarını yeniden konfigüre etmesi gerekecektir. 21. yüzyıl küresel politik ekonomisinde devletlerarası nispi güç dağılımında en önemli parametre bilgi ve teknoloji üretimi ile beraber bunların ekonomik faydaya dönüşüm kapasitesidir.¹ Bu rekabette üniversitelere büyük rollerin düştüğünü anlamak zor değildir.

Günümüzde küresel rekabet ve uluslararası siyasi konjonktürdeki büyük dönüşüm ve değişimler yükseköğretim sistemine yönelik ihtiyaç, beklenti, talep ve baskıyı artırmaktadır.² Yükseköğretim sistemindeki temel aktörler olan üniversitelerin söz konusu beklentileri yeteri kadar karşılayamadığı ve bilgi ekonomisinin ve toplumun ihtiyaçlarına yönelik kendisinden beklenen çıktılara yerinde ve hızlı bir

¹ Aslan, H. K., Aslan, M., "Orta Gelir Tuzağından Kurtulmak İçin Alternatif Stratejiler: Türkiye Yükseköğrenim Sisteminde Reform", Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Cilt 8, Sayı 1, 2018

² Erdoğan N., vd. "Geleceğin Türkiyesi'nde Yükseköğretim Raporu" İlke İlim Kültür, 2019

şekilde cevap veremediği yönündeki eleştiriler, pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de yüksek tonda ve etkili biçimde dile getirilmektedir.³

Tüm bu gelişmelerin ışığında küresel düzeyde uzun süredir etkisini gösteren yükseköğretimde uluslararasılaşma eğilimleri Türkiye’de güçlü bir karşılık bulmuştur. Türkiye’de özellikle öğrenci değişim programları konusunda saptanan yumuşak güç potansiyelinin etkisi ile Türkiye Bursluları dahil olmak üzere farklı programlar geliştirilmiştir. Sadece burslar neticesinde kalmayan uluslararasılaşma alt yapısı, üniversitelerin kalite güvence sistemi adı altında yeniden yapılandırılması ile dünya skalasında üst sıralarda yer almak amaçlanmıştır.

Araştırma tasarımı içinde Türkiye yükseköğretim sistemi merkezli olarak karşılaştırmalı analiz yapılmış ve bu bağlamda en uygun yöntem olarak niteliksel desen benimsenmiştir. Eğitim konusunda pek çok farklı süreç ve aktörün göz önünde bulundurulması gerektiği için doküman incelemesi ve birincil verilerin ortaklaşa kullanılacağı karma bir yöntemle başvurulmuştur. Niteliksel araştırmalar içinde doküman incelemesi, araştırmamızın odağında yer alan uluslararasılaşma olgusu hakkında bilgi içeren çeşitli mecralarda yayınlanmış resmi ve gayri resmi yazılı materyallerin incelenmesini gerektirmiştir.⁴

Yükseköğretim ve uluslararasılaşma süreçlerinde altı çizilen gelişmelerin ışığında bu tez çalışması niteliksel araştırma deseni dahilinde Türkiye’de önde gelen üniversitelerin orta ve üst düzeyde yöneticileri ile mülakatlar yoluyla veri toplamayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda karma yöntemle hem belge incelemeleri yapılmış hem de birincil veriler üretilmiştir. Dünya ölçeğinde uluslararasılaşma çalışmaları not edilmiş, ülke istatistikleri ve resmi raporları ile birlikte pek çok uluslararası kurum ve kuruluşa ait veriler incelenmiştir. Türkiye’deki üniversitelerin uluslararasılaşma stratejileri detaylı bir şekilde incelenmiş, dünyada önde gelen üniversitelerin uluslararasılaşma faaliyetleri ile karşılaştırmalı analizi yapılarak, bu durumun yumuşak güç ve kamu diplomasi faaliyetleri açısından genel etkileri değerlendirilmiştir. Teze konu olan yüksek öğretimde uluslararasılaşma kavramının temel dinamiklerinin oluşum süreci detaylıca araştırılmıştır. Bu çalışmada,

³ Erdoğan N., vd. “Geleceğin Türkiye’sinde Yükseköğretim Raporu” İlke İlim Kültür, 2019

⁴ Şimşek H., Yıldırım A. “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri” Seçkin, 2018

Türkiye'nin yükseköğretimde uluslararasılaşma çalışmalarının, dış politika, ekonomi-politik ve kamu diplomasisi alanlarında yapılan faaliyetlerle birlikte, yumuşak güç potansiyeline katkısı detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir. Bu alanda gerek Türkiye'de gerekse dünya genelinde son dönemde çeşitli çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, yükseköğretimde uluslararasılaşmanın yumuşak güç ilişkisi bağlamında herhangi bir çalışma yok denecek kadar azdır. Dolayısıyla bu çalışma alanında özgün bir yere sahiptir.

2.2 Araştırma Soruları

Araştırmanın temel olarak "Türkiye'nin önde gelen üniversitelerinin her biri için ve bunun yanı sıra merkezi bürokrasinin (YÖK) resmi belgelerinde ve yöneticilerin söylemlerinde uluslararasılaşma kavramı ile aynı şey mi anlaşılmaktadır? Varsa kavramsallaştırma bakımından farklılıklar nelerdir?" sorularına cevap aranmaktadır. Bu temel soruların yanı sıra şu alt sorulara da cevaplar aranmıştır;

1. Yükseköğretimde uluslararasılaşma kavramı hangi şekilde ele alınmaktadır?
2. Türkiye'nin yüksek öğretim sisteminde, YÖK ve üniversite yönetimleri uluslararasılaşma kavramını ne şekilde kavramsallaştırmıştır?
3. Üniversitelerin her biri ile beraber merkezi bürokrasinin (YÖK) resmi belgelerinde ve yöneticilerin söylemlerinde uluslararasılaşma kavramı ile aynı şey mi anlaşılmaktadır? Varsa kavramsallaştırma bakımından farklılıklar nelerdir?
4. Türkiye'nin yumuşak güç projeksiyonuna yükseköğretimde uluslararasılaşmanın katkı sağlamasının potansiyeli nedir?
5. Türkiye yükseköğretim sisteminde son dönemde deneyimlenen değişim ve dönüşüm çabaları ile kalite ve uluslararasılaşma süreçleri hangi ana başlıklarda ilişkilendirilmektedir?
6. Üniversitelerde yürütülen uluslararasılaşma faaliyetleri ile Türkiye'nin yumuşak güç politikaları arasında nasıl bir ilişki vardır?
7. Türkiye'nin öğrenci değişim programlarının diğer ülkelerle kıyaslandığında yumuşak güç potansiyeline etkileri nelerdir?

2.3 Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada, belirlenen araştırma soruları ve çalışma konularına uygun olarak, nitel veri toplama ve analizi yöntemleri kullanılmıştır. Başlıca üç başlık altında eser incelemesi yapılmıştır. Bunlar; daha önce konu hakkında yazılmış kitap, makale, dergi, elektronik makale, elektronik kitap ve diğer eserlerin yanı sıra önde gelen kurumlar tarafından hazırlanan rapor ve haber bültenleri ve konu ile ilgili dergi, gazete, TV’de yer alan bilgilerden oluşmaktadır. Elde edilen verilerden sonra, Uluslararasılaşma literatüründe sıkça vurgulanan ve sıralama sistemlerinde ilk sıralarda yer alan üniversitelerin (Harvard, Oxford gibi) bu kavramdan ne anladığına dair makro bir harita çıkarılmıştır. Belge incelemesi bazlı bir yöntemsel yaklaşımla hem Türkiye’nin bürokratik kurumu olan YÖK tarafından üretilen resmi raporlarda hem de TÜBİTAK Girişimcilik ve Yenilikçilik Endeksi’ne en az 5 kez girebilen 30 Türk Üniversitesinin Strateji Belgelerinde “uluslararasılaşma” süreçlerinde hangi alt kavramların sıkça vurgulandığı tespit edilmiştir.

Yapılan saha çalışmasında Türkiye’nin önde gelen üniversitelerinde uluslararasılaşma hedefine tepe yönetiminde yer alan karar vericilerin ve/veya orta kademedeki bulunan uygulayıcıların tutumları anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda TÜBİTAK Yükseköğrenim Girişimcilik Endeksinde son 2012-2019 yılları arasında yapılan ilk 50 sıralamasına en az 5 defa girmeyi başarmış üniversitelerin orta ve üst düzey yöneticileri ile yapılan anket çalışmalarında yükseköğretimde uluslararasılaşmaya yönelik açık ve kapalı uçlu sorular sorulmuştur.

Katılımcıların görev yaptıkları üniversitelere ilişkin veriler şu şekilde sıralanabilir:

1. Çalışmaya 11 devlet (%85), 2 (%15) vakıf üniversitesi katılmıştır.
2. Görüşme yapılan üniversitelerin hepsi 2000 yılı öncesi kurulmuş üniversitelerdir.
3. Toplam 17 katılımcıdan 9 (%53) üst düzey yönetici ve 8 (%47) orta düzey yönetici ile görüşülmüştür.
4. Üniversitelerin uluslararasılaşma konusunda belirledikleri stratejik planlarda üst ve orta düzey yöneticilerin karar vericiler olarak hareket ettikleri gözlenmiştir.

5. Katılımcıların her biri buldukları görevlerde en az 3 yıl süre ile hizmet etmiş kişilerdir.

Araştırma tasarımının ilerleyen aşamalarında uluslararasılaşma konusunda dünya genelinde yapılan anketler derlenmiştir. International Association of Universities (IAU)'nin hazırladığı uluslararasılaşma anketinin uyarlanması ve sadeleştirilmesi ile mülakatlarda kullanılacak anket elde edilmiştir. Anket oluşturulduktan sonra Medipol Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu tarafından etik kurul onayı alınmıştır.

Görüşmeler ilgili üniversitelerin kampüslerinde yüz yüze veya bazı durumlarda internet ortamında SKYPE üzerinden gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların izin vermeleri halinde ses kaydı ile derlenen veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Tüm deşifrelerin bir araya getirilmesi ve gözden geçirilmesinin akabinde söz konusu görüşmecilerin bahsettikleri konular etiket veya temalarına göre sınıflandırılmıştır. Analiz aşamasında görüşme yapılan kişilerin sıkça kullandığı görülen ve tekrar eden kelime, kavram, cümlecik gibi tema/etiketler belirlenmiştir. Analiz yapılırken yumuşak güç, yükseköğretim ve uluslararasılaşma ana başlığı etrafında önemli görülen eylemler, ilginç bulunan yorumlar, süreklilik arz eden olay ve aktiviteler, farklılıklar, kanaatler ve süreçler de dahil tüm kavram ve temaları ayrı kategoriler halinde sistematik şekilde etiketlenmiştir. Kodlama işlemi bittikten sonra yapılan etiketlerin altına transkriptlerde geçen tüm ilgili kelime, kavram ve yorumlar yerleştirilmiştir. Toplanan verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Buna göre, her bir etiketin hem kendi içinde hem de diğer etiketlerle ilişkileri tespit edilmiştir. Bilim felsefesinde tümevarım denilen teknikle küçük parçaların kuramsal yapıya doğru hareketleri ve bağlantıları tespit edilmiştir. Böylelikle katılımcıların sözlü ve yazılı beyanlarından yola çıkarak uluslararasılaşma, yumuşak güç ve yükseköğretimde kalite güvence sistemleri arasındaki etkileşimler incelenmiştir. Saha araştırması safhasında, bir önceki adımda tespit edilen vurgulamaların, yöneticilerin tasavvurunda ne gibi çıktılara dönüştüğü ve vücut bulduğu tespiti yapılmıştır. Dünya geneli ve Türkiye karşılaştırmasında Türk bürokrat ve yükseköğretim yöneticilerinin milli amaçlar ve diğer ülke yönelimleri (yumuşak güç, kalite, politik ekonomi) perspektiflerini uluslararasılaşma süreçleri ile ne şekilde tasavvur ve entegre ettikleri not edilmiştir.

3 BÖLÜM YUMUŞAK GÜÇ VE KAMU DİPLOMASİSİ

3.1 Siyaset Biliminde Güç Kavramının Değişimi ve Yumuşak Güç

Güç kavramı kullanımı, tanımı ve işleyişi açısından tartışılan bir kavram olmuştur. Machiavelli'ye göre güç egemenliğin temelini oluştururken, yalnızca yasalarla değil silahla da desteklenmelidir. "Dört yüzyıldan daha önce Nicollo Machiavelli, İtalyadaki prenslere, korkulan biri olmanın sevilen biri olmaktan daha önemli olduğunu salık vermiştir."⁵ Max Weber ise güç, iktidarın temelini güç dayandığını ancak hiçbir iktidarın temelini tamamı ile kaba güce dayanmaması gerektiğini savunmuştur. Neo-Marksist düşünür Antonio Gramsci güç tanımını devlet aygıtının sivil toplum ile ilişkileri üzerinden tanımlamıştır. E. H. Carr güç kavramını üç başlığa bölerek askeri güç, ekonomik güç ve fikirlerin üstündeki güç olarak tanımlamıştır.⁶ Bütün bu düşüncelerle evrimleşen güç kavramı, uluslararası ilişkiler disiplininin öncülerinden Kenneth Waltz'un 1979 tarihli baş yapıtında farklı bir boyutta (sistemsel/yapısal) incelenmiştir. Waltz, güç kavramını "Güç bir araçtır ve kullanılmasının sonucu zorunlu olarak belirsizdir"⁷ ifadesi ile açıklamıştır.

Modernleşme ve demokratikleşme süreçlerinde siyasi güç genellikle diğer aktörlere kendi rızası dışında bir şeyler yaptırma, baskı ve tahakküm şeklinde kavramsallaştırılmıştır⁸. 1950'li yıllarda Batı kaynaklı modernleşmede çok partili sistem ve serbest seçimler siyasi gücün halk tarafından kullanımına dair en önemli parametreler olarak görülmüştür.⁹ 1960'lı yıllarda siyasi güç üzerinde yapılan kavramsal tartışmalara ilave bir yenilik olarak gücün ikinci boyutu ele alınmıştır. Bachrach ve Baratz, "Kim yönetiyor?" ve "Güce sahip hiç kimse var mı?" soruları ile siyasi gücün ikinci boyutunun önemini vurgulamaya çalışmıştır.¹⁰ Bachrach ve Baratz tarafından ön plana çıkarılan "gündemi belirleme kapasitesi" siyaset bilimi ve özellikle

⁵ Nye, J., "Yumuşak Güç", BB101 Yayınları, 2017, s.19

⁶ Carr, E.H., "The Twenty Years' Crisis", New York: Harper and Row, 1964, s.108

⁷ Waltz N. Kenneth, "Uluslararası Politika Teorisi", Phoneix Yayınları, 2010, s. 240.

⁸ Dahl, A.H. Robert, "Who Governs Democracy And Power in An American City", 1961

⁹ Dahl, A.H. Robert, "Who Governs Democracy And Power in An American City", 1961

¹⁰ Bachrach P., Baratz S. Morton, "Two Faces of Power", The Americun Political Science Review, Sayı 56, No 4, Aralık 1962, s. 952

de uluslararası ilişkiler literatüründe oldukça büyük yankı yapmıştır. 1970'li yıllarda ise Steve Lukes tarafından başlatılan tartışma ile gücün üçüncü boyutu önem kazanmıştır. Bu bağlamda kişilerin tercih ve inançlarına yön veren üst yapı unsurları olan kültür ve toplumsal normlar dikkat çekmeye başlamıştır.¹¹

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından küresel siyaset algısındaki değişim kuramsal olarak da karşılıksız kalmamıştır. Küresel siyasetin yükselen güçleri kendilerine daha avantajlı bir konum elde edebilmek adına yeni güç araçlarının arayışına girmişlerdir. Bu bağlamda yumuşak güç kavramı ortaya çıkmıştır. Yumuşak güç kavramını ilk kullanan akademisyen Amerikalı siyaset bilimci Joseph Nye olup 1990 yılında yazdığı “Öncülüğe Mahkûm: Amerikan Gücünün Değişen Mahiyeti” isimli makalesi ile yumuşak güç kavramını literatüre kazandırmıştır. İlerleyen yıllarda bu yeni kavram hakkında hem Joseph Nye hem de diğer başka akademisyenler pek çok çalışma yapmış ve daha gelişmiş alt kavramlar da ya ilk kez literatüre dahil olmuş ya da yeniden ilgi odağı olmaya başlamıştır. Nye'a göre “Bir ülkenin yumuşak gücü öncelikle üç kaynağa dayanır: kültürü, politik değerleri ve dış politikaları.”¹²

Tablo 1 Güç Kavramları¹³

	Sert Güç	Yumuşak Güç
Davranış Yelpazesi	Komut Verme Zorlama Teşvik	Gündem Belirleme Cazibe İkna etme
Muhtemel Kaynaklar	Baskı yaptırma Karşılıklar Rüşvet	Kurumlar Değerler Kültür Politikalar

Kaynak: Nye, J., “Yumuşak Güç”,2004

En yalın haliyle ifade edilirse, yumuşak güç bir ülkenin kendi milli çıkar ve dış politika amaçlarına ulaşabilme yolunda diğer devlet veya devlet-dışı aktörleri kendi

¹¹ Lukes, S. “Power: A Radical View”, Palgrave Macmillan, 2005, s.25

¹² Nye, J., “Public Diplomacy and Soft Power”, The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 616(1), s.96

¹³ Nye, J., “Yumuşak Güç”,BB101 Yayınları, 2017, s.28

düşünce tarzına yakın bir tutum, tavır, konum veya karar noktalarına yönelmek şeklinde açıklanabilir. Bu etkileme veya tesir etme sürecinde yumuşak güç literatürünün özellikle altını çizdiği husus zor kullanmadan ikna yöntemlerine başvurmak ve böylece başka aktörleri kendi istekleri doğrultusunda davranışlara yöneltme kabiliyeti olarak ifade edilmektedir. Uluslararası siyasette yumuşak güç araçlarının ön plana çıkmasıyla devletlerin diğer küresel aktörler üzerinde etki kurdukları klasik zorlayıcı yöntemler önemini nispeten yitirmiştir. Yeni diplomasi yaklaşımında kültürel dinamiklerin, ortak manevi ve ahlaki değerlerin ve algı yönetimi araçlarının önemi artmıştır.

Devletlerin dış politika hedeflerine ulaşma yolunda yararlandıkları yumuşak güç araçlarının devreye girmesi ile hedef toplumları ikna etmek ve tesir bırakmak daha az maliyetli, kalıcı ve güvenli bir yaklaşım olarak görülmektedir. Güç kavramının yeniden şekillenmesinin ekonomiden bağımsız düşünülmemeyeceğini ifade eden Nye, bir ülkenin sahip olduğu ekonomik kaynakların söz konusu ülkenin sert (askeri) ve yumuşak gücüne (ülke imajı) birlikte etki edebileceğini belirtmiştir. Herhangi bir ülkenin dış politikasında sert ve yumuşak gücün en uygun kombinasyonu ile kullanılması “akıllı güç” olarak tanımlanmıştır.¹⁴

Yumuşak gücün önem kazanmasında dört faktör etkili olmuştur: dünya siyasetinin çok kutupluluğa doğru yönelmesi, küresel siyasetin çok kutupluluğa doğru evrilmesi, bilgi teknolojisi ve seyahat imkanlarının artması ve kapitalizmin odak noktasındaki bireyin ve bireyciliğin daha merkezi bir konuma evrilmesi.¹⁵

Yumuşak güç bir anlamda siyasi gücün ikinci ve üçüncü boyutları olarak bilinen gündemi belirleme ve tercihleri yönlendirebilme kapasitesinin karmaşık bir bileşeni gibidir.¹⁶ Bir başka aktörün davranışlarını, tercihlerini veya gündemini etkileyebilmek yumuşak gücün dışa yansımadır ve Nye gücün söz konusu davranışsal boyutuna ilişkisel güç (*relational power*) demektir.¹⁷ 2010’lu yıllardan itibaren yumuşak güç literatüründe asıl vurgu noktaları etki bırakma veya

¹⁴ Armitage, R.L., Nye, J.S., “Implementing Smart Power: Setting an Agenda for National Security Reform,” Center for Strategic & International Studies, 2008, s.2.

¹⁵ McClory J., “The new persuaders III”, Institute for Government Monocle, 2012, s.4

¹⁶ Nye, J.S., “Soft Power: The Means to Success in World Politics”, New York, Public Affairs, 2004.

¹⁷ Nye, J. S., “The future of power”, Public Affairs, 2011.

değiştirebilme kapasitesi yerine ikna etme (*persuasion*) potansiyeli ve cazibe merkezi olabileceği şeklinde dönüşmeye başlamıştır. Bunun içindir ki yumuşak güç alt bileşenleri ile bir skala geliştiren McClory, makalesine Yeni İkna Ediciler (*The New Persuaders*) ismini vermiştir.¹⁸

Daha önce ifade edildiği gibi, ülkelerin yumuşak güç potansiyeli üç temel esas etrafında şekillenmektedir. Bunlar söz konusu ülkenin kültürü, siyasi değerleri ve dış politika eylemleridir¹⁹. Kültürel araçlar vasıtası ile pek çok ülkenin etki alanlarını genişletme çabaları gözle görülür biçimde artmaktadır. Edebiyat, sanat, eğitim popüler kültür gibi pek çok alan kültürel diplomasinin belirlenmesine kaynaklık etmiştir. Alman editör Josef Joffe ABD'nin kültürel olarak uyguladığı yumuşak güç konusunda "Düşük ya da yüksek kaliteli olsun, Amerikan kültürü en son Roma İmparatorluğu zamanında görülen bir yoğunlukla, fakat yeni bir kavisle dışarıya doğru yayılmaktadır. Roma'nın ve Sovyet Rusya'nın kültürel etkisi, askeri sınırlarında kesilmiştir. Oysaki ABD'nin yumuşak gücü üzerinde güneşin hiç batmadığı bir imparatorlukta hüküm sürmektedir" ifadelerini kullanmıştır²⁰. Bu durumda özellikle ABD'nin kültürel güç konusunda yakaladığı ivmeyi gözler önüne sermiştir. Siyasi değerlerin de yumuşak güç anlamında tarihte eşine az rastlanır bir yayılım ve etki alanı kurmuş olması dikkat çekicidir. Hiç şüphesiz ki, dış politika eylemleri de çok uzun yıllardır devletler tarafından etki mekanizması olarak kullanılmaktadır.²¹

3.2 Kamu Diplomasisi

Değişen dünya düzeninde gücün yeni kullanım alanının etkisiyle kamu diplomasisi faaliyetleri görünürlük kazanmıştır. Kamu diplomasisi bir ülkenin yumuşak gücünün desteklenmesi açısından önemlidir. Soğuk Savaşın başta ABD ve tüm diğer Batılı Devletlerin lehine kazanılmasında en etkili araçlardan biri olmuştur.²² Ancak dünya siyasetinde asıl canlanmasını 11 Eylül 2001 sonrası yaşamıştır.²³

¹⁸ McClory J., "The new persuaders III", Institute for Government Monocle, 2012.

¹⁹ Nye, J.S., "Soft Power: The Means to Success in World Politics", New York, Public Affairs, 2004

²⁰ Joffe, J., "Who is Afraid of Mr. Big?" The National Interest, Yaz 2001, s.43

²¹ Nye, J., "Yumuşak Güç", BB101 Yayınları, 2017, s. 24

²² Nye, J., "Public Diplomacy and Soft Power", The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 616(1), s. 94

²³ Byrne C., "Public Diplomacy", "Foreign Policy: Theories, Actors, Cases", Oxford University Press, s.168

Kamu diplomasisi akademik bir kavram olarak ilk defa 1965 yılında, Tufts Üniversitesi Fletcher Hukuk ve Diplomasi Okulu'nun Edward R. Murrow Kamu Diplomasi Merkezi'nin erken dönem broşüründe net bir şekilde ifade edilmiştir.²⁴ Hans Tuch'ın yaptığı tanımlamaya göre “kamu diplomasisi, kendi ulusunun düşüncelerini ve ideallerini, kendi kurumlarını ve kültürünü aynı zamanda ulusal hedeflerini ve güncel politikalarını yabancı halklara anlatma amacı taşıyan bir hükümetin iletişim sürecidir.”²⁵ Benzer şekilde, T.C. Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın kamu diplomasisini ülkelerin stratejilerini etkileyecek bir iletişim aracı olarak görmüştür ve "kamuoyunun anlaşılması, bilgilendirilmesi ve etkilenmesi" çalışmalarının kapsamı olarak tanımlamaktadır.²⁶ Kamu diplomasisinin bir başka tanımında ise, geleneksel dış politika bürokrasisinden farklı olarak bir ülkenin yabancı ülkelerle bağlantı ve iletişim kurması, bu bağlantının da söz konusu yabancı ülkenin resmi kanalları yerine doğrudan kamuoyu ile yapılması ifadeleri yer almaktadır.²⁷

Geleneksel diplomasiden farklı bir alternatif olarak kamu diplomasisinde devletten devlete iletişimden ziyade geniş toplum kitlelerine mesaj verilmektedir. Bu durumu İbrahim Kalın kamu diplomasisi faaliyetlerini “devletten halka” ve halktan halka” iletişim olmak üzere iki temel üzerine oturtmuştur.” Söz konusu iletişim faaliyetlerinde ise STK'lar, araştırma merkezleri, kamuoyu araştırma şirketleri, basın, kanaat önderleri, üniversiteler, öğrenci değişim programları, dernek ve vakıflar gibi devlet dışı sivil araçların da diplomasi süreçlerinde aktif olarak rol alması önemsenmektedir. Bu manada kamu diplomasisi, kavramın orijinal anlamında mündemiç olan "diplomatlar" ile "yabancı kamuoyları" arasında cereyan eden iletişim faaliyetlerinin ötesine geçer. "Kamu diplomasisi "diplomatik iletişim" den daha geniş bir alanı kapsar.”²⁸

²⁴ Cull, J. N., ““Public Diplomacy” Before Gullion:The Evolution of Phrase”, Nisan 2016 <https://www.uscpublicdiplomacy.org/blog/public-diplomacy-gullion-evolution-phrase> Erişim Tarihi:6 Nisan 2019

²⁵ Hans N. Tuch, *Communicating With the World: U.S. Public Diplomacy Overseas*, New York, St.Martin's Press, 1990, s. 3

²⁶ Kalın İ., “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi”, *Yükselen Değer Türkiye, MÜSİAD*. <http://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/100-tuerk-d-politikas-ve-kamu-diplomasisi>

²⁷ Hartig, F., “Cultural diplomacy with Chinese characteristics: The case of Confucius Institutes in Australia. *Communication*”, *Politics & Culture*, 2012, 45(2), s.256.

²⁸ Kalın İ., “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi”, *Yükselen Değer Türkiye, MÜSİAD*. <http://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/100-tuerk-d-politikas-ve-kamu-diplomasisi> Erişim Tarihi: 6 Nisan 2019

3.2.1 Kamu Diplomasinin Tarihçesi

Kamu diplomasisi kavramı on dokuzuncu yüzyılın sonlarında kullanılmaya başlamıştır. İlk olarak daha açık ve şeffaf bir dış politika anlamında kullanılmıştır. Birinci Dünya savaşı yıllarında özellikle köklü diplomasi tarihine sahip olan Büyük Britanya ve Fransa'nın, diplomaside yeni bir boyut olarak kamu diplomasisi üzerinden diğer ülkeleri etkilemeye çalışmaları dikkat çekmiştir. Bu durum savaş sonrasında 1918 yılında ABD başkanı Wilson'ın yayınladığı Wilson Prensiplerinin 1. Maddesi "Tam bir açıklık içinde varılmış barış anlaşmalarından sonra hiçbir özel uluslararası anlaşmaya gidilmemeli ve diplomatik etkinlik her zaman içtenlikle ve kamuoyunun gözü önünde yürütülmelidir"²⁹ ilkesi ile dünya çapında yankı bulmuştur. Bunun sonucunda da "Kamu Bilgilendirme Komiteleri" kurulmuştur. İki Dünya Savaşı arası dönemde büyük devletler tarafından başlatılan uzun dalga radyo yayınları ve hızla yayılan sinema endüstrisi ile kamu diplomasisi kavramı gündelik hayatta da etkilerini göstermeye başlamıştır.³⁰

İkinci Dünya savaşı yıllarında yapılan "politik propaganda" ile kamu diplomasisi yeni bir boyut kazanmıştır.³¹ Özellikle İngiltere'nin Amerika Birleşik Devletleri'ni savaşa girmeye ikna etme çabası kamu diplomasisinin stratejik olarak kullanımına dair çok etkili bir örnek olarak gösterilmiştir. Bu dönemde yapılan aldatmalar, manipülasyonlar, duygusal baskılar, savaş propagandaları ve yanlış bilgilendirmeler Amerika'nın dış politikasını ve politika yapıcılarını etkilemiştir. Bu durum, Savaş sırasında ve sonrasında Amerika'nın dış politika aktörleriyle etkileşiminin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır.³²

Soğuk Savaş döneminde dünyaya Amerika düşünce sisteminin yayılması için kamu diplomasi yolları kullanılmaya başlamıştır. Özellikle başlatılan kültürel değişim programları, deniz aşırı kütüphaneleri, eğitim bursları, radyo yayınları, filmler gibi

29 "President Woodrow Wilson's Fourteen Points",

http://avalon.law.yale.edu/20th_century/wilson14.asp , Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2019

³⁰ Emily ROSENBERG, *Spreading the American Dream*, New York, Hill&Wang, 1982, s. 209

³¹ Byrne C., "Public Diplomacy", " *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*", Oxford University, 2016 Press, s.170

³² Byrne C., "Public Diplomacy", " *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*", Oxford University, 2016, Press, s.171

faaliyetler geniş çapta bir etkileşim potansiyeli kazanılmasını sağlamıştır. Soğuk Savaş döneminde silahlanma yolu ile kazanılamayan üstünlük iki kutuplu sistemde oluşturulan algılarla değiştirilmeye çalışılmıştır. Özellikle ABD'nin dünya çapında oluşturduğu komünizmle mücadele ve karşı-savaş faaliyetleri birçok alana sıçramıştır. 1953 yılında bağımsız dış ilişkiler ajansı olarak kurulan Amerika Birleşik Devletleri Enformasyon Ofisi (US Information Office-USIA) ile bütün kamu diplomasi faaliyetleri bir çatı altında toplanmıştır. USIA, Amerika'nın Sovyetler Birliği karşısında istihbarat toplaması ve ideolojik manipülasyon kabiliyeti açısından önemli olmuştur. USIA, Demir Perdenin ötesinde sağlayabileceği bütün dış etkileşimler için yeni yollar aramaya başlamıştır.

Joseph Nye'a göre, "televizyon ve sinema, Berlin Duvarı'nı, 1989 yılından çok daha önce delip geçmişti. Duvarı yıkmadan önce ihlal eden Batının popüler kültürüne ait imgelerin uzun yıllar boyunca iletilmesinde, çekiçler ve buldozerler hiçbir işe yaramazdı".³³

Kamu diplomasisi Amerika merkezli gelişen bir kavram olmasına rağmen sadece Amerika dış politika belirleyicileri tarafından kullanılmamış, birçok ülke tarafında özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında milli kimlik inşasında ve projelendirilmesinde kullanılmıştır. Avrupa'da kamu diplomasisi kavramını ülkeler hem kendi yurtiçi siyasi meselelerinde (ulusal kimlik inşası gibi) hem de dış diplomatik ilişkilerinde (yeni düzene adaptasyon gibi) kullanmışlardır. Bu da kamu diplomasisinin şekillenen iki yüzünü gözler önüne sermiştir.

3.3 Yumuşak Güç Etkisiyle Kamu Diplomasi Faaliyetleri

Nicholas J. Cull kamu diplomasisi araçlarını beş temel başlıkta toplamıştır: 1-) yabancı kamuoyunun sorunlarına kulak verme ve dinleme (listening); 2-) Filistin Sorunu veya küresel ısınma gibi uluslararası toplumun veya başka ülkelerin sorunlarının savunuculuğunu üstlenme (advocacy); 3-) kültürel diplomasi (cultural

³³ Nye, J., Dünya Siyasetinde Başarının Yolu: Yumuşak Güç, Elips Kitap, Ankara, 2005, s.54

diplomacy); 4-) öğrenci değişimi (student exchange); 5-) Farklı dillerde uluslararası yayıncılık (broadcasting).³⁴

Uluslararası yayıncılık ile kamu diplomasisi faaliyetleri 20 YY ilk çeyreğinde başlamıştır. 1937’de yaygınlaşan bu yeni iletişim yolu ile ilgili Anthony Eden “ Elbetteki iyi kültürel propagandanın, kötü bir dış politikanın verdiği zarara telafi edemeyeceği doğrudur; fakat modern koşulların dayatmış olduğu yorumlama ve ikna etme görevini göz ardı ettiği takdirde en iyi diplomatik politikaların bile başarısız olabileceğini söylemek abartılı olmaz” ifadeleri ile açığa çıkan bu yeni kamu diplomasisi faaliyetlerinin önemini vurgulamıştır. İngiltere’de 1920 yılında kurulan BBC takip eden on yıl içinde Avrupa dillerinin tamamına yakınında ve ek olarak Arapça yayın yapmaya başlamıştır.³⁵ Böylece kamu diplomasisinin uluslararası yayıncılık rekabeti başlamıştır. ABD’nin yayıncılık konusundaki öncü kuruluşu olan Amerika’nın Sesi Radyosu (Voice of America-VOA) İkinci Dünya Savaşı sırasında etkinliğini artırmıştır. BBC ile aynı mantık ile gelişen radyo kısa sürede birçok yabancı dilde hizmet vermeye başlamıştır. Bilhassa Soğuk Savaş yıllarında VOA propaganda merkezli kullanılmış ve Sovyetler Birliğine karşı büyük güç kazanılmasını sağlamıştır.³⁶ Aynı dönemde Hollywood filmlerinin de Komünizmle Mücadele programlarında etkisi büyük olmuştur. Eski bir Fransız Dış İşleri Bakanı, Amerikalıların güçlü olmasını, “filmler ve televizyon aracılığı ile küresel imgelerdeki ustalıkları sayesinde başkalarının arzularına ve düşlerine ilham vermektedirler ve aynı nedenden ötürü diğer ülkelerden çok sayıda öğrenci eğitimin tamamlamak üzere Birleşik Devletlere gitmektedir” ifadeleriyle açıklamıştır.³⁷ Sonraki yıllarda da Hollywood filmlerinin kamu diplomasisi aracı olarak kullanılma çalışmaları devam etmiştir. Özellikle oluşturulmak istenen algılarda filmlerin etkisi büyük olmuştur. Joseph Nye bu durumu kitabında, Çek yönetmen Milos Forman’ın, Amerikan kurumlarını eleştiren 12 Kızgın Adam filmi ile ilgili “Eğer bu ülke böyle bir şey yapabiliyorsa, kendi hakkında film çekebiliyorsa, bu ülkenin mutlaka kendine saygısı

³⁴ Cull, N. J., "Public diplomacy: Taxonomies and histories", The annals of the American academy of political and social science, 616.1, 2008, s.33.

³⁵ Nye, J., “Yumuşak Güç”,BB101 Yayınları, 2017, s.146

³⁶ Nye, J., “Yumuşak Güç”,BB101 Yayınları, 2017, s.148

³⁷ Nye, J., “Yumuşak Güç”,BB101 Yayınları, 2017, s.28

ve manevi gücü vardır ve yeterince güçlü ve özgürdür” ifadelerine yer vererek algı yönetimi konusundaki yumuşak güç etkisini açıklamıştır.³⁸

Yumuşak güç ve kamu diplomasi faaliyetleri konusunda başat konuma gelen ABD ile rekabet halindeki büyük devletler ülkelerine ait yumuşak güç potansiyelini arttırmak ve kamu diplomasi faaliyetlerini geliştirmek amacıyla ülke imajlarını daha üst seviyelere çıkartmayı istemekte ve bu amaç doğrultusunda yeni kurum ve programlar üzerine çalışmakta ve büyük bütçeler ayırmaktadır. Kamu Diplomasisi faaliyetlerine ayırdığı yıllık bütçenin 9 milyar dolardan fazla olduğu bilinen ÇHC sadece uluslararası haber kanalı CCTV (TRT World veya Al Jazeera English gibi) için ayırdığı yıllık bütçe 1 milyar dolar civarındadır.³⁹ Çin Komünist Partisi’nin 2016 yılındaki 17. Kongresinde Çin’in yumuşak gücü ve kültür konusu ana gündem maddesi olmuş ve sonuç bildirgesinde yer almıştır. ÇHC’nin Konfüçyüs Enstitüsü, Japonya’nın NHK isimli uluslararası haber kanalı, Rusya’nın Russkii Mir, Güney Kore’nin Sejonghagdang isimli kamu diplomasisi kurumları ilgili ülkelerin dil ve kültürlerini, ülke imajlarını hedef coğrafyalarda yaymak ve etkin kılmak için yoğun çaba sarf etmektedir. Yükselen güçler dünya siyasetinde daha olumlu bir imaj oluşturmak üzere kamu diplomasisi ile ilgili bürokrasilerini ve programlarını güçlendirmekte, popülaritelerini arttırmak üzere özel medya ve tanıtım şirketlerine büyük miktarlarda fon transferleri yapmaktadır.

Özellikle de Brezilya, ÇHC, Rusya ve Hindistan başta olmak üzere yükselen güçler dünya siyasetinde daha olumlu bir imaj oluşturmak üzere dış yardım bürokrasilerini ve programlarını güçlendirmekte, popülaritelerini arttırmak üzere özel medya şirketlerine büyük yatırımlar yapmaktadır.

Ülkelerin kamu diplomasisi alanında yürüttükleri her türlü faaliyet önemli olmakla birlikte devletlerin dünya siyaseti dahilinde izledikleri tutum, davranış ve politikaların felsefesinin iyi işlenmesi ve kapsamlı biçimde duyurulması da bir o kadar önem arz etmektedir. Hedef ülke veya ülkelerde genişçe bir kamuoyu kitlesine ulaşip

³⁸ Nye, J., “Yumuşak Güç”,BB101 Yayınları, 2017, s.40

³⁹ Wang, J., Introduction: China’s Search of Soft Power. Editör:Wang J., “Soft Power in China: Public Diplomacy through Communication”, New York:Palgrave MacMillan, 2011, s.7.

gönüllerini kazanmak için söz konusu ülkenin dış politika eylemlerinin meşruiyete ve inandırıcılığa sahip olması beklemektedir. Bu durumun erken dönemde farkına varan ABD Başkanı Roosevelt 1930'ların sonunda "ABD'nin güvenliğinin, başka ülkelerin halklarına hitap edebilmesine ve onların desteğine kazanabilmesine bağlı olduğuna" inanmıştır.⁴⁰ Örneğin, doğal afet sonrası yardım ekibi olarak Türkiye'den farklı ülkelere gönderilen AKUT ekiplerinin dünya kamuoyunda yer almaları ile Türkiye'ye yönelik sempatik bir yaklaşımın oluşmasında rol almaktadır. AKUT tarafından yardım ihtiyacı olan farklı ülkelerde icra edilen faaliyetler uluslararası alanda ülke imajının yükselmesinde katkı sağlamıştır.

Bu kapsamda özellikle dünya siyasetinin önde gelen devletlerinde imaj güçlendirme, dünyaya verilen mesajlarda yenilikçi ve kapsayıcı bir dil kullanma eğilimi baş göstermiştir. Ülkeler artık rakiplerine göre daha iyi bir imaj sergilemek üzere birbirleri ile rekabet içindedir. Amerikalılar tarafından hazırlanan bir rapora göre, ÇHC dünya kamuoyundaki imajını geliştirmek adına sadece 2009 yılında 7 milyar dolar harcamıştır; Rusya'nın aynı amaçla 2010 yılında harcadığı miktar ise 1,4 milyar dolar olarak tespit edilmiştir.⁴¹ 2014 yılında ABD'nin ünlü araştırma şirketi Pew Research Center yaptığı bir çalışmadan elde ettiği verilerle dünya kamuoyunda Çin'e yönelik algının genelde olumlu olduğunu belirlemiştir. Saha çalışması yapılan ülkelerin pek çoğunda son yıllarda Çin'in kesintisiz ekonomik büyümesi olumlu şekilde algılanmaktadır. Bu olumlu algıyı Çin'in kamu diplomasisi alanında yaptığı yoğun gayretlere bağlayanlar bulunmaktadır.⁴² ABD'nin Çin siyaseti konusundaki en tanınmış siyaset bilimcilerinden David Shambaugh Pekin'in diplomasi alanında yaptığı çalışmaların çok başarılı olduğunu ifade etmektedir. Shambaugh, Pekin'in kamu diplomasi politikalarının büyük bir titizlikle ve detaylı biçimde hazırlandığını, ince ayrıntıların çok iyi düşünülmüş olduğunu ifade etmektedir.⁴³

⁴⁰ Nye, J., "Yumuşak Güç", BB101 Yayınları, 2017, s.146

⁴¹ Dale, H. C., Cohen, A., Smith, J. A., "Challenging America: How Russia, China, and Other Countries Use Public Diplomacy to Compete with the US", Heritage Foundation Background, 2698, 21, 2012.

⁴² Dale, H. C., Cohen, A., Smith, J. A., "Challenging America: How Russia, China, and Other Countries Use Public Diplomacy to Compete with the US", Heritage Foundation Background, 2698, 21, 2012.

⁴³ Shambaugh, D., "China Engages Asia: Reshaping the Regional Order", International Security, 29, 3 (Kış), 2004, s.67.

21. yüzyıl ile beraber gözlemlediğimiz küresel siyasette giderek artan rekabet ortamında ülkeler tarafından izlenen yumuşak güç politikaları ile beraber ciddi bir kurumsallaşma çabası da görülmektedir. Kamu diplomasi teşkilatları kurulmaktadır. BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika) ülkeleri yabancı dillerde yayın yapan pek çok yazılı ve görsel medya araçlarını devreye sokmuştur. Milli siyaset belgeleri ilan edilmektedir; dünya kamuoyunun sempatisini kazanabilecek şekilde söylem ve programların profesyonelce geliştirildiği görülmektedir. Yükselen devletlerde algı yönetimi, ülke markası ve imaj geliştirme çalışmalarında kamu ve özel sektör firmaları yoğun gayret göstermektedir.

Kültürel diplomasi alanında uluslararası ödül törenleri (Nobel, Oscar gibi), kültür ve dil eğitim merkezleri (Fransız İttifakı, Britanya Konseyi gibi) ile yeni bir dönemi başlatan ABD ve Avrupa birçok farklı ülkeye de kamu diplomasisi faaliyetleri konusunda ilham kaynağı olmuştur. Başarılı bir geçmişe sahip olan Fransız İttifakı, Britanya Konseyi ve Goethe Enstitüsü'nden feyz alınarak kurulan Konfüçyüs Enstitüsü de bunlardan biridir. Günümüzde etkisiz fazlasıyla hissettiren Konfüçyüs Enstitüsü'nün resmi söylemlerde ve tanıtımlarda 3 temel amacı: Çince öğretmek, kültürel alışverişi teşvik ve iş dünyasının ihtiyaçlarına cevap vermek şeklinde ifade edilmektedir.⁴⁴

Yükseköğretimin uluslararasılaşması, eğitimde kalite ve yumuşak güç işbirliğine en önemli örneklerden birisi Konfüçyüs enstitüleri olmuştur. Dünya genelinde sağladıkları öğrenci etkileşimleri ve kültürel diplomasi faaliyetleriyle birçok kamu diplomasisi faaliyetlerine de ilham kaynağı olmuştur. Özellikle gelen öğrencilerin artması ile üniversiteleri uluslararasılaşma ve eğitimde kaliteyi geliştirme amaçlarıyla ÇHC'nin yeni politikalar belirlemesini sağlamıştır. Aynı zamanda geniş bir yelpazeden derlediği uluslararası öğrenci profili ile de ÇHC'nin yumuşak güç potansiyeline uzun vadeli bir gelişme sağlamıştır.

⁴⁴ Paradise, J., F., "China and International Harmony: The Role of Confucius Institutes in Bolstering Beijing's Soft Power", *Asian Survey*, 49(4), 2009, s.651

2017 yılı itibari ile dünyada toplam 525 Konfüçyüs Enstitüsü ve 1.113 Konfüçyüs Sınıfı kurulmuş haldedir.⁴⁵ ÇHC'nin kültürel diplomasi alanında Konfüçyüs markasını kullanması ile benzer şekilde Türkiye'de Türk dili ve kültürü açısından tarihin en saygın ve en önemli şairi Yunus Emre isminde mutabık kalmıştır ve Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Türkiye'nin kültürel diplomasi alanındaki faaliyetlerini artırmak için kurulan kurum olmuştur. YEE, Türk dilini, tarihini ve kültürünü dünyaya tanıtmaya misyonu ile kurulmuştur. YEE enstitüleri 2023 vizyon raporunda yabancılara Türkçe eğitimini esas aldıklarını bir çok kez vurgulamışlardır. Bu amaç ve doğrultusunda Yabancı Türkler ve Akraba Toplulukları (YTB) bünyesinde bulunan ve Türkiye'de eğitim görmeyi amaçlayan öğrencilere Türkçe eğitimi konusunda büyük destek olmuşlardır. YTB ve YEE'nin bu koordineli çalışmaları Türkiye'ye gelen yabancı öğrencilerin dil ve kültür konusunda adaptasyonunu kolaylaştırmayı amaçlamış ve olumlu bir etki bırakmayı hedef almıştır.

2007 yılında Rusya'nın kültürel diplomasi kurumu "Russkiy Mir" isimli vakıf kurulmuştur. Söz konusu vakfın Rus dili ve kültürünü koruma ve genişletme amacını güdeceği belirtilmiştir. Rus kültür ve sanatını uluslararası camiada daha geniş bir kitleye tanıtmaya isteğinin altı çizilmektedir. Ancak, Rusya sınırlı kaynakları sebebiyle eski SSCB coğrafyası ile Balkanlar ve Doğu Avrupa'yı birinci halka olarak görmektedir ve faaliyetleri ağırlıklı olarak bu coğrafyalarla sınırlı kalmıştır. Rusya'nın 2000'li yıllardaki dış politikasının en temel amaçlarından biri yakın çevre (near abroad) olarak tanımladığı bölgelerde nüfuz alanı yaratmak ve özellikle de küresel siyasette SSCB döneminde sahip olduğu "Büyük Güç" statüsünü tekrar kazanmak ve diğer ülkelerce bu bağlamda takdir edilmektir. Russkiy Mir Vakfı'nın 2 temel yapı taşı veya sermayesi olarak Rus dili ve Rus Ortodoks kilisesi olarak ifade edilmektedir. Rus akademisyenlerin ifadesi ile "Rusya, elverişli bir yumuşak güç çeperi yaratmak için Russkiy Mir Vakfı'ndan yararlanmaktadır. Bu vakfın etki alanı olarak da ağırlıklı

⁴⁵ "Total number of Confucius Institutes and Confucius Classrooms worldwide from 2013 to 2017", <https://www.statista.com/statistics/879340/china-confucius-institutes-and-confucius-classrooms-worldwide/>, Erişim Tarihi: 7 Nisan 2019

olarak Rusça konuşulan bölgeler ve/veya kendini Rus Ortodoks Kilisesi ile özdeşleştiren ülkeler tanımlanmaktadır”⁴⁶

Hindistan’ın ülke imajı ve markası için ön plana çıkardığı araçlar Budizm felsefesi, yoga sanatı, Hint mistisizmi, yerel dans ve müziklerle bezenmiş Bollywood sineması, Hint mutfağı ve özellikle Gandhi ismiyle özdeşleşmiş çok kültürlü demokrasi pratiği yer almaktadır. Hindistan’da Kamu Diplomasi Kurumu 2006 yılında kurulmuştur. Hint tecrübesini aktaran bir vaka çalışmasında Hindistan’ın yumuşak güç ve kamu diplomasi uygulamalarının temel motivasyonlarından birinin Asya’da ve küresel siyasette rakip olarak gördüğü Çin’e karşı geride kalmamak olduğu ifade edilmiştir.⁴⁷ Çin ve Hindistan’ın yumuşak güç ve kamu diplomasisi bağlamında ortak bir bakış açısı da her iki dev ülkenin yurtdışında yaşayan etnik grupları ve vatandaşlarıdır. Hindistan dünya ekonomisinde en iddialı olduğu bilişim altyapısı ve elektronik sektörlerindeki gücünü ülke menfaatleri doğrultusunda kanalize etmeyi amaçlamaktadır. Hindistan bu çerçevede sosyal medya ve iletişim alanlarında dijital diplomasi akımının öncülerindedir.

2005 yılında “Japonya’nın 21. YY Vizyonu” isimli milli siyaset belgesi yayınlanmıştır. Bu belgeye göre, Japonya dünya genelindeki imajına önem vermektedir. Japon kültürünün belli başlı materyal ve görünmeyen çıktıları ön plana alınmıştır: Japon yemekleri, Japon giyim modelleri, Japon çizgi film ve anime ürünleri tanıtımı önemsenmektedir. Japonya’nın ticari ve ekonomik çıkarları özellikle Asya Pasifik bölgesinde yoğunlaşmaktadır. Bunun içindir ki Japonya’nın kültürel ürünleri bu bölge halkları için özellikle ve bilinçli olarak üretilmektedir. Yayıncılık alanında Japonya bakışlı dünya siyasetini öğrenmek için izlenmesi gereken TV kanalı NHK’dır (Japan Public Broadcasting Corporation: NHK). İnternet tabanlı yayın yapan kanalda 18 ayrı dilde haber servisi bulunmaktadır.

⁴⁶ Klyueva, A., Tsetsura, K. “Strategic Aspects of Russia’s Cultural Diplomacy in Europe: Challenges and Opportunities of the 21st Century”.

https://www.researchgate.net/profile/Anna_Klyueva/publication/303918532_Strategic_Aspects_of_Russia's_Cultural_Diplomacy_in_Europe_Challenges_and_Opportunities_of_the_21st_Century/links/575d68d608ae9a9c955a4160.pdf, Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2019

⁴⁷ Hall, I.,” India's New Public Diplomacy”, Asian Survey, 52(6), 2012 s.1092.

Diğer bir Asya dev ekonomisi Güney Kore'dir. Kültürel diplomasi alanında faaliyet yürütmek üzere "Arirang World" isimli kuruluş görevlendirilmiştir. 2017 yılı başı itibari ile dünya genelinde 144 tane dil öğretim merkezi (Sejonghakdang) kurulmuştur. 58 ayrı ülkede yer alan Kore merkezlerinden ülkemizde de 6 tane mevcuttur. Kurumun kendi internet sitesinde "Kore Kültür Merkezi, Kore ve Türkiye arasındaki kültür alışverişini güçlendirmek için 13 Ekim 2011 tarihinde Kore Hükümetine bağlı olarak Türkiye'nin başkenti Ankara'da kurulmuş olan bir devlet kurumudur" açıklaması verilmektedir. Türkiye'de Kore dilini yaygınlaştırmak amacıyla Ankara Üniversitesi TÖMER ile iş birliği yapılarak Ankara, İstanbul, Bursa, İzmir'de Sejong Hakdang açılmış olup Trabzon'da da Avrasya Üniversitesi iş birliği ile ilave bir eğitim kurumu daha açılmıştır.

Nicholas J Cull'a göre kamu diplomasisinin önemli araçlarından birini oluşturan öğrenci değişim programlarının örneklerine tarih boyunca rastlanabilir. Eğitimin öneminin kavranmasıyla uygulanan öğrenci değişimi çalışmaları yumuşak gücün ve kamu diplomasisi faaliyetlerinin de etkisiyle ülkelerin uzun vadede etki sağlayabilmek için seçtikleri en önemli yol olmuştur. ABD'nin eski Dışişleri Bakanı Colin Powel, "Ülkemiz için, burada eğitim gören, geleceğin dünya liderlerinin dostluğunu kazanmaktan daha iyi bir servet düşünemiyorum" vurgusu ile uzun vadede değişim programlarının Amerikan politikalarına etkisini vurgulamıştır.⁴⁸ Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin uyguladığı kültürel ve akademik değişim programlarına yaklaşık 700.000 kişi yararlanmış ve bu programların yardımıyla Margaret Thatcher, Enver Sedat ve Helmut Schmidt gibi dünya liderlerine eğitim verilmiştir. Eski kamu diplomasisinden sorumlu müsteşar Charlotte Beers "Hükümetin en karlı alışverişi" olarak bahsettiği değişim programları sayesinde dünya genelinde 200'den fazla eski ve yeni devlet başkanının bu programdan yararlandığı ve Amerikan politikalarına destek olduğunu belirtmiştir. Sadece ABD ile sınırlı kalmayan bu değişim programları yeni dünya düzeninde bir çok ülkenin ilgisini çekmiştir. Japonya, Japon okullarında kendi dillerini öğretmeleri için her yıl 40 ülkeden 6000 yabancı genci ülkelerine getiren çok yönlü bir değişim programı başlatmıştır.⁴⁹ Eğitimin etkisi bütün ülkeleri

⁴⁸ NYE, Joseph S. Jr., Dünya Siyasetinde Başarının Yolu: Yumuşak Güç, Elips Kitap, Ankara, 2005, s.50

⁴⁹ Nye, J., "Yumuşak Güç", BB101 Yayınları, 2017, s.156

etkisi altına alınca, ülkeler kamu diplomasi faaliyetlerinin eğitim kolunda konferanslar, burslar, değişim hareketleri ile çok yönlü bir boyut kazandırmaya çalışmıştır.

4 YÜKSEKÖĞRETİMDE ULUSLARARASILAŞMA

4.1 Ekonomik Küreselleşme ve Eğitim Dünyasına Yansımaları

Oluşan yeni dünya düzeninde ekonomik kalkınmanın etkisi ile ülkelerin birbirleri ile etkileşimleri çok boyutlu bir hal almıştır. Yüksek bir rekabet ortamına dönüşen bu düzende, ülkeler kendi etkilerini daha iyi yayabilmek için birçok yol denemektedir. Eğitim diplomasisi veya öğrenci değişim programları kamu diplomasisi etkileşim araçlarının en başında gelmektedir. Nye'in yumuşak güç perspektifinde üç önemli sac ayağından biri olan eğitim ile gelişen kamu diplomasisi faaliyetleri küreselleşmenin de en önemli araçlarından biri haline gelmiştir. Eğitimin günümüzdeki etkilendiği en temel dinamikler arasında, küreselleşme, bilgi toplumu, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde nüfus artışı, neo-liberal politikaların etkilediği devlet reformları, yeni teknolojiler yer almaktadır. Bunların yanı sıra yükseköğretime olan talebin sürekli olarak artan bir ivme göstermesi, piyasa ekonomisinin yeniden şekillenmesi, artan rekabet ve İngilizcenin bilim dünyasında etkin dil olması önemli bir yer tutmuştur.⁵⁰

20. Yüzyıla göz attığımızda yükseköğretimde uluslararası rekabet ilk olarak 1950'li yıllarda kendini göstermiştir. Soğuk Savaş'ın belirginleşmesi ve Sovyetler Birliği- ABD arasında ideolojik gerginlikler bağımsızlığını yeni kazanan ülkelerde nüfuz tesis etme şeklinde kendini göstermeye başlamıştır. Irak 1958 yılındaki darbenin ardından Batı kampından Sovyet Kampına yönelmiş ve Moskova'ya okumak için öğrenci gönderen ilk Arap ülkesi olmuştur.⁵¹ Bunun ardından diğer Arap ülkeleri Mısır, Cezayir, Suriye ve Güney Yemen Sovyetler Birliği ile kültürel iş birliği anlaşmaları imzalamış ve Sovyet üniversitelerinde teknolojik alanlarda eğitim görmek

⁵⁰ Eren, V., Aydın, A., Neo-liberalizmle Gelen Değişimin Yüksek Öğretim Sistemine Etkileri, s.227 <https://www.researchgate.net/publication/306128680> Erişim Tarihi: 20 Nisan 2019

⁵¹ King, K. 2011. "The Geopolitics of Overseas Scholarships & Awards Old and New Providers, East & West, North & South." <https://resources.norrag.org/resource/26/the-geopolitics-of-oversees-scholarships-and-awards-old-and-new-providers-east-and-west-north-and-south>, Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2019

üzere öğrenci göndermişlerdir. Sonradan kervana Tunus, Fas, Kuveyt ve Bahreyn de katılmıştır. 1986 yılında Sovyetler Birliğinde eğitim gören Arap öğrencilerin sayısının 19,810'a ulaştığı ve Soğuk Savaş'ın bitimine kadar mezun sayısının 60 bini bulunduğu raporlanmıştır. Bu mevcudun %80'i lisans, %7'si doktora ve %13'ü teknik enstitülerde eğitim almıştır.⁵²

Soğuk Savaş'ın ardından 1990'lı yıllar bir nevi geçiş sürecidir. 2000'li yılların başından itibaren hem yükseköğretim hem de sınır ötesi eğitim hareketliliklerinde bir ivmelenme başlamıştır. Dünya Bankası 2000, 2002 ve 2009 yıllarında yükseköğretimin iktisadi ve beşeri kalkınma üzerindeki etkilerini konu alan çok etkileyici raporlar yayınlamıştır. Dünya Bankası'nın 2002 yılındaki Bilgi Toplumlarının İnşası (Constructing Knowledge Societies) birçok atıf alarak akademik anlamda gelişmelere öncülük etmiştir.

Yükseköğretime artan eğilim neticesinde, UNESCO tarafından 1998 ve 2009 yıllarında yükseköğretim temalı küresel konferanslar düzenlenmiştir. Hindistan, Çin, Rusya, Pakistan, Brezilya, Tayvan, G. Afrika ve G. Kore gibi pek çok ülkede elit üniversiteler ve dünya üniversite sıralamaları gündemde üst sıralara taşınmaya başlamıştır. Söz konusu ülkelerin tamamında yükseköğretimin uluslararasılaşması, yetenekli yabancı öğrencilere burs programları, eğitim alanında iş birliği ve mekan kavramının önemini yitirmesi genel bir eğilim olarak ortaya çıkmıştır.⁵³ Dünya genelinde başka bir ülkede eğitim gören öğrenci stoğu her geçen gün artmaktadır. 2000'li yılların başında yaklaşık 2 milyon olan sayı, 2012 yılı itibari ile 4,5 milyonu bulmuş olup 2020'li yıllarda toplam rakamın 8 milyonu geçmesi beklenmektedir.⁵⁴

Akademisyen ve öğrenci hareketliliği bir yükseköğretim sisteminin kalite ölçütü olarak değerlendirilmektedir. ABD eski dış işleri bakanlarından Condoleezza

⁵² King, K. 2011. "The Geopolitics of Overseas Scholarships & Awards Old and New Providers, East & West, North & South." <https://resources.norrag.org/resource/26/the-geopolitics-of-overseas-scholarships-and-awards-old-and-new-providers-east-and-west-north-and-south>, Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2019

⁵³ King, K. 2011. "The Geopolitics of Overseas Scholarships & Awards Old and New Providers, East & West, North & South." <http://www.eduhk.hk/apcl/downloadables/Publications/2011/norrag.pdf>, Son Erişim Tarihi: 7 Eylül 2017.

⁵⁴ Olcay, G. A., Nasır, V. A. , "Yükseköğretimde Uluslararasılaşma: En Çok Öğrenci Alan Ülkeler ve Türkiye Perspektifinden 1999-2013 Yıllarına Bakış" Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 6(3), 2016, s.290.

Rice, yabancı öğrencilerin öneminden bahsetmiş olup ABD Milli Güvenlik strateji belgelerinde “fikir savaşları” (battle of ideas) bağlamında eğitim değişim programlarının önemi vurgulanmıştır.⁵⁵ Dünya genelinde başlayan bu rekabet ortamı ile ülkeler gün geçtikçe barındırdıkları uluslararası öğrenci sayısını artırmayı amaçlamaktadır.

Uluslararası eğitim, bir ülkenin başka ülke vatandaşlarına hizmet ihracatı gibi görülmektedir. 2009 yılı rakamları ile dünyada uluslararası öğrenci kabulü bakımından ilk beş ülke ABD, İngiltere, Avustralya, Fransa ve Almanya’dır. İngiltere’de 428 bin, Avustralya 266 bin, Fransa 235 bin ve Almanya 228 bin. Bu beş ülke 2000’li yılların başında dünya genelindeki yabancı öğrenci nüfusunun % 55 kadarına sahipken zaman içinde bu oran gerilemektedir.⁵⁶ 2009 yılından itibaren yabancı öğrencilerin rağbet gösterdiği ülke sıralamasında ilk 5 içine ÇHC girmiş olup Avustralya’yı geride bırakmıştır. Amerika Birleşik Devletleri liderliğini korurken Almanya elinde bulundurduğu potansiyel güçte kayba uğramıştır.

Tablo 2 Dünya Genelinde Uluslararası Öğrenci Sayıları

Sıralama	Ülke	Uluslararası Öğrenci Sayısı
1	Amerika Birleşik Devletleri	1,078,822
2	İngiltere	501,045
3	Çin	442,773
4	Avustralya	327,606
5	Fransa	323,933
6	Kanada	312,100
7	Rusya	296,178
8	Almanya	251,452
9	Japonya	171,122
10	İspanya	94,962

⁵⁵ Patterson E. D., Gallagher J. “Debating the War of Ideas”, Palgrave Macmillan, 2009, s. 180

⁵⁶ Olcay, G. A., Nasır, V. A., “Yükseköğretimde Uluslararasılaşma: En Çok Öğrenci Alan Ülkeler ve Türkiye Perspektifinden 1999-2013 Yıllarına Bakış” Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 6(3), 2016,288-297.

Kaynak: "Which country is home to the largest international student population?", Study International ⁵⁷

Yumuşak gücün ülkelere sağladığı faydalardan bahsetmekle birlikte diğer yandan gücün yanlış kullanımının istenmeyen bazı sonuçlar doğurabileceğini de belirtmekte yarar vardır. Ticari reklamlarda söylendiği gibi kontrolsüz güç, güç değildir. Yumuşak güç alanında da devletlerin büyük emekler harcayarak olumlu olmasını arzuladıkları programlar ters tepebilir. Bu durumda küreselleşmenin etkilerinin tam olarak hesaplanamamasının da payı vardır.

Tablo 3'te de görüldüğü gibi en fazla uluslararası öğrenciyi bulunduran ABD, aldığı etkileşimler yönünden de çok yönlü etkiye sahiptir. Olumlu etkilerin yanında olumsuz etkilerin de göz önünde bulundurulması gereklidir. Amerikalı siyaset bilimciler ABD'de eğitim aldıktan sonra Amerika'nın aleyhinde faaliyetlerde bulunan Japon amirali Yamamoto, Ganalı siyasetçi Kwame Nukrumah ve Mısırlı Seyid Kutub olumsuz örnekler olarak vermektedirler. ABD'de 2 sene askeri ataşe olarak görev yapan ve bir süre Harvard Üniversitesi'nde eğitim alan Japon amirali Yamamoto 2. Dünya Savaşı sırasında Amerikalılara ağır zayıflar verdiren ve Pearl Harbor baskınının fikir babası olan ünlü bir askeri stratejistir. Ganalı siyasetçi Kwame Nukrumah ABD'de Lincoln ve Pensilvanya Üniversitelerinde lisans ve lisansüstü dereceler almış ve sonrasında da sosyalist fikirlerle ülkesine geri dönmüştür. ABD'de gözlemlendiği ırkçı politikalarından ve küresel kapitalist sistemdeki sorunlardan etkilenecek ülkesinde ve tüm Afrika kıtasında anti-Sömürgeci fikirlerin yayılmasında etkili olmuştur. 2 yıl süre ile ABD'de kalan Seyid Kutub Amerikan kültürüne hiçbir zaman sempati ile bakmamış ve son derece olumsuz görüşlerle Mısır'a geri dönmüştür. ⁵⁸ABD'deki yabancı öğrencilere 1961 yılında uygulanan bir ankette Amerikan kültürü ile ilgili en olumsuz noktalar olarak ankete katılanların % 27'si ırk ayrımı ve % 12'si yabancı düşmanlığı konularını belirtmiştir. ⁵⁹

⁵⁷ "Which country is home to the largest international student population?", 2 Mayıs 2018, <https://www.studyinternational.com/news/country-home-largest-international-student-population/> Erişim Tarihi: 20 Nisan 2019

⁵⁸ Kramer, P. A., "Is the world our campus? International students and US global power in the long twentieth century." *Diplomatic History* 33(5), 2009, s.777.

⁵⁹ Kramer, P. A., "Is the world our campus? International students and US global power in the long twentieth century." *Diplomatic History* 33(5), 2009, s.778.

J. Nye tarafından vurgulandığı gibi, yabancı öğrenciye fikir ve değer ihracı yapmak öyle basit bir şey değildir. Başarılı bir eğitim ve kamu diplomasisi programının ardından ülkenize gelenler sizin düşünce sistematığınıza ve değerlerinize hayran kalır ve sizi taklit etmeye başlarsa yumuşak güç potansiyeli artmış olur. Eğitim için gelenler sosyalizasyon süreci ile ev sahibi ülkenin norm ve düşüncelerini benimsemeye başlar. Bugün ÇHC'nin siyasi elitlerinden pek çoğunun çocukları Amerikan eğitim sisteminden geçmiştir. ÇHC'nin eski dış işleri bakanlarından Qian Qichen'in oğlu Michigan Üniversitesi'nde okumuş olup Newsweek dergisine verdiği mülakatta şunları söylemiştir: "tecrübelerimiz gösteriyor ki hem şahsımız için hem de Çin için başka kalkınma alternatifleri de var; ABD'de geçirdiğim zaman bana şunu düşündürttü, Çin'de pek çok şey çok farklı şekilde ele alınabilir..." Daha sonra oğul Qian Ning, Amerika'da geçirdiği öğrencilik dönemini anlatan bir kitap yazmış ve yayınlamıştır.⁶⁰

Öğrenci değişim programları ile otoriter ülkelerden ABD'ye gelen öğrencileri inceleyen bir çalışmada liberal demokratik kültürün derin bir yumuşak güç tesiri oluşturabilmesi için 3 önemli konunun altı çizilmektedir:

1-) gelen öğrencinin sosyal doku ile teması (satıl ve derinlik)

2-) gelen öğrencinin misafir olduğu toplumda ortak bir kimlik ve paylaşım içine girebilmesi yani katılımcı ve ev sahibi arasında sosyal ilişkiler,

3-) gelen öğrencinin ülkesine geri döndüğünde siyasi anlamda etkili bir pozisyona yükselmesi.⁶¹

Ampirik bulgulara göre, yabancı bir öğrenci ev sahibi ülkenin vatandaşları ile yakın sosyal ilişkiler kurduğu ölçüde o ülkeye karşı daha sempatik tutum ve düşüncelere sahip olmaktadır.⁶² Temelde yumuşak güç kullanımının asıl amacını da oluşturan bu etkileşimler uzun vadede politikaların şekillenmesinde de önemli etkilere sahiptir.

⁶⁰ Newsweek, 26 Ekim 1997, "Almost made in America," New York Times, 17 Mayıs 2017, "Qian qichen, pragmatic Chinese envoy dies at 89."

⁶¹ Atkinson, C., "Does soft power matter? A comparative analysis of student exchange programs 1980–2006", Foreign Policy Analysis 6(1), 2010 s.7.

⁶² King, K. 2011. "The Geopolitics of Overseas Scholarships & Awards Old and New Providers, East & West, North & South."

Değişim ve burs programlarının önemli amaçlarından biri de misafir öğrencinin anavatanına geri dönmesidir. Uluslararası öğrencilere ev sahibi olan ülkenin yumuşak güç bağlamında etkili olabilmesinin yolu söz konusu yabancı öğrencilerin uzun süreli kalışlarından sonra olumlu hatıralarla geri dönmeleri arzulanmaktadır. Bu yatırımın başarılı olabilmesi için yabancı öğrencilerin ev sahibi ülkenin siyasi değerlerinin ahlakılığı ve meşruiyeti konusunda olumlu düşüncelerle geri dönmesi beklenir.

1979-1989 yılları arasında ABD’de öğrenim gören yaklaşık 80 bin Çinli öğrenciden 26 bini ana vatanlarına geri dönmüştür. Amerika’da kalmayı tercih edenlerin çok büyük çoğunluğu Amerikan kültürüne büyük ölçüde hayran olanlardır. Yurt dışında yaşayan başarılı ÇHC’li bilim insanlarının ülkeye döndürülmesi için cazip teşviklerin düzeyi giderek arttırılmaktadır. Aynı şekilde bu konuda girişimlerde bulunan G. Kore’de “Study Korea Project” kapsamında ülkeye gelen yabancı öğrenci ve akademisyen sayısının ciddi şekilde artması için başarılı çalışmalara imza atmıştır.⁶³ 2004 yılında 16 bin olan G.Kore’de bulunan yabancı öğrenci sayısı, sonraki yıllarda büyük bir ivme kazanarak 2010 yılında 171 farklı ülkeden 100 bin öğrenciye ulaşmıştır. Ayrıca, 2000-2009 arası dönemde G. Kore’de çalışan yabancı öğretim üyesi sayısının 3 kat arttığı kaydedilmiştir.⁶⁴

Veysel Eren ve Abdullah Aydın’a göre “Küreselleşmeyle dünyada yaşanan değişimin, yükseköğretim hizmetlerinin sunumu ve finansmanına yansımaları, hizmet sunumunun ve finansmanının deregülasyonu, serbestleşme ve özelleştirme ile piyasa yönelimli hale gelmesi; sınır-ötesi yükseköğretim ve uluslararası akademik hareketlilikle yükseköğretimin uluslararasılaşması; yükseköğretim sistemlerinin harmonizasyonu ve kalite yönetimi ve akreditasyonu alt başlıklarında incelenebilir.”⁶⁵ Küreselleşme etkisiyle gelişen yükseköğretimde uluslararasılaşma özellikle dünya genelindeki pek çok üniversitenin kalkınma planları arasına girmiştir.

⁶³ Byun, K., Jon, J.E., Dongbin, K., “Quest for building world-class universities in South Korea: outcomes and consequences”, Higher Education, 65, 645–659, 2013.

⁶⁴ Byun, K., Jon, J.E., Dongbin, K., “Quest for building world-class universities in South Korea: outcomes and consequences”, Higher Education, 65, 645–659, 2013.

⁶⁵ Eren V., Aydın A, “Neo-liberalizmle Gelen Değişimin Yüksek Öğretim Sistemine Etkileri”, s.228 <https://www.researchgate.net/publication/306128680> s Erişim Tarihi: 20 Nisan 2019

Yükseköğretimin uluslararasılaşmasının önemli bir boyutu da ekonomik ve ticari yönüdür.⁶⁶ Dünya genelinde gözlemlenen bir eğilim yükseköğretimin artık bir kamu malı olarak görülmemesi gerektiğidir; üniversite diploması kişilere kazanç imkanı sağlayan özel bir mal olup devletin bu hizmeti sağlama gibi bir sorumluluğu aranmamalıdır. Bu zihniyetin yaygınlaşması ile pek çok ülkede özel ve kar amaçlı üniversite sayısı artmaktadır. Bu için bir de uluslararası iktisat yönü vardır.

Uluslararası eğitim pazarında 2019 itibari ile yaklaşık 7 milyon öğrenci bulunmaktadır. Önümüzdeki otuz yıl içinde bu sayının 20 milyonu bulması beklenmektedir. Günümüzde yabancı öğrenci pazarının 200 milyar dolar civarında bir eğitim ihracatı ile tasnif edildiği bilinmektedir.⁶⁷ Bir öğrencinin yıllık ortalama maliyetinin 40 bin dolar civarında olduğu hesaplanmıştır ve öğrenci başına 15 bin dolarlık harcamanın okul ücreti olarak ayrıldığı ve kalan miktarın market, giyim ve ev-yurt kirası olarak harcandığı tespit edilmiştir.⁶⁸

2015/2016 akademik yılında ABD’de bulunan yabancı öğrencilerin Amerikan ekonomisine 33 milyar dolarlık katkı sağladığı hesaplanmıştır. Amerikan dış ticaret istatistikleri ile yorumlarsak 2,2 trilyon dolarlık ülke ihracatının % 6,5 civarındaki rakam eğitim ihracatı olarak düşünebiliriz. Yaklaşık 500 milyar dolarlık dış ticaret açığının kapanmasında Amerika’da okuyan yabancı öğrencilerin % 15 civarında katkı sağladığı söylenebilecektir.⁶⁹

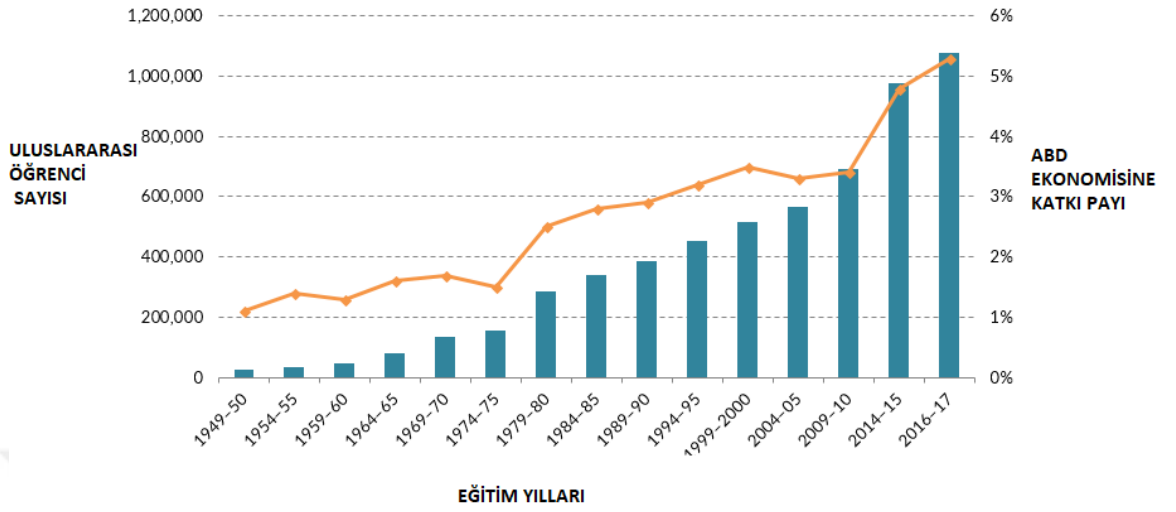
⁶⁶ Altbach, P. G., Knight, N., "The internationalization of higher education: Motivations and realities." *Journal of studies in international education*, 11(3-4), 290-305.

⁶⁷ Milliyet, "Tüm Dünyada Uluslararası Öğrenci Sayısı Yüzde 200 Arttı", <http://www.milliyet.com.tr/tum-dunyada-uluslararasi-ogrenci-sayisi-istanbul-yerelhaber-3047339/> Erişim Tarihi: 20 Nisan 2019

⁶⁸ Eren V., Aydın A, "Neo-liberalizmle Gelen Değişimin Yüksek Öğretim Sistemine Etkileri", s.228 <https://www.researchgate.net/publication/306128680> Erişim Tarihi: 20 Nisan 2019

⁶⁹ Şeremet, M., "Türkiye ve İngiltere Yükseköğretimindeki Uluslararasılaşma Politikalarına Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım", *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 5(1), 27-31, 2015.

Tablo 3 ABD Ekonomisine Uluslararası Öğrencilerin Katkısı

Kaynak: "International Students in United States", Migration Policy⁷⁰

Yine 2015/2016 eğitim döneminde yabancı öğrenciler bakımından dünya ikincisi olan İngiltere’de 450 bin civarı yabancı öğrenci İngiliz ekonomisine 25,8 milyar sterlin katkı sağlamıştır. Uluslararası öğrenciler, İngiltere’nin yükseköğretim kurumlarında bulunan bütün öğrencilerin %20’sini ve lisansüstü programlardaki toplam öğrencilerin ise yaklaşık yarısını oluşturmaktadır.⁷¹ Bir diğer örnek olarak, Avustralya’da bulunan yabancı öğrencilerin ulusal ekonomiye katkısının ise 25,7 milyar Amerikan doları olduğu hesaplanmıştır.⁷²

Uluslararası eğitimde dünya lideri olan ve küresel pazarın %20’sine hükmeden ABD’ye öğrenci gönderen kaynak ülkeler sıralamasında Çin başı çekmektedir. En çok öğrenci gönderen Müslüman ülke 60 bin öğrenci ile Suudi Arabistan olup diğer belli başlı ülkeler Endonezya, Türkiye, İran, Kuveyt ve Pakistan ile beraber yaklaşık 100

⁷⁰ Jie Zong and Jeanne Batalova, International Students in the United States, 9 Mayıs 2018, <https://www.migrationpolicy.org/article/international-students-united-states>, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2019

⁷¹ Şeremet, M., "Türkiye ve İngiltere yükseköğretimindeki uluslararasılaşma politikalarına karşılaştırmalı bir yaklaşım", Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 5(1), 27-31, 2015.

⁷² King, K. 2011. "The Geopolitics of Overseas Scholarships & Awards Old and New Providers, East & West, North & South." <https://resources.norrag.org/resource/26/the-geopolitics-of-oversees-scholarships-and-awards-old-and-new-providers-east-and-west-north-and-south> Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2019

bin Müslüman öğrenci bulunmaktadır. Son not olarak ilave etmek gerekirse, Batılı ülkelerde giderek artan yabancı düşmanlığı ve aşırı sağ hareketlerin ivmelenmesi ile gelişmekte olan ülkelere yurtdışında eğitim görme isteğinde olan öğrenci portföyü farklı ülkelere yönelme eğilimindedir. Bu kitleyi kendi kurumlarına çekmek isteyen başta ÇHC, İran, Malezya, Rusya, Hindistan ve Türkiye gibi ülkeler yoğun bir tanıtım ve pazarlama arayışına girmiş görünmektedir.

4.2 Eğitimde Uluslararasılaşma Eğilimleri

Dünya genelinde eğitim programı ile öğrenci değişimi uygulamaları çok eski tarihlere gider. Antik çağda eğitim merkezi olan Yunan şehirleri varken İslam medeniyetinin yükseldiği yıllarda Bağdat uluslararası öğrencilere ev sahipliği yapmıştı.⁷³ Modern dönemde ise, ülkelerin yumuşak güç ve uluslararasılaşma eğilimleri çerçevesinde diğer ülkelere öğrenci kabul etme uygulaması 2000’li yıllardan sonra büyük bir ivme kazanmıştır.

McClory tarafından pek çok parametrenin dahil edildiği bir yumuşak güç skalası ve bu ölçüğe göre yapılan ülke sıralaması geliştirilmiştir. Bu skalada eğitim alt başlığının değerlendirilmesi 4 parametre ile yapılmış olup ilgili ülkenin ulusal eğitim sistemindeki yabancı öğrencilerin oranı ile beraber üniversitelerinin küresel ligdeki yeri de bu parametreler arasındadır.⁷⁴ Yükseköğretim konusundaki yeni eğilimleri incelerken, McClory’nin vurguladığı 4 önemli başlık altında incelemek gerekmektedir:

- 1- Yükseköğretimin uluslararasılaşması
- 2- Yumuşak güç ve öğrenci hareketliliği
- 3- Yükseköğretimde kalite güvence sistemleri
- 4- Uluslararası eğitimin ticari boyutu⁷⁵

Bu dört parametrenin ilkinin oluşturan yükseköğretimde uluslararasılaşma güç kazanma arzusunun da etkisiyle birçok ülkenin öncelikli faaliyetleri arasına girmiştir. Veysel Eren ve Abdullah Aydın’a göre “Yükseköğretimin uluslararasılaşması, sınır-

⁷³ Lee, J. T. 2015. "Soft power and cultural diplomacy: Emerging education hubs in Asia", *Comparative Education* 51(3),353-374.

⁷⁴ McClory, J., "The new persuaders III." Institute for Government Monocle, 2012.

⁷⁵ Altbach, P. G., Knight, N., "The internationalization of higher education: Motivations and realities." *Journal of studies in international education*, 11(3-4), 290-305, 2007.

ötesi yükseköğretimin yaygınlaşması anlamına gelmektedir. Bu yaygınlaşma hem hizmeti sunan kurumların ve bu hizmeti talep edenlerin uluslararası ölçütleri dikkate almalarını; hem de akademik programların, fikirlerin, eğitim araçlarının, bilginin ve projelerin gelişmiş ülkelerdeki prototipleri taklit etmelerini beraberinde getirmektedir. Yükseköğretim hizmetlerinde standardizasyon ve akreditasyon, bir yönüyle kaliteyi artırmakta ve kalite güvencesini oluşturmakta, hizmetin ulusal sınırların ötesinde alıcı bulmasına olanak sağlamaktadır.”⁷⁶

Deniz Erguvan anlatımı ile eğitim artık ihraç edilebilen ve sınır ötesi bir karakter alan ulus aşırı bir ekonomik hizmet üretimi halini almıştır. Eğitimin uluslararası mahiyeti bir adım daha öteye geçerek ulus ötesi veya ulus aşırı (transnational education) niteliğe bürünmüştür. Yükseköğretim kurumları artık sadece öğrenci ve akademisyen hareketliliği ile yetinmeyip birden fazla ülkenin katılımı ile oluşturulan ortak eğitim, araştırma ve diploma programları ve laboratuvarlar, başka ülkelerde açılan üniversite yerleşkeleri ve araştırma birimleri ve benzeri oluşumlara doğru yönelmektedir. Başka bir ülkede öğrenim gören vatandaşlar diğer başka bir ülkenin işgücüne katılabilmektedir. Dünyanın birkaç farklı ülkesinde temel eğitim, lisans ve yüksek lisans eğitimleri alınabilmekte, diploma denklikleri bazen kamu kurumları bazen de hükümet dışı kurumlarca onaylanabilmektedir. Bilimsel işbirlikleri artık ülkelerin egemenlik boyutunda idari ve siyasi kısıtlılıkları ile değil bilimsel ihtiyaçlar ile takım çalışması ruhunu gerektirmektedir.⁷⁷

Uluslararasılaşmanın da etkisi ile yükseköğretimin dönüştüğü yeni boyut olan, ulus aşan eğitimde üç türden hareketlilik alternatifi sağlanmıştır. Bunlar insan hareketliliği (öğrenci, akademisyen), program hareketliliği (farklı mekanlara taşınan program) ve kurum hareketliliği (farklı coğrafyalarda açılan kampüsler)⁷⁸ olarak nitelendirilmiştir. Bu üç temel üzerinden de yükseköğretimde uluslararasılaşma politikaları değerlendirilebilmekte ve kıyaslamalar mümkün olabilmektedir.

⁷⁶ Eren V., Aydın A., “Neo-liberalizmle Gelen Değişimin Yüksek Öğretim Sistemine Etkileri”, s.229 <https://www.researchgate.net/publication/306128680> Erişim Tarihi: 20 Nisan 2019

⁷⁷ Erguvan, D., “Transnational Education in Turkey”, Journal of Educational and Social Research, 5(1), 2015, s.235.

⁷⁸ Hussain, Irshad “Transnational Education: Concept and Methods” Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE, Ocak 2007, ISSN 1302-6488, Volume: 8 Numara: 1 Makale: 13, s.164

İnsan hareketliliği uzun yıllardır pek çok uluslararası program vasıtası ile sağlanırken program hareketliliği ve kurum hareketliliği eğitimde uluslararasılaşmanın etkisi ile son yıllarda kurumsal bir kimlik kazanmıştır. Nasıl ki uluslararası ekonomide verimlilik ve karlılık amaçlarıyla dışarıdan tedarik (outsourcing) gibi sermaye ve emek hareketlilikleri mevcutsa eğitim ekonomisinde de aynı mantıkla hareket edilmektedir. Dünyada var olan genel bir eğilim ile birçok Batılı üniversite özellikle orta gelir grubunda yer alan ülkelerde yerel kampüsler açmaktadır.⁷⁹ Bilişim teknolojileri ve diğer teknolojik gelişmelerle açık öğretim ve uzaktan öğretim uygulamalarının yaygınlaşması ile sınırları aşan ve ulus aşırı bir mahiyet alan küresel eğitim imkânları yeni kavram ve gelişmeleri beraberinde getirdi. Ulus aşırı eğitim kavramı bunlardan biridir.⁸⁰ Stetar vd. tarafından ifade dildiği üzere rekabetin iyice kızıştığı küresel ekonomik sistemi göz önünde bulundurduğumuzda artık bir üniversitenin söz konusu ülkenin en iyileri arasında oluşu ve hatta en iyi üniversite oluşu bir anlam ifade etmemektedir.⁸¹

Dünya genelinde şöhret sahibi üniversiteler artık küresel alanda hangi ölçüde söz sahibi oldukları ile değerlendirilmektedir. Ünlü ABD üniversitelerinden New York Üniversitesi, Cornell, Georgetown ve Carnegie Mellon Üniversitelerinin her biri Katar'da yerel kampüs açmıştır. ABD, Kanada, İngiltere ve Avustralya'dan üniversiteler Çin'de ikili iş birliği programları açmak üzere birbirleri ile rekabet etmektedir. Farklı ülkelerde merkezler, ofisler ve uydu kampüsler kurulmaktadır. Tüm bunlardaki amaç küreselleşmenin etkisi ile daha çok kitleye hitap edebilmek ve etki alanlarını artırmaktır.

BRICS ülkeleri küresel ekonomideki paylarını arttırma yönünde ekonomik kalkınma çabalarını bilgi ekonomisine oturtmuşken modernleşme ve yükseköğretim sistemlerinin uluslararasılaşmasına da özel bir önem vermektedir.⁸² Çin küresel

⁷⁹ Altbach, P. G., "Higher Education Crosses Borders: Can the United States Remain the Top Destination for Foreign Students?", *Change: The Magazine of Higher Learning*, 36(2), 18-25, 2004.

⁸⁰ Hussain, Irshad "Transnational Education: Concept and Methods" *Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE*, Ocak 2007, ISSN 1302-6488, Volume: 8 Numara: 1 Makale: 13, s.165

⁸¹ Stetar, J., Coppla, C., Guo, L., Nabyeva, N., Ismailov, B., "Soft power strategies: competition and cooperation in a globalized system of higher education", *Higher Education, Policy, and the Global Competition Phenomenon*. Editörler: Portnoi, L. M. vd. New York: Palgrave Macmillan US, 2010, s.195

⁸² Nye, J. 2008. "Public Diplomacy and Soft Power", *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), s.98

ekonomideki yükselişinin tesadüfi olmadığını sistematik eğitim politikaları ile de göstermektedir. Ancak yüksek kalibredeki bir eğitim sistemi ile yenilikçiliğe ve yüksek teknolojiye dayanan küresel ekonomide rekabetçi olunabilir. Bunun için de farklı düşünen ve farklı yeteneklere sahip öğrencilerin bir araya geldiği üniversite sistemleri ön koşuldur. Üniversitelerde uluslararasılaşma eğilimleri hızla yayılırken bunun alt yapısını hazırlamak ve sistematik biçimde gerekli koşulları tamamlamak zorlu bir süreçtir.

4.3 Yükseköğretimde Kalite ve Uluslararasılaşma Süreçlerinin Etkileşimi

Günümüzde neo-liberal ekonomi sisteminin hüküm sürmesi, tüm dünya genelinde özellikle orta gelirli ailelerden yükseköğretime artan talep baskısı, maliyetlerdeki artışlar yükseköğretim sistemlerini şekillendirmektedir.⁸³ Bu dinamikler neticesinde oluşan en önemli yeniliklerden biri de etkinliğe ve paydaş memnuniyetine dayalı kalite güvence sistemlerinin yükselişidir.

Eğitimde kalite, tasarımda kalite ve süreçte kalite olarak ayrılmaktadır. Tasarımda kalitenin çıktısı (örneğin, öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun bir akademik program) ve süreç (müfredat, ekipman, zamanlama ve diğer faktörler) ile doğrudan ilişkisi vardır. Kaliteli bir çıktı istenilen sonucun elde edilmesi anlamına gelmektedir. Mezunların büyük çoğunluğunun iş bulması, yapılan yayın ve patent çalışmaları, araştırma ve teknolojik alt yapıya katkılar eğitimde kalite ile doğrudan ilişkilendirilmiştir. Kaliteli bir süreç ise birer aktör olarak üniversitelerin ve yükseköğretim kuruluşlarının içinde bulunduğu genel eğitim sisteminin her detayında etkin olarak çalışmasını ifade etmektedir.⁸⁴

Türkiye’de son yıllarda etkisini göstermekte olan kalite güvencesi çalışmaları için 2015 yılı bir dönüm noktası olmuştur. 23 Temmuz 2015 tarih ve 29423 sayılı mevzuat Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “Yükseköğretim Kalite Güvencesi Yönetmeliği” kapsamında yeni kurumsallaşma adımları atılmıştır. 1 Temmuz 2017 tarihli kanun ile Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK) özerk bir

⁸³Tezsürücü, D., Bursalıoğlu, S. A., “Yükseköğretimde Değişim: Kalite Arayışlar”. <http://Dergipark.Gov.Tr/Ksusbd>, 10(2).<http://www.sbd.ksu.edu.tr/article/view/500003526> 0 s.98. Erişim Tarihi: 20 Nisan 2019

⁸⁴ Chaffee, E. E.; Sherr L. A., “Transforming Postsecondary Education”, ERIC Digest. ED350972.s.6

kuruluş olarak faaliyetlerine başlamıştır. YÖKAK, resmi tanımına göre, “yükseköğretim kurumlarının eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetleri ile idari hizmetlerinin kalite düzeylerine ilişkin ulusal ve uluslararası kalite standartlarına göre değerlendirmeler yapan, iç ve dış kalite güvencesi, akreditasyon süreçleri ve bağımsız dış değerlendirme kurumlarının yetkilendirilmesi süreçlerini yürüten idari ve mali özerkliğe sahip, kamu tüzel kişiliğini haiz ve özel bütçeli bir kuruluştur.” Türkiye’de en son yayınlanan 11. Kalkınma Planında da üniversitelerde kalite artışı vurgusu yapılmış ve “Yükseköğretim sistemi küresel rekabet gücü olan, kalite odaklı ve dinamik bir yapıya kavuşturulacak; yükseköğretim kurumlarının niteliklerinin artırılmasına yönelik uygulamalara devam edilecektir” denilmiştir.

Özellikle son dönemde Avrupa’da gelişen kalite güvencesi sistemi olarak akreditasyon kullanılmaya başlanmıştır. Akreditasyonun temel hedefi, yükseköğretim kurumlarında verilen eğitimin ulusal/uluslararası alanda geçerliliğini sağlayacak bir kalite seviyesinde olduğunu belgelendirmektir. Akreditasyon kurumlar tarafından, “kurumsal öz değerlendirme” olarak adlandırılan yükseköğretim kurumunun kendisini belirli zamanlarda değerlendirmesine ve yükseköğretim kurumunun kurum-dışı bağımsız akreditasyon kurumları tarafından dönemsel olarak değerlendirilmesine olanak sağlayan gönüllük esasına dayanan bir kalite güvence sistemi olarak kullanılmaktadır.⁸⁵

Bogue eğitimde kalite ile ilgili yaptığı çalışmada kalite güvence sistemini dört başlık altında açıklamıştır:

1. Akran Değerlendirmeleri: Akran Kontrollerini ve dışarıdan gelen standart prensipleri içeren geleneksel bir yaklaşımdır.
2. Değerlendirme ve sonuç işlemi: Bu yaklaşıma göre, değer kazandıran sorulara olan ilginin ve performans kanıtının geliştirilmesi amaçlanmaktadır.
3. Toplam Kalite Yönetimi: Müşteri odaklılık ve sürekli iyileştirme esas alınarak oluşturulan bu yaklaşım, yükseköğretimde etkin kalite güvencesi sistemi için hazırlanmıştır.

⁸⁵Tezsürücü, D.,Bursalıoğlu, S. A. ”Yükseköğretimde Değişim: Kalite Araştırmaları” [http://Dergipark.Gov.Tr/Ksusbd,10\(2\).http://www.sbd.ksu.edu.tr/article/view/500003526](http://Dergipark.Gov.Tr/Ksusbd,10(2).http://www.sbd.ksu.edu.tr/article/view/500003526) 0 s.102. Erişim Tarihi: 20 Nisan 2019

4. Hesap verebilme ve performans göstergelerini raporlama: Performans göstergeleri temel kabul edilerek, yükseköğretim kurumları hesap verme sorumluluğu taşımaktadır.⁸⁶

Bu dört temel adımla birlikte kalite güvencesi konusunda sistem geliştirilmesi kolaylaşmıştır.

Küreselleşmenin etkisi uluslararası eğitimi de etkilemiş dolayısıyla gelişen teknoloji ve açığa çıkan rekabet ortamının yükseköğretimde kalite standartları üzerinde etkisi büyük önem taşımaya başlamıştır. Özellikle kalite güvencesi konusundan yeni bir anlayışın gelişmesi ile akreditasyon konusu önem kazanmıştır. Üniversitelerin birçoğu akredite olabilmek için standart değerlendirmeler ışığında değişimlerde bulunmuş ve iş birliğine önem vermiştir.

YÖKAK, Türkiye'deki tüm üniversitelerde bulunması zorunlu olan üniversite kalite komisyonlarına rehber olması amacıyla <https://portal.yokak.gov.tr/> adresinde bulunan bir bilgi portalını erişime açmıştır. Söz konusu internet sitesinde üniversitelerin kalite çalışmalarına ışık tutması bakımından aralarında uluslararasılaşma başlığının da bulunduğu yedi önemli temayı üniversiteler için bir hedef olarak göstermiştir.

5 TÜRKİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİMİN ULUSLARARASILAŞMASI VE DİĞER ÜLKELERLE KARŞILAŞTIRMA

5.1 Türkiye'de Yükseköğretimin Uluslararasılaşma Süreci

Türkiye tarihinde eğitimin uluslararasılaşması alanında özellikle öğrenci hareketliliği konusunda Selçuklular ve Osmanlı Devleti dönemlerinde de uygulamalar görülmektedir. Osmanlı döneminde esir alınan ve kimi zaman da gönderilen yabancı devlet liderlerinin çocukları değişim programlarının ilk etkileri olarak örnek gösterilebilir. Osmanlı Devleti'nin son yüzyılında özellikle de Tanzimat'tan sonra Rusya Müslümanlarının yoğun biçimde yaşadığı Kazan, Taşkent, Semerkand, Bakü ve Samara gibi şehirlerden eğitim görmek için pek çok öğrenci Osmanlı Devleti'ne gelmiştir. Cumhuriyet Döneminin en geniş kapsamlı öğrenci hareketliliği ise 1990'lı

⁸⁶ Bogue, E.G., "Quality assurance in higher education: the evolution of systems and design ideals". New Directions for Institutional Research, 99, 7-18, 1998.

yılların başında gerçekleşmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Türkiye, bağımsızlığını henüz kazanmış ülkelerle ilişkileri güçlendirmek için öğrenci değişim programları ve ortak eğitim yatırımları tasarlanmıştır.⁸⁷

Öğrenci değişimi ile başlayan uluslararasılaşma faaliyetleri günümüzde daha kurumsal bir yörengeye doğru ilerlemektedir. Eski YÖK başkanlarından Gökhan Çetinsaya'nın bizzat hazırladığı ve 2014 yılında kamuoyuna duyurduğu "Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası" başlıklı raporda Türkiye'nin yükseköğretim gelişim stratejisinde uluslararasılaşma konusu üç ana hedeften birisi olarak gösterilmiştir. Bu hedefler: 1-) rakamsal büyümeden kaliteli büyümeye; 2-) akademik insan kaynağının geliştirilmesi; ve 3-) yükseköğretimde uluslararasılaşma olarak zikredilmiştir.⁸⁸

Eğitim-Bir-Sen tarafından hazırlanan Yükseköğretime Bakış 2018 Raporu'nda yer alan önemli tavsiyelerin başında, uluslararasılaşma alanında özel tedbirlerin alınması olmuştur.⁸⁹ Daha önceden 2012 yılında hazırlanan bir başka raporda konunun uzmanları, Türkiye'nin etkin bir uluslararasılaşma stratejisinin eksik olduğu özellikle de uluslararası öğrenciler konusunda eksik kaldığının altı çizilmiştir.⁹⁰ British Council tarafından küresel yükseköğrenim sistemleri ile ilgili karşılaştırmalı bir çalışmada Türkiye'nin en büyük eksiklik alanlarını: uluslararasılaşma, kalite güvencesi ve uluslararası tanınırlık olarak tespit edilmiştir.⁹¹

Türkiye'nin yükseköğretimde uluslararasılaşma çalışmaları, temelde şu dört esasa dayanmaktadır:⁹²

⁸⁷ Bolat, M.A.,2014, "Türkiye İçin Uluslararası Öğrencilerin Anlamı", İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi.

⁸⁸ Çetinsaya, G., "Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası", Eskişehir: Yükseköğretim Kurulu, 2014

⁸⁹ Gür, B.S., Çelik, Z. ve Yurdakul, S. "Yükseköğretime Bakış 2018: İzleme Ve Değerlendirme Raporu", Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2018.

⁹⁰ Özoğlu, M., Gür, B. S., Coşkun, İ. "Küresel Eğilimler Işığında Türkiye'ye De Uluslararası Öğrenciler", İstanbul: SETA, 2012.

⁹¹ British Council. 2016"The Shape Of Global Higher Education National Policies Framework For International Engagement-Emerging Themes", Erişim Tarihi: 17 Mart 2019: <https://www.britishcouncil.org/education/ihe/knowledge-centre/global-landscape/global-gauge>

⁹² Uluslararası Öğrenci Hareketliliği, <https://www.ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/uluslararasi-ogrenci-hareketliliği>, Erişim Tarihi: 22 Nisan 2019

- Akademik etkileşim ve gelişim
- Ekonomik iş birliği ve kalkınma
- Sosyal ve kültürel etkileşim
- Siyasî ve diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi

“Times Higher Education” isimli derginin Türkiye Editörü Phil Baty, Türkiye’deki üniversitelerin genelde iyi performans gösterdiğini ancak uluslararası görünürlüklerinin nispeten az olduğunu belirtmiştir. Başarılı üniversitelerin eğitim, araştırma, alıntı, gelir ve uluslararası toplumdaki yerleri gibi 5 kategoride, 13 farklı parametreyle sıralandığını anlatan Phil Baty: “Kriterlerin hepsinin dengeli olması gerekiyor. Ama en önemlisi araştırma sayısı ve üniversitelerin uluslararası alanda bilinirlikleri, yani itibar kriteri” şeklinde beyanda bulunmuştur. Dünya genelinde üniversiteler bu sıralamalarda yer alabilmek için politikalarını buna göre belirlemektedirler.

Türkiye’nin 2014-2018 yıllarını içeren 10. Kalkınma Planı kapsamında yer alan öncelikleri içinde eğitimde uluslararasılaşmaya yer verilmiştir. Türkiye’de uluslararasılaşma süreci, yükseköğretim kurumlarında uluslararasılaşma algısının geliştirilmesiyle birlikte, eğitim ve araştırma niteliğini artırma ve rekabetin artması ile eğitim kalitesinin de artacağı bakımından önemli görülmektedir.⁹³ Bazı araştırmalarda, yükseköğretimde uluslararasılaşmanın, öğrenme-öğretme süreçlerinin ve eğitim müfredatlarının içerik bakımından uluslararasılaşmasını da ifade ettiği belirtilmektedir.⁹⁴

Gelişen yeni sistemde uygulanan uydu üniversite sistemi ve diğer uluslararasılaşma faaliyetlerinin etkisi ile Türkiye de birden fazla ülkenin katılımı ile açılan üniversite bakımından 3 ortaklık yapmıştır: Kazakistan-Türkiye Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi ve Türk-Alman Üniversitesi.

⁹³ Çetinsaya, G., “Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası”, Eskişehir: Yükseköğretim Kurulu, 2014

⁹⁴ Altbach, P. G., Knight, N., "The internationalization of higher education: Motivations and realities." Journal of studies in international education, 11(3-4), 290-305, 2007.

Yıldız Teknik Üniversitesi, Gebze Teknik Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi ve Bilişim Vadisi Teknoparkı'nın aralarında bulunduğu bir konsorsiyum tarafından 'Silikon Vadisi Kuluçka Merkezi Konsorsiyum' projesi hazırlanmıştır.⁹⁵ Türkiye'nin yükseköğretim sisteminde son yılların en iyi uygulama örneklerinden biri olan söz konusu projede beş üniversitenin işbirliği ile "Starcamp Uluslararası Kuluçka Merkezi" bir şirket mantığı ile kurulmuştur. Daha önceden birbirlerinin akademik ağında yer alan akademisyenlerin girişimi ile bir araya gelen Starcamp Uluslararası Kuluçka Merkezi, Ar-Ge ve inovasyon faaliyetleri ile ülkemizdeki teknolojik ürünlerin uluslararası pazarlarda yer alması, teknoloji yoğun startupların dünyanın en gelişmiş girişimcilik ekosistemlerinin bir parçası olmasını hedeflemektedir. Türkiye'de yerleşik üniversitelerin yurtdışında gerçekleştirdikleri diğer girişimlere örnek olarak Bahçeşehir Üniversitesi'nin "BAU International University Washington DC" ve ABD'nin Florida eyaletinde kurulan Okan International University verilebilir. Yine Bahçeşehir Üniversitesi öncülüğünde Almanya, İngiltere ve Japonya'da farklı isimlerle üniversiteler açılmıştır.

Uluslararasılaşmanın bir diğer etkisi olan öğrenci değişimi programları Türkiye'nin gelişimine önem verdiği bir diğer konu olmuştur. Yabancı ülke vatandaşlarına tanınan burs imkanlarının ve öğrenci değişimlerinin pek çok farklı amacı bulunabilir. Yumuşak güç bağlamında en önemli motivasyon geleceğin potansiyel liderlerini yetiştirmektir. Türkiye'de burslu statüde eğitim gördükten sonra kendi ülkelerinde önemli görevler üstlenen önemli isimler olarak Kosova Başbakan Yardımcısı Hajredin Kuçi, Arnavutluk'ta Bakan olan Aldo Tonin Bumçi, Bosna Hersek'te Bakan olan Salmir Kaplan ve Tanzanya'da Bakan olan Hussein Ali Mwinyi sayılabilir. Örneklerden de görüldüğü üzere, Türkiye'ye gelip eğitim alıp ardından ülkelerine döndüklerinde çizdikleri olumlu Türkiye profilinin Türkiye'ye sağladığı katkılar neticesinde burs programlarına verilen önem daha da artmıştır.

⁹⁵ Milliyet, "Silikon Vadisi Kuluçka Merkezi Konsorsiyum Projesi'nin İmzaları Atıldı", <http://www.milliyet.com.tr/silikon-vadisi-kulucka-merkezi-konsorsiyum-istanbul-yerelfotogaleri-13982704/>, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2019

Tablo 4 Yıllara göre Türkiye’de Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayıları

Eğitim Dönemi	Öğrenci Sayısı	Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayısı
2013-2014	5619079	48183
2014-2015	6062886	72178
2015-2016	6689185	87903
2016-2017	7198987	108076
2017-2018	7560371	125138

Kaynak: Yükseköğretim İstatistik Sistemi⁹⁶

Tablo 4 verilerinin de gösterdiği üzere Türkiye’ye gelen yabancı uyruklu öğrencilerin sayısında, gelişen teknolojinin ve uluslararasılaşmanın da verdiği olumlu etkiler neticesinde artan bir ivme gözlenmiştir. Üniversitelerde gelişen araştırma olanakları, kalite güvence sistemi ile geliştirilen müfredatla, kampüs iyileştirme çalışmaları sayesinde Türkiye yabancı uyruklu öğrenciler tarafından daha çok talep gören bir ülke olmayı başarmıştır. YÖK’ün hazırladığı uluslararasılaşma raporları ile yükseköğretim kurumları stratejik planlarını belirlemiş ve bu yönde iyileştirmeler yapmıştır. 2013 yılından 2018 yılına gelindiğinde öğrenci sayısındaki gözle görülür artış temel olarak uluslararasılaşma politikalarının derinlemesine uygulanması ile sağlanmıştır. Bu doğrultuda yeni raporlarda yabancı öğrenci sayısını artırmak da hedefler arasına girmiştir. 2019 ortasında açıklanan Türkiye’nin 11. Kalkınma Planında konuya verilen önemin altı çizilmiş ve “...yükseköğretimde uluslararasılaşma çabaları sonucunda Türkiye’deki uluslararası öğrenci sayısı 2015 yılında 73 binden 2018 yılında 148 bine ulaşmıştır” ifadesi not edilmiştir.

5.2 Türkiye’nin Yabancı Öğrencilere Uyguladığı Burs Programları

Yumuşak güç kavramının üç önemli başlığının içerisinde bulunan öğrenci değişiminin gelişimine katkı sağlayan burs programlarının Türkiye’de gelişimi Cumhuriyet dönemiyle başlayıp günümüzde çok etkin bir hal almıştır.

⁹⁶ Yükseköğretim İstatistik Sistemi, <https://istatistik.yok.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 20

5.2.1 Büyük Öğrenci Projesi

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Türkiye'de yükseköğretim konusunda ortaya çıkan en önemli proje Büyük Öğrenci Projesi (BÖP) olmuştur. Orta Asya Cumhuriyetleri ile öğrenci değişimini ve eğitim yatırımlarını artırmayı öngören anlaşmalarla ile ortaya çıkan BÖP ile Türkiye'nin söz konusu ülkelerle olan kültürel ve tarihsel bağlarının pekiştirilmesini amaçlanmıştır.⁹⁷ Başlangıç olarak 5 ülke ile geliştirilmesi amaçlanan proje sonrasında 57 ülkenin dahil olduğu geniş perspektifli bir burs projesi haline gelmiştir.

Başlangıç olarak belirlenen beş ülke olan Azerbaycan, Kırgızistan, Özbekistan, Kazakistan, Türkmenistan SSCB'nin dağılması ile Türkiye ile kurulan olumlu ilişkiler neticesinde projeye büyük bir heyecanla yaklaşmışlardır. Bölge ülkeleri ile dış politika geliştirmeye yönelik çalışmalar 1990'lı yılların başında Turgut Özal'ın öncülüğünde başlatılmıştır. Bu proje vasıtasıyla 1992–1993 akademik yılından itibaren, Türk Cumhuriyetleri ve Akraba Topluluklarından Türkiye'ye 10 bin civarında burslu öğrenci kabul edilmesi planlanmıştır. Bu proje, epeyce eleştirilmesine ve istenilen düzeyde verim alınamamasına rağmen yükseköğretimde uluslararasılaşmanın ilk sistematik örneği olarak önemlidir.

Lerna Yanık söz konusu program hakkında bazı aksaklıkların altını çizmiştir: “Kısa sürede anlaşılmıştır ki Türkiye bu denli büyük kapsamda bir projeye alt yapısı itibari ile hazır değildi.”⁹⁸ 1992-2002 arasındaki on yılda Türkiye'ye Türk Cumhuriyetleri ile beraber diğer Asya ve Balkan ülkelerinden burslu statüde kabul edilen yaklaşık 20 bin öğrenciden 5 bin civarında mezun verildiğini belirtmiştir.⁹⁹ Yaşanan bu aksaklıklar neticesinde burs programında yapılandırılmaların yapılmasının elzem olduğu anlaşılmıştır ve program eksikleri ve artılarıyla birlikte yeni burs projelerine esin kaynağı olmuştur.

⁹⁷ Budak M. M., “Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Öğrenci Değişim Programları Ve Türkiye Uygulamaları”, YTB Uzmanlık Tezi, s.66

⁹⁸ Yanık, L. K., “The politics of educational exchange: Turkish education in Eurasia”, *Europe-Asia Studies* 56.2: ss. 293-307, 2004.

⁹⁹ Yanık, L. K., “The politics of educational exchange: Turkish education in Eurasia”, *Europe-Asia Studies* 56.2: ss. 293-307, 2004.

5.2.2 Hükümet Bursları

Türkiye'nin ikili ilişkileri geliştirmek, siyasi, ekonomik ve kültürel birlikteliklere katkı sağlamak amacıyla uyguladığı bir diğer burs projesi Hükümet Burslarıdır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın düzenlediği burslar ikili anlaşmalar neticesinde, araştırma, lisans, yüksek lisans, doktora ve dil bursu imkanı sağlamaktadır. Burs kapsamında bursiyerlere eğitim, konaklama, sağlık ve burs olanakları tanınmaktadır.

Hükümet Burslarında BÖP'ten farklı bir öğrenci seçim sistemi uygulanmaktadır. Başvuruda bulunan öğrencilerin seçimi, ilgili ülke veya Türkiye Cumhuriyeti dış temsilcilikleri tarafında, komisyonlar aracılığı ile yapılmaktadır. Seçilen öğrencilerden belgeleri MEB tarafından incelendikten sonra onay alan öğrenciler, diplomatik yollarla Türkiye'ye davet edilmektedir.¹⁰⁰

1992 ve 2012 yılları arasındaki yirmi yıllık zaman zarfında toplam 10.207 uluslararası öğrenci Türkiye'nin sağladığı hükümet bursundan yararlanmıştır. Bu öğrencilerin 5.251'i (% 51'i) tam zamanlı lisans, yüksek lisans veya doktora öğrencisi, 3.075'i (% 30'u) Türkçe yaz kursu öğrencisi ve 1.881'i (% 18'i) kısa süreli araştırma öğrencisi olarak Türkiye'de eğitim görmek üzere gelmiştir. Türkçe kursu ve araştırma burslarında gelen öğrenciler eğitimlerini ve araştırmalarını beklenen neticelerle sonlandırmıştır. 2002 yılı itibari ile lisans eğitimi için tam zamanlı hükümet burslusu olarak gelen 5.251 öğrencinin yaklaşık % 21'inin bursu kesilmiş, % 33'ü mezun olmayı başarmış ve % 46'sı eğitimine devam etmektedir. BÖP'e göre Hükümet Bursları programı ile elde edilen başarı oranı daha yüksek olmuştur.¹⁰¹ Ancak yine de pek çok konuda aksaklıklar ve verimsizlikler gözlemlenmiştir.

5.2.3 Türkiye Bursları

Günümüzde ise Türkiye devletinin uyguladığı en önemli değişim-burs programlarından biri Türkiye Bursları girişimidir. Türkiye'nin BÖP ve diğer programlardan edindiği tecrübe ve derslerin üzerine yabancı öğrencilere yönelik burs

¹⁰⁰ Özoglu M. vd. "Küresel Eğilimler Işığında Türkiye'de Uluslararası Öğrenciler", Mart 2012, SETA, s.67

¹⁰¹ Özoglu M. vd. "Küresel Eğilimler Işığında Türkiye'de Uluslararası Öğrenciler", Mart 2012, SETA, s.69

ve eğitimlerde yeni anlayışlar hakim olmaya başlamıştır. Bunun pratiği ise Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) bünyesinde oluşturulan Türkiye Bursları programı ile yeni bir boyut kazanmıştır. Daha önceden farklı kurum ve kuruluşlarca dağınık bir şekilde verilen burslar 2012 yılından itibaren Türkiye Bursları çatısı altında tek merkezde toplanmıştır. “Türkiye Bursları” faaliyete geçtiği ilk yılda 4000 başvuru almıştır ve bu doğrultuda geçmiş yıllardaki burs programlarına olan başvurulara oranla başvuru sayılarında gözle görülür bir artış gözlenmiştir.¹⁰²

2012 yılından itibaren her yıl yaklaşık 4.500 öğrenciye burs verilmektedir. 2015 yılı seçimlerinde Türkiye Bursları programına 183 ülkeden 100,000’den fazla başvuru alınmıştır; 2016 yılında ise 176 ülkeden 110 bin başvuru gelmiştir; yine 2017 ve 2018 yıllarında 100 binin epeyce üzerinde başvuru rakamlarına ulaşılmıştır. Türkiye Bursları ile 2018 itibariyle ülkemizde yaklaşık 20.000 burslu öğrenci farklı şehir ve üniversitelerde lisans ve lisansüstü düzeylerde eğitim görmektedir. Türkiye Bursları programı sağladığı farklı araştırma olanakları ve Türkçe dil eğitimi ile diğer ülkelerdeki araştırmacılara, kamu personeline ve akademisyenlere de destek vermektedir¹⁰³. Türkiye Bursları, gelen yabancı öğrencilere finansal destek sağlamasının yanı sıra, öğrencilerin eğitim görmek istedikleri üniversitelerde okumak istedikleri programlara yerleştirilmesini de kapsamaktadır ve bu özelliğiyle dünyadaki diğer burs programlarından farklılık göstermektedir. Öğrencilerin üniversite eğitimine ek olarak, Türkiye’de yaşadıkları süre boyunca müfredatın içermediği sosyal, kültürel ve akademik aktivitelerden faydalanmalarını da sağlamaktadır.

Türkiye Bursları programında yer alan öğrencilere geri ödemesiz barınma, temel ihtiyaçlar ve öğrenim giderleri yanında bir miktarda harçlık da verilmektedir. Mayıs 2016 itibari ile ülkemizdeki eğitim kurumlarından hem Türkiye Bursları programında yer alarak hem de kendi imkanları ile eğitim gören tüm öğrencilerden müteşekkil 60 bin mezun verilmiştir. Bu mezunlardan 13,500’ü Türkiye Bursları programında yer almış öğrencilerdir. Her geçen gün iyi uygulama örnekleri ile Türkiye Bursları’nın yumuşak güç kavramının öğretileri doğrultusunda Türkiye’nin zengin kültürel ve siyasi gerçeklikleri misafir öğrencilere aktarıldığı gözlemlenmektedir.

¹⁰² Türkiye Bursları, <https://www.ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/turkiye-burslari>

¹⁰³ Türkiye Bursları, <https://www.ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/turkiye-burslari>

5.3 Türkiye’de Uygulanan Öğrenci Değişim Programları

5.3.1 Mevlana Değişim Programı

Mevlâna Değişim Programı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin 23 Ağustos 2011 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 28034 sayılı Yönetmeliğe göre yurtiçinde eğitim sağlayan yükseköğretim kurumları ile yurtdışında eğitim sağlayan yükseköğretim kurumları arasında öğrenci ve öğretim elemanı değişim imkanı sağlayan bir programdır.¹⁰⁴

Mevlana Program, özellikle Erasmus ve benzeri uygulamalardan farklı olarak hiçbir coğrafi bölge ayrımı/sınırlaması olmadan bütün dünyadaki yükseköğretim kurumlarını içeren bir anlayışa sahiptir. Değişim programı belirli süreler dahilinde değişime olanak sağlamaktadır. Öğretim elemanları için en az bir hafta ve en fazla üç ayı kapsarken, öğrenciler için en az bir yarıyıl ve en fazla iki yarıyıl için değişime destek vermektedir. Aynı imkanları dünyanın bütün bölgelerinden gelmek isteyen öğrenci ve öğretim elemanları için de sağlamaktadır.¹⁰⁵

Tablo 5 Mevlana Değişim Programına Katılan Öğrenci Sayıları

MEVLANA DEĞİŞİM PROGRAMI		
Eğitim Öğretim Dönemi	Gelen Öğrenci	Giden Öğrenci
2013-2014	1854	39
2014-2015	447	65
2015-2016	367	17
2016-2017	286	57
2017-2018	343	51
2018-2019	358	110

Kaynak: Yüksek Öğretim Kurumu İstatistikleri¹⁰⁶

¹⁰⁴ Mevlana Değişim Programı, <https://mevlana.yok.gov.tr/temel-bilgiler>

¹⁰⁵ Mevlana Değişim Programı, <https://mevlana.yok.gov.tr/temel-bilgiler>

¹⁰⁶ Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi, <https://istatistik.yok.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2019

YÖK istatistiklerinden derlenen Tablo 5'te Mevlana Değişim programı ile gelen giden öğrenci sayıları verilmiştir. Mevlana Değişim programı ilk etkinlik gösterdiği yıllarda gelen öğrenci yönünde bir hayli talep görmüşken 2018-2019 yılına gelindiğinde gelen öğrenci sayısının büyük oranda azaldığı gözlenmiştir.¹⁰⁷ Yükseköğretimde uluslararasılaşma faaliyetleri ile gelen öğrenci sayısında artma beklenmektedir. Giden öğrenci sayısında ise çok çeşitli alternatiflerin varlığı 2013 yılına göre 2019 yılında dikkate değer bir artış gözlenmiştir. Bu durum da Mevlana Programı'nın bütün dünya ülkelerine değişimi ön görmesini bir sonucu olarak kabul edilebilir.

5.3.2 Bologna Süreci

Bologna Süreci, 2010 yılı hedef alınarak Avrupa Yükseköğretim Alanı oluşturmayı amaçlayan bir reform sürecini tanımlamaktadır. Çok sayıda uluslararası kuruluşun katkıları ile 47 üye ülke tarafından sürdürülmektedir. Sürecin bir parçası olmak herhangi bir anlaşma ile sağlanmamaktadır. Süreç tamamıyla ülkelerin gönüllü katılımını esas alan bir ruha sahiptir. Ülkelerin Bologna Süreci boyunca amaçlanan hedefleri onaylayıp kabul etme ve etmeme hakları vardır. Bologna Sürecinin temel amacı Avrupa Yükseköğretim Alanında yer almak isteyen ülkelerin vatandaşlarının çalışmak veya yükseköğretim görmek için Avrupa'da dolaşmalarını kolaylaştırmaktır. Avrupa Yükseköğretim Alanı ile yükseköğretimde çeşitlilik ve birlik arasında bir denge oluşturarak, bir ülkeden diğerine veya bir yükseköğretim kurumundan diğerine geçişi kolaylaştırmak hedeflenmektedir. Böylece oluşturulan alanda öğretim görevlileri ve öğrenci hareketliliğinin kolaylaşmasının yanı sıra istihdam olanaklarının da artması öngörülmektedir.¹⁰⁸

Bologna Bildirisi'nin ilk tasarısı Fransa, Almanya, İngiltere ve İtalya'nın Eğitim Bakanları'nın 1998 yılında Sorbonne'da gerçekleştirdikleri toplantı sonrasında yayınlanan bildiri ile hazırlanmıştır. Ancak Bologna Süreci resmi olarak 1999 yılında 29 farklı Avrupa ülkesinin Bakanları tarafından imzalanan bildiri ile başlamıştır. Bildiride hedefler 6 başlık altında toplanmıştır. Bunlar:¹⁰⁹

¹⁰⁷ Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi, <https://istatistik.yok.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2019

¹⁰⁸ Bologna Süreci, <https://uluslararasi.yok.gov.tr/uluslararasilasma/bologna/temel-bilgiler/bologna-sureci-nedir>

¹⁰⁹ Bologna Süreci, <https://uluslararasi.yok.gov.tr/uluslararasilasma/bologna/temel-bilgiler/bologna-sureci-nedir>

1. Anlaşılması kolay ve birbiri içinde karşılaştırılabilen yükseköğretim diplomaları ve/veya dereceleri oluşturmak
2. Yükseköğretimde yüksek lisans ve lisans olmak üzere iki aşamalı derecelendirme sistemine geçmek
3. Avrupa Kredi Transfer Sistemini (European Credit Transfer System, ECTS) uygulamak
4. Öğretim görevlilerinin ve öğrencilerin hareketliliğini sağlamak ve yaygınlaştırmak
5. Yükseköğretimde kalite güvencesi sistemleri ağını oluşturmak
6. Yükseköğretimde Avrupa bölgesinin dünya ligindeki nispi yerini geliştirmek

2001 yılında üç yeni ülkenin (bunlardan biri de Türkiye'dir) de sürece katılması ile Prag'da Bologna süreci için öncelikleri belirlemek konusunda 32 ülke bir araya gelmiştir. Burada hedeflere 3 madde daha ilave edilmiştir:

7. Yaşam boyu öğrenimin teşvik edilmesi
8. Yükseköğretim kurumlarında tüm paydaşların yönetim sürecine aktif katılımının sağlanması
9. Avrupa Yükseköğretim Alanı'nın dünya genelinde rağbet gören ve tercih edilen bir sistem olarak kabul görmesi.¹¹⁰

Bu hedefler doğrultusunda ilerlemeyi amaç alan Bologna Süresi 2003 yılı sonrasında özellikle eğitimde kalite güvencesi sistemine ağırlık vermiş ve oluşturulan Avrupa Yükseköğretim alanında üniversitelerin bu konuya öncelik vermesini desteklemiştir.

5.3.3 Erasmus+

Erasmus değişim programı 2014-2020 yılları arasında Yaşam Boyu Öğrenme ve Gençlik Programlarının yeni bir hali olan Erasmus+ ismini almıştır. Belirli bir periyotta uygulanması planlanan programın eğitim, öğretim ve gençlik faaliyet alanlarının yanı sıra spor alanlarını da kapsamı amaçlanmıştır.¹¹¹

Erasmus+'ın resmi sitesinde eğitim ve öğretimin önemine değinilirken yeni programın amaçları şu şekilde sıralanmıştır:

¹¹⁰ Bologna Süreci, <https://uluslararasi.yok.gov.tr/uluslararasilasma/bologna/temel-bilgiler/bologna-sureci-nedir>

¹¹¹ Erasmus+ Programı, <http://ua.gov.tr/programlar/erasmus-program%C4%B1/y%C3%BCksek%C3%B6%C4%9Fretim-program%C4%B1>

- Kişilerin yaşlarına ve eğitim durumlarına bakılmaksızın, yeni yetenekler kazandırılması,
- Kişisel gelişim konusunda farkındalığın artırılması,
- İstihdam imkanlarının artırılması

Bütün bunlar neticesinde Erasmus+ programı kariyer gelişimi konusunda eğitimin yanı sıra kişisel gelişim desteği de vererek hayat boyu öğrenmeyi teşvik etmeyi amaçlamıştır. Aynı zamanda kişisel becerileri geliştirerek istihdam imkanlarını geliştirmeyi amaçlamıştır.¹¹²

Erasmus+ programı ile Hayat Boyu Öğrenme Programlarından olan Erasmus, Grundtvig, Leonardo da Vinci, ve Comenius programlarını, Gençlik Programı ve Erasmus Mundus, Tempus, Alfa, Edulink ve Sanayileşmiş Ülkelerle İşbirliği Programı 5 uluslararası iş birliği programlarını birleştirilerek Erasmus+ başlığı altında toplanmıştır. Böylece pek çok farklı kişiye aracılık etme avantajı sağlanması amaçlanmıştır.

Erasmus+ programı kişilere üç başlık altında bir değişim ve gelişim alanı sunmayı hedeflemektedir. Bunlar:

- Bireyler için Öğrenme İmkanları: Eğitim öğretim, staj, gönüllü çalışmalar, kişisel ve profesyonel gelişim, öğrenme temelli gençlik aktiviteleri yapılması amaçlanmıştır.
- Kurumsal İşbirlikleri: Eğitim kurumları, iş dünyası, gençlik örgütleri, gençlik faaliyetleri kapsamında kurumsal ortaklıklar, yerel/ bölgesel otoriteler ve sivil toplum kuruluşları arasında eğitim, öğretim ve gençlik faaliyetleri kapsamında işbirlikleri hedeflenmiştir.
- Politika Reformunun ve İşbirliğinin Desteklenmesi: Bilimsel temelli politikalar üretilmesinin artırılması ve bu alanda geçerli olabilecek uygulamaların paylaşılması amaçlanmıştır. Politika Reformunun Desteklenmesi kapsamında AB üyesi ülkelerdeki politika reformunun güçlendirilmesi, İşbirliğinin Desteklenmesi kapsamında ise AB üyesi olmayan ülkelerle bu alanda ortaklıkların ve geçerli uygulamaların paylaşılmasının yollarına gidilmesi hedeflenmiştir.

¹¹² Erasmus+ Programı, <http://ua.gov.tr/programlar/erasmus-program%C4%B1/y%C3%BCksek%C3%B6%C4%9Fretim-program%C4%B1>

Erasmus+ programı ile eğitimin uluslararasılaşması ve buna erişimin kolaylaşması odak noktalardan biri haline gelmiştir. Bu kapsamda EU2020 Stratejisinin ana amaçlarından biri olan yükseköğrenime ulaşımı %32 düzeyinden %40'a yükseltmek ana strateji olarak belirlenmiştir. Erasmus+ kapsamında yurt dışında eğitim alabilmek, farklı kültürlerle adapte olabilmek, dil becerilerini geliştirebilmek, araştırma kapasitelerini artırabilmek öğrencilerin istihdamını kolaylaştırabilecek çıktılar olacaktır. Bunların sağlanabilmesi içinde bağlı üniversitelerin uluslararası boyutta ortak bir strateji belirlemesi beklemektedir.¹¹³

Tablo 6 Erasmus Değişim Programına Katılan Öğrenci Sayıları

ERASMUS DEĞİŞİM PROGRAMI		
Öğretim yılı	Gelen Öğrenci Sayısı	Giden Öğrenci Sayısı
2013-2014	2204	3812
2014-2015	4138	2657
2015-2016	4081	1327
2016-2017	3324	3694
2017-2018	2436	4339
2018-2019	3055	5714

Kaynak: Yüksek Öğretim Kurumu İstatistikleri¹¹⁴

Eğitimin küreselleşmesi ile dünya genelinde öğrenci değişimlerinde bir artış gözlenmiştir. Erasmus değişim hareketliliği de sahip olduğu köklü geçmiş neticesinde Türkiye’de eğitim gören yükseköğretim öğrencileri tarafından tercih edilen ve yabancı

¹¹³ Erasmus+ Programı, <http://ua.gov.tr/programlar/erasmus-program%C4%B1/y%C3%BCksek%C3%B6%C4%9Fretim-program%C4%B1>

¹¹⁴ Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi, <https://istatistik.yok.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2019

öğrenciler tarafından da Türkiye'ye gelmek için tercih edilen bir program olmuştur. Tablo 6'da görülebileceği üzere Türkiye'ye gelen ve giden öğrenci sayısı genel bir artış eğilimi göstermektedir. Eğitimin uluslararasılaşması faaliyetlerine önem veren Türk üniversitelerinin bu gelişim değişim programına katılımları da ivmelenmiştir. Gerek Türkiye'deki üniversitelerin cazibe merkezi haline gelmesi gerekse de öğrencilerin yurt dışına gitmelerinin desteklenmesi değişim programlarına ilginin hep canlı kalmasını sağlamıştır.

5.4 Dünyada Mevcut Yükseköğretimde Burs Durumu

Dünya genelinde çok farklı şekillerde burs programları kullanılmaktadır. Ülkeler özellikle yumuşak gücün potansiyel etkisini ve yükseköğretimde uluslararasılaşmanın önemini idrak ederek burs programlarını cazip hale getirebilmek için geniş çaplı çalışmalar başlatmıştır. Gelişen teknolojinin de etkisi ile oluşan rekabet ortamında çok yönlü dinamikler oluşmuştur. Özellikle beyin ve yetenek avcılığı konusunda oluşan rekabet ülkeleri proaktif politikalar izlemeye yöneltmiştir. Dünya siyasetinde daha avantajlı konumlara erişmek isteyen devletler eğitim politikalarında iddialı hamleler geliştirmektedir. Parlak öğrencileri kendi üniversitelerine çekmek isteyen ülkeler cazip burs olanakları tesis etmektedir. Türkiye'de eğitim görmüş Prof. Dr. Aziz Sancar'ın doktora çalışmaları için ABD'ye gitmesi ve ardından Nobel Ödülü alması, ABD'nin kullandığı yüksek teknolojiler sayesinde beyin göçü konusunda yaptığı birçok atılımdan biri olarak örneklendirilebilir.¹¹⁵ Beyin göçü sonrasında sağlanan vatandaşlık da dahil pek çok cazip tekliflerle başarılı bilim insanlarının kendi ülkelerindeki ekosistemin bir parçası olması için gelişmiş ülkeler akıllıca taktikler geliştirmektedir.

Teknolojinin gelişimi ile dünya piyasasına taşınan buluş, patent ve inovasyon mücadelesi, ülkeleri pek çok alanda yetiştirmiş kişilere istihdam sağlama ve ortak projeler geliştirmeye sevk etmiştir. Bilkent Üniversitesi'nden Prof. Dr. Erdal Arıkan'ın "kutupsal kodlama" üzerine yazdığı makale, Huawei markasının 5G teknolojisini geliştirmesine kaynaklık etmiştir. Bu gelişimin katkıları ile İstanbul'daki Huawei AR-GE merkezine yüksek ölçekte yatırım yapılmış ve Türkiye'deki 20

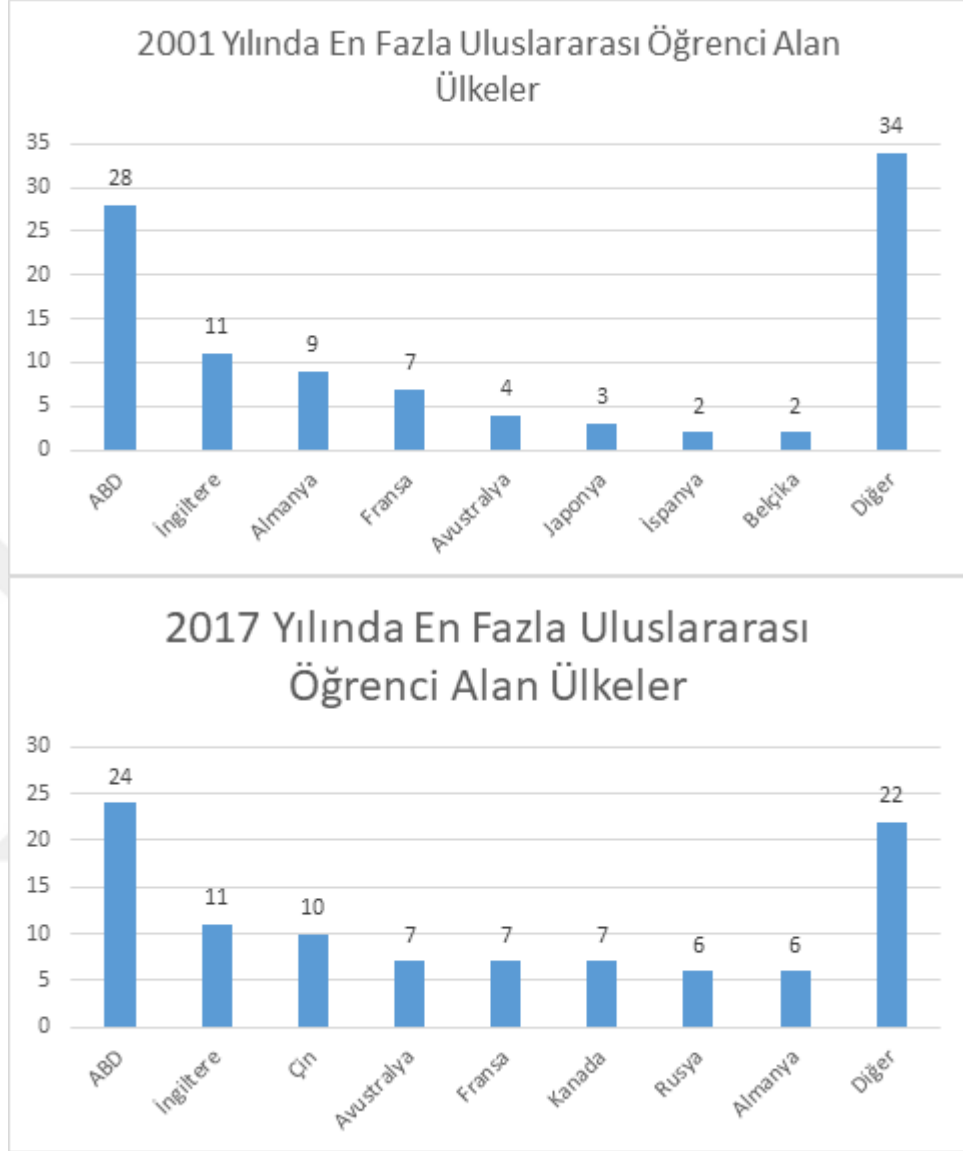
¹¹⁵ Aziz Sancar Kimdir?, <https://www.sabah.com.tr/aziz-sancar-kimdir> Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2019

üniversite ile de iş birliği sağlanmıştır.¹¹⁶ Gerçekleştirilen buluşun önemi sayesinde küresel ölçekli işbirlikleri ve bilgi transferi olmuştur.

Dünya genelinde yerleşmiş bulunan geniş bilim insanları geniş ağlarının farkına varan ülkeler giderek kızıışan rekabet ortamında özellikle yükseköğretim kurumlarını cazip hale getirebilmek için, kaliteli bir sistem, uluslararasılaşmış kurumlar ve değişimin kolay olduğu alt yapılar hazırlamayı hedeflemektedirler. Bu konuda ülkelerin en büyük kozlarından biri de akademisyen teşvik ve öğrenci burs programları olmuştur. Burs programları ile eğitim almaya gelen parlak ve yetenekli öğrencilerin adaptasyonlarını kolaylaştırıp, kalıcı istihdamını sağlayabilmek için pek çok fırsatlar ve uygulama örnekleri sergilenmektedir.

¹¹⁶ Huawei'in CEO'sundan Prof. Dr. Erdal Arıkan'a Övgü: O Bir Kahraman, <https://www.webtekno.com/huawei-ceo-sundan-prof-dr-erdal-arikan-a-ovgu-h67204.html>, Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2019

Tablo 7 2001-2017 Yıllarında Dünya Geneline Yabancı Öğrenci Dağılımı¹¹⁷

Kaynak: Student Mobility, Project Atlas

Tablo 7’de de görüldüğü üzere 2001 yılında dünya genelinde mevcut bulunan yabancı öğrenci sayısı 2017 yılına gelindiğinde iki katına ulaşmıştır. Uluslararası öğrenci dağılımı ülkelerin yaptığı çalışmalara göre değişiklikler göstermiştir.

¹¹⁷ Student Mobility, <https://www.iie.org/Research-and-Insights/Project-Atlas/Explore-Data>, Erişim Tarihi: 21 Haziran 2019

5.4.1 Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri yumuşak güç potansiyelini güçlendirebilmek için birçok alanda faaliyetler vermektedir. Fransa'nın eski dış işleri bakanlarından birisi Amerika'nın yumuşak güç bakımından niçin etkili olduğunu şöyle aktarmıştır: “Amerikalılar güçlü çünkü onlar diğer milletlerin talep ve rüyalarına ilham kaynağı olmaktadır, bunu da film ve televizyon karakter ve imajlarını yönetme konusundaki ustalıklarına borçlular. Tüm bu sebeplerden ötürü de diğer ülkelerden büyük sayıda öğrenciler eğitimlerini ve diplomalarını almak üzere ABD'ye geliyorlar”.¹¹⁸

Özellikle eğitim uzun vadede etkileri ve olumlu geri dönüşlerin fazlalığı nedeniyle ABD hükümetlerinin yıllardır yatırım yaptığı bir alan olmuştur. Altbach ve Peterson yükseköğretimin ABD için stratejik bir alan olduğunu ve çok eski tarihlerden beri yumuşak güç depolanması ve gerektiğinde uygulanması için araçsal değeri olduğunu vurgulamaktadır.¹¹⁹ Ayrıca, Hristiyan misyonerlerin özellikle Cizvit Papazların gelişmekte olan ülkelere eğitim yoluyla ne şekilde müdahale ettikleri, Sömürgecilik Döneminde de eğitim kurumları vasıtası ile kontrol ve yönetim sergilendiği bilinmektedir.¹²⁰ Günümüzde ABD'nin yumuşak güç ve kamu diplomasisi faaliyetleri çerçevesinden en önemli araçlarından biri Fulbright Programıdır. Söz konusu değişim programı, Amerikan Kongresi vasıtasıyla 2. Dünya Savaşı bittikten sonra 1946 yılında eğitim ve kültür alanında ortak faaliyetler yapmak üzere kurulmuştur. Bu burs, yasanın öncüsü ve fikir babası Senatör J. William Fulbright ismi ile anılmıştır. Dışişleri Bakanlığına bağlı, Eğitim ve Kültürel İlişkiler Dairesi tarafından desteklenen ve bağımsız bir vakıf olan Uluslararası Eğitim Enstitüsü (IEE) tarafından yürütülmektedir. Türkiye ile ABD arasında 1949 yılında imzalanan anlaşma sonrasında ülkemizde de uygulama alanı bulmuştur.

Fulbright programı aktif olarak dünyaya yayılmasından kısa bir süre geçtikten sonra, 1964 yılında 21 bin Amerikalı ve 30 bin diğer ülke vatandaşını yurtdışında

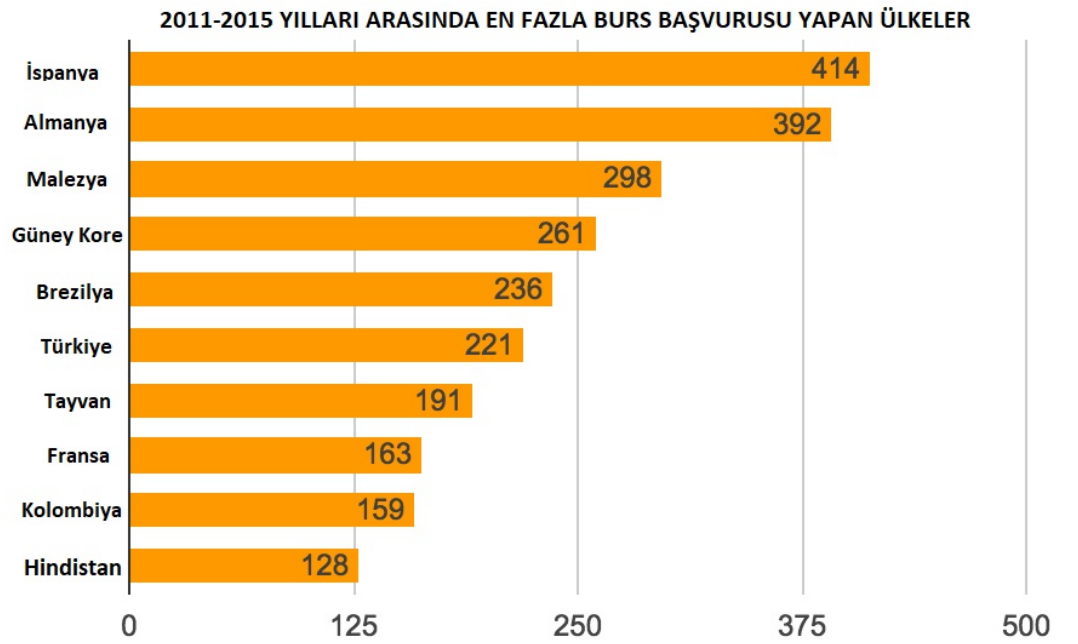
¹¹⁸ Nye, J. S. “Soft power and higher education” In Forum for the Future of Higher Education (Archives) s.38

¹¹⁹ Altbach, P. G., Patti M. P., “Higher education as a projection of America's soft power. Soft power superpowers: Cultural and national assets of Japan and the United States” 2008, 37-53.

¹²⁰ Kramer, P. A., "Is the world our campus? International students and US global power in the long twentieth century." Diplomatic History 33(5) , 775-806, 2009.

eğitim amacıyla bünyesinde toplamayı başarmıştır.¹²¹ ABD federal hükümeti tarafından desteklenen Fulbright programı her yıl yaklaşık 8000 öğrenciye burs vermektedir.¹²² ABD'nin burs programı kısa zamanda yayılıp çok sayıda ülkeden başvuru almaya başlamıştır. 2010 yılı rakamları ile ABD'deki yabancı öğrencilerin sayısal olarak sıralamasında gönderen ülkeler bakımından birinci sırada Çin yer almakta olup Hindistan Güney Kore, Kanada, Tayvan, Japonya ve Suudi Arabistan izlemektedir.

Tablo 8 Fulbright Programına 2011-2015 Yıllarında Başvuru Yapan Ülkeler¹²³

Kaynak: Grantee and Application Statistics, Fulbright

Dünyanın birçok farklı yerinden katılımcı alan programa 2011-2015 yılları içerisinde en fazla Avrupa'dan başvuru yapılmıştır. 2017 yılı Mart ayı verilerine göre,

¹²¹ Kramer, P. A., "Is the world our campus? International students and US global power in the long twentieth century." *Diplomatic History* 33(5) , 775-806, 2009.

¹²² King, K., "The Geopolitics of Overseas Scholarships & Awards Old and New Providers, East & West, North & South." <https://resources.norrag.org/resource/26/the-geopolitics-of-overseas-scholarships-and-awards-old-and-new-providers-east-and-west-north-and-south>, Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2019

¹²³ Grantee and Application Statistics, <https://us.fulbrightonline.org/statistics>

Amerikan üniversitelerine yapılan başvurularda çok ciddi düşüşler olduğu bildirilmiştir.¹²⁴ Çin, Hindistan ve özellikle de Orta Doğu ülkelerinden başvuruların bir önceki yıla nazaran % 40 oranında düştüğü ifade edilmektedir.

Fulbright burs programının yanı sıra ABD’de eğitim görebilmek için yükseköğretim kurumlarının kendilerinin sağladığı burs programları, araştırma kapsamlı üniversite programları, Hubert H. Humphrey Burs programı ve sadece dil öğrenmeye veya mesleki deneyime dayalı burs programları ile yabancı öğrenci potansiyelini artırma yoluna gidilmiştir. Burs programlarının yumuşak güç eksenli uzun vadeli etkisinin yanında ekonomik olarak ABD ekonomisine katkısı da bu öğrenci sayısının artırılması yönündeki hedefler de en büyük motivasyon kaynaklarından biri olmuştur.

5.4.2 Rusya

Rusya’nın öğrenci değişim programlarının tarihi Çarlık Dönemine kadar gider; 1865 yılında ilk burs uygulaması tesis edilmiştir. Sovyetler Birliği Dönemi de burs programları açısından zengin örneklerle doludur. Ancak Sovyetler Birliği’nin son yılları ve Rusya Federasyonu’nun ilk on yılı sönük geçmiştir. Rusya’nın Sovyetlerin dağılmasından sonra yaşadığı ilk etkiyi atlatmasının ardından 2000’li yılların başından itibaren devlet kurumları yeniden normal haline dönmeye başlamıştır. Vladimir Putin’in iktidara gelmesi ile küresel siyasette yeniden iddialı bir konuma yükselen Rusya 2000’li yılların başından itibaren dış ilişkilerine yeni bir anlam yüklemiştir. Dünyada yaşanan yeni gelişmeler ışığında özellikle yumuşak güç kavramının da etkisi ile eğitim alanında yapılan yatırımların etkili gücü fark edilmiş ve bu konu üzerine yoğunlaşmıştır.

Rusya Hükümeti, eğitim alanında yaşanan gerilemeyi fark etmiş ve dünya sıralamasında ilk 100’e girecek şekilde üniversite reformu yapılması için harekete geçmiştir. Moskova yetkilileri dünya üniversiteler sıralamasında ilk 100 içinde en az 5 Rus üniversitesinin yer almasını amaçlayan bir program başlatmıştır. Bu bağlamda 15 üniversiteyi elit üniversiteler kapsamında değerlendiren Rus yetkililer bunların ilk

¹²⁴ Allen, R., “Survey Finds Foreign Students Aren’t Applying to American Colleges,” NBC News, http://www.nbcnews.com/nightly-news/survey-finds-foreign-students-aren-t-applying-american-colleges- n738411?cid=sm_npd_nn_tw_ma, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2019

100 listesine girebilmesi için destek programları hazırlamıştır. Sovyetler Birliği döneminde fizik, kimya ve uzay çalışmalarında Nobel ödülleri alan Ruslar varken son yıllarda bilimsel alanda geri kalınması Rusların milli onurunu zedelediği ifade edilmektedir.

Rusya, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından günümüze kadar süren burs politikalarını yakın coğrafyası ve özellikle eski Sovyetler Birliği ülkelerine ağırlık vererek genişletmiştir. Eğitim bursları ile Rus üniversitelerinin uluslararasılaşmasına da önem veren Moskovalı yetkililer 2006 yılından itibaren Rusya üniversitelerinde okumak üzere 700 civarında Afrikalı öğrenciye burs imkânı tanımıştır¹²⁵. Bunların yanı sıra Rus dili öğretiminin yaygınlaştırılması, Rusya üniversitelerine yurtdışından kalifiye öğrencilerin seçilmesi, Rusya eğitim programlarının ihracatının sağlanması, Rusya'daki üniversitelerinin uluslararası saygınlığının artırılması, Rusya ve Sovyet eğitim kurumlarından mezun olanlar ile çok yönlü faaliyetlerin yapılması hedeflenmiştir.

Rusya eğitimde uluslararasılaşma ve etkinliğini artırma faaliyetleri kapsamında 2012 yılı itibari ile Rusya'ya gelecek yabancı öğrencilerin belirlenmesi işlemlerini ve burs faaliyetlerini yürütücülüğünü Milli Eğitim bakanlığına devrederek tek bir merkezde toplamıştır. Burs programlarının bilinirliğini artırmak için de pazarlama faaliyetleri aktif biçimde yürütülmektedir.

5.4.3 Asya

Yumuşak güç kavramının üç sac ayağıyla da derinlemesine nüfuz ettiği Asya kıtasında, yükseköğrenim konusunda en fazla Çin ve Japonya'nın etkinliği gözlenmektedir.

ÇHC'nin 2000'li yılların ortasından itibaren sistematik olarak geliştirdiği bir yumuşak güç tasarımı bulunmaktadır. Rui Yang yükseköğrenimin yumuşak güç bağlamında örgütlenmesi ile ilgili olarak Çin'in iyi tanımlanmış bir ulusal politikası olduğunu ifade etmektedir.¹²⁶ Çin'in 2010-2020 yılları için Eğitim ve Kalkınma

¹²⁵ King, K., "The Geopolitics of Overseas Scholarships; Awards Old and New Providers, East & West, North & South", <https://resources.norrag.org/resource/26/the-geopolitics-of-oversees-scholarships-and-awards-old-and-new-providers-east-and-west-north-and-south>, Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2019.

¹²⁶ Yang, R., "China, soft power projection in higher education", International Higher Education(46), 2015.

Reformu adıyla Orta ve Uzun Vade planı bulunmaktadır. Bu plana göre, 2020 yılına gelindiğinde Çin'in 500 bin yabancı öğrenciye ev sahipliği yapacağı ve bu rakamın 150 bininin yükseköğretimde yer alacağını ifade etmektedir. 2014 yılı için Çin'de bulunan yabancı öğrenci sayısı 123 bin kadardır. 2012 rakamları ile Çin'de bulunan yabancı öğrencilerin gönderen ülkelere göre dağılımı şöyledir: G. Kore (63,488), ABD (24,583), Japonya (21,126), Tayland (16,675) ve Rusya (14,971)¹²⁷. China Daily gazetesinin haberine göre, Çin'de eğitim gören Rusya vatandaşlarının sayısının 10 binden fazla olduğu belirtilmektedir. Rus öğrencilerin Çin'i tercih etmesinde okul ve yaşam giderlerinin ucuz olması, istihdam sorunları nedeniyle işgücüne katılımın geciktirilmesi, zorunlu askerlik hizmetinden kaçınma olarak ifade edilmiştir.

Çinli akademisyen Rui Yang 2010 yılında yayınlanan yumuşak güç ve yükseköğretim başlıklı makalesinde Çin'in yumuşak güç projeksiyonunda yükseköğretim kurumlarının rolünün çok az çalışıldığını ifade etmektedir.¹²⁸ Çin yumuşak güç anlamında perspektifini genişletmek için çok yönlü çalışmalara başlamıştır ve bu bağlamda özellikle Afrika ile ilerleme kaydetmiştir. Çin ve Afrika ülkeleri arasındaki eğitim ve kültür ilişkilerinde dönüm noktası 2000'li yılların başıdır. 2000 yılında kurulan Çin-Afrika İşbirliği Forumu önemli bir kurumsallaşmayı işaret etmektedir. Çin'in Afrikalı öğrenciler için ayırdığı burs 2010-2012 yıllarında 20,000 öğrenciyi kapsamaktadır.¹²⁹ Çin'in bu etkileşim yoluna gitmesi uluslararası öğrenci kazanımı yolunda önemli bir atılım olmuştur. Bu kazanımın etkileri ile de uluslararası öğrenci ağını genişletebilmiştir.

Çin'in politikalarını dikkatle izleyen Tayvan ise 2020 yılına kadar 150 bin yabancı öğrenciye ev sahipliği yapmak istediğini duyurmuştur. Ülke nüfusu yaklaşık 5,5 milyon olan Singapur ise hali hazırda 100 bin civarında olan yabancı öğrenci sayısını 150 bine çıkarmayı hedeflemektedir. Diğer bir uygulama ise Japon Hükümeti

¹²⁷ Hu, C., Wotipka, C. M., Wen, W. "International Students in Chinese Higher Education: Choices, Expectations, and Global Perspectives and Local Challenges Surrounding International Student Mobility", ss. 153-175, 2015.

¹²⁸ Yang, R., " Soft power and higher education: An examination of China's Confucius Institutes", Globalisation, Societies and Education, 8(2), 235-245, 2010.

¹²⁹ King, K., "The Geopolitics of Overseas Scholarships Awards Old and New Providers, East; West, North and South" <http://www.eduhk.hk/apcl/downloadables/Publications/2011/norrag.pdf>, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2019

tarafından açıklanmış olup 2008 yılı itibari ile ülkede bulunan yaklaşık 140 bin yabancı öğrencinin 2020 yılında 300 bine ulaşması için yeni programlar oluşturulmuştur.

Güney Kore'nin uluslararası öğrencilerle ilgili kuruluşu "Korean International Cooperation Agency" (KOICA) 1991'de hayat bulmuştur. Güney Kore'de eğitim gören yabancı öğrenci sayısı 2018 yılı itibari ile 142 bine ulaşmış olup bir önceki yıl 128 bin olan sayıya göre artış yaşanmıştır.¹³⁰ Bu artışın en önemli dinamikleri arasında, Güney Kore'nin burs dağıtımını ile ilgili yeni stratejisinden kaynaklanabilir. Bu yeni strateji, kaynakları pek çok ülkeye ölçüsüzce dağıtmaktansa ülke-bazlı ikili programlara ağırlık vererek, özel öneme sahip belli ülke ve coğrafi alanlara ağırlık vermek şeklinde özetlenebilir.¹³¹ Son yıllarda ağırlık merkezi Afrika ve Güney Doğu Asya bölgesindeki yakın komşulardır: Kamboçya, Laos, Myanmar ve Vietnam. 11 Eylül felaketinden sonra başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerde eğitim almanın zorlaştığı yönünde bilgiler medyada yer almaktadır bundan dolayı talep gören merkez haline gelme yarışında Asya ülkeleri kendi aralarında sert bir rekabet ortamına girmiştir.

Batılı ülkelerdeki yeni eğilimler diğer faktörlerle de birleşince Asya üniversitelerinin yıldızı parlamaya başlamıştır. Literatüre "eğitim havzaları" kavramı girmiştir.¹³² Örneğin Malezya izlediği bütüncül ve sistematik politikalarla Müslüman ülkelerden epeyce bir öğrenci topluluğuna cazip bir eğitim ortamı sunmaktadır. Malezya'nın başarılı eğitim politikaları yanında finans sektöründeki sağlam alt yapısı ile 1 trilyon dolarlık varlık ve islami tahvillerde (sukuk) dünya rezervinin % 67'si ile İslami finans ve bankacılık sektörünün dünyadaki en büyük merkezlerinden biri olmuştur¹³³. Bu durum aynı zamanda mezunların istihdamı açısından da etkin bir faktör olmuştur.

¹³⁰ Foreign Student Numbers Grow A Record %19 in A Year, <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20181011124906535>, Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2019

¹³¹ KOICA. (2010) International Training Programme 2010. Seoul, Korea: Korea International Cooperation Agency.

¹³² Lee, J. T., "Soft power and cultural diplomacy: Emerging education hubs in Asia", *Comparative Education* 51.3 (2015): 353-374.

¹³³ Lee, J. T., "Soft power and cultural diplomacy: Emerging education hubs in Asia", *Comparative Education* 51.3 (2015): 353-374.

Japonya son yıllarda oluşturduğu kültürel etkileşimlerle pek çok öğrencinin eğitimini devam ettirmek için tercih ettiği bir merkez haline gelmiştir. Japon Hükümeti Monbukagakusho Bursları yardımı ile bugüne kadar ortalama 160 farklı ülkeden gelen, 83 bin öğrenciye Japonya’da eğitim imkanı sağlanmıştır. Japonya’nın eğitim anlamında uyguladığı diğer bir program “JET-Japon Exchange and Teaching Program”’dır. Her sene, değişik ülkelerden 3 bin genç kültürel ilişkileri geliştirebilmek için iki yıl süreyle İngilizce, Fransızca veya başka dilde dersleri vermek üzere Japonya’daki liselere davet edilmektedir.¹³⁴ Bu vasıta ile Japonya hem kültürünü tanıtır kalıcı bir etkileşim oluşturmayı amaçlamakta hem de kendi yetişen nesline yabancı dil öğretmenin yanında kültürel farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır.

Japon Hükümeti eğitim alanında etkinliğini artırmak için MEXT ve JASSO bursları kapsamında her yıl birçok öğrencinin Japonya’da eğitim almasını sağlamaktadır. Burs programları kapsamında sağlanan harç yardımları, sigorta desteği ve konaklama imkanı gibi olanaklar sayesinde burslar dünya genelinde tercih edilir bir hal almıştır. 2000 yılı öncesi 55 bin civarında olan yabancı öğrenci sayısı yeni düzenlemelerin etkisi ile 2018 yılında 298 bin¹³⁵ yabancı öğrenci sayısına kadar ulaşmıştır.¹³⁶

Japonya’nın sağladığı burslardan yararlanan öğrencilerin %90ı Asya Kıtası’ndan olduğu için Japonya’nın bölgedeki etkinliğini artırması anlamında da burs programları çok yardımcı olmuştur.

5.4.4 Avrupa

Avrupa Kıtası yüzyıllar boyunca eğitim konusunda öğrencilerin tercih merkezi olmuştur. Özellikle Aydınlanma Çağı sırasında çok sayıda bilim insanı eğitim almak için Avrupa’ya gitmiştir. Gelişen teknoloji ve oluşan yeni dünya düzeninin de etkisiyle eğitim alanında da birçok değişiklik yapılmıştır. Yirminci Yüzyıldan itibaren, özellikle yükseköğretim alanında etkili ve öncü bir sisteme sahip olmanın ülkelerin yumuşak

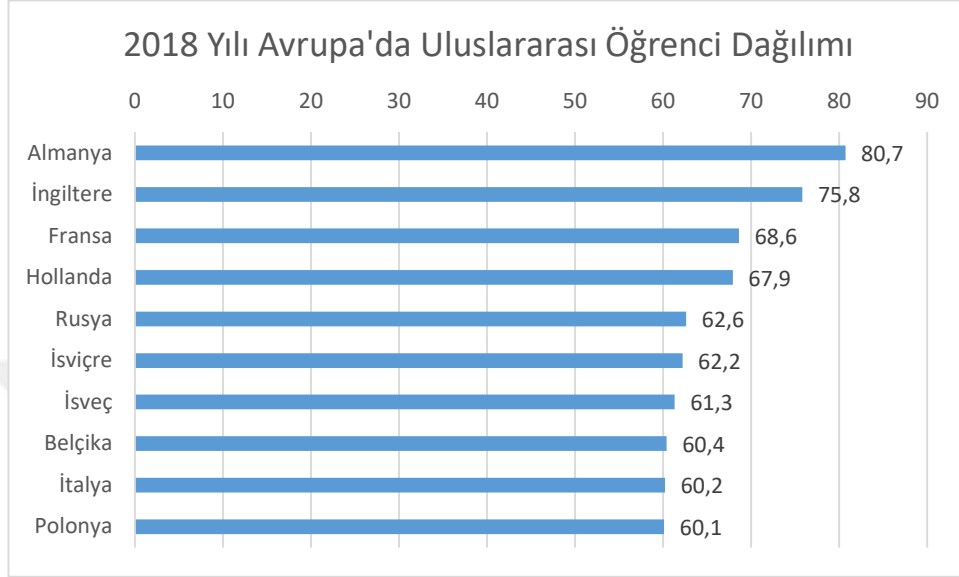
¹³⁴ Study in Japan, <http://www.studyjapan.go.jp/en/toj/toj0302e.html>, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2019

¹³⁵ Results of Annual Survey of International Students in Japan, https://www.jasso.go.jp/en/about/statistics/intl_student_e/2018/index.html, Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2019

¹³⁶ Maruyama H.,” International Student Policy of Japan”, MEXT, 2011.

güç projeksiyonu ile etkileşimi fark edilince de özellikle parlak yabancı öğrencilerin Avrupa’da eğitim almasını kolaylaştıracak çok sayıda yeni düzenleme yapılmıştır.

Tablo 9 2018 Yılında Avrupa'da Yabancı Öğrenci Dağılımı¹³⁷

Kaynakça: Study EU

Tablo 10’da da görüldüğü üzere Almanya Avrupa Kıtasında yabancı öğrenci sayısı bakımından en kalabalık ülkedir. Almanya tarihi boyunca eğitime önem vermiş ve eğitimde öncü olmayı amaçlamıştır. Bu amaçla paralel olarak, yabancı öğrencilerin Alman dili ve Alman kültürüne aşina olması, Almanya’nın AB içerisindeki entegrasyonu genişletebilmesi ve ayrıca Almanya’yı dünyada bir eğitim merkez haline getirebilmek için Alman Akademik Değişim Burs Programı (DAAD) hayata geçirilmiştir.

DAAD burs programının resmi sitesinde program “DAAD Almanya’daki yükseköğrenim kurumlarını temsil etmek üzere Heidelberg Üniversitesinde okuyan bir öğrencinin inisiyatifi doğrultusunda 1925 yılında kurulmuş, dünyanın her köşesinden öğrencilere ve araştırmacılara burs olanakları sunan, ülkeler arası akademik iş birliklerini destekleyen dernek statüsünde, kar amacı gütmeyen bir kuruluştur.”¹³⁸

¹³⁷ “Country Ranking 2018 for International Students”, <https://www.study.eu/article/the-study-eu-country-ranking-2018-for-international-students>, Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2019

¹³⁸ DAAD hakkında, <https://www.daad-turkiye.org/tr/hakkimizda/daad-hakkinda/> Erişim Tarihi: 24 Nisan 2019

olarak tanımlanmaktadır. DAAD dernek statüsünde hayat bulmuştur; ve Alman üniversiteleri ile beraber ve tüm yükseköğretim öğrencilerini de içeren geniş çaplı bir kuruluştur.

Sadece fikir vermek üzere, DAAD 2009 yılında 67,000 burs dağıtmış olup bunun 2/3'ü yabancı öğrencilere tahsis edilmiştir. Yabancı burslu öğrencilerin büyük çoğunluğu orta ve düşük gelir grubu ülkelerden ve büyük çoğunluğu Hindistan ve Çinli öğrencilerden oluşmaktadır. DAAD, dünyanın en yüksek bütçeli burs programı olup Alman Hükümetinden 500 milyon dolarlık kaynak almaktadır.¹³⁹ AB programları da dahil olmak üzere DAAD, 2017'de neredeyse 140.000 Alman ve yabancıya akademik ve araştırma fonu sağlayarak, türünün dünyadaki en büyük fon kuruluşu olmuştur.

DAAD ayrıca, Alman üniversitelerinin uluslararasılaşma çabalarının ardındaki itici güç olmuş, gelişmekte olan ülkelere yükseköğretim sistemlerini kurma konusunda destek vermiştir. Yurtdışında Almanca ve Almanca Çalışma Programlarını teşvik etmektedir. Yapılan uluslararasılaşma faaliyetleriyle Berlin'deki Sanatçılar Programı dünyadaki sanatçılar için en prestijli burs programlarından olmayı başarmıştır.¹⁴⁰

Almanya özellikle DAAD bursunun da yardımıyla yükseköğretimin uluslararasılaşması kapsamında, Almanca ve Alman kültürü üzerine çalışmalarını teşvik etmekte, gelişmekte olan ülkelerde Alman üniversiteleri kurmakta ve Alman karar vericilerine eğitim, kültür ve kalkınma alanlarında politika yapım sürecinde destek olmaktadır.¹⁴¹ Almanya'nın genel politikaları çerçevesinde Mayıs 2008'de Türk-Alman Üniversitesinin (TAÜ) kuruluş antlaşması imzalanmıştır. TAÜ'nün kurucu paydaşları arasında yer alan DAAD, Alman Dışişleri Bakanlığı tarafından Türk-Alman Üniversitesi'nin kuruluşunun koordinasyonu ve bu projenin hayata geçirilmesiyle görevlendirilmiştir.

¹³⁹ K King, K. 2011. "The Geopolitics of Overseas Scholarships & Awards Old and New Providers, East & West, North & South." <https://resources.norrag.org/resource/26/the-geopolitics-of-oversees-scholarships-and-awards-old-and-new-providers-east-and-west-north-and-south> Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2019

¹⁴⁰ Annual Report, <https://www.daad.de/medien-und-publikationen/en/29887-annual-report/> Erişim Tarihi: 24 Nisan 2019

¹⁴¹ DAAD Hakkında, <https://www.daad-turkiye.org/tr/hakkimizda/daad-hakkinda/>, Erişim Tarihi: 24 Nisan 2019

Tablo 10'daki verilerde yabancı öğrenci nüfusu bakımından ikinci sırada yer alan İngiltere eğitim konusunda farklı perspektifleri ve dünya üniversiteler sıralamasında önde gelen üniversiteleri bünyesinde barındıran bir ülke olmuştur. Dolayısıyla yabancı öğrencilerin nispi oranını artırmak için birçok çalışma yapılmaktadır. Bunların en başında da uluslararası Chevening Bursu gelmektedir.

İngiltere yumuşak güç kavramının potansiyelini keşfettikten sonra özellikle BBC, British Council ve Chevening Bursu yardımıyla politikalarını gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. 1983 yılından beri yürütülen Chevening Burs Programı İngiltere'nin küresel anlamda politikalarını geliştirebilmesi için uzun soluklu bir çalışma olmuştur. Burs programının resmi sitesinde bursun amacını "Chevening, dünyanın dört bir yanındaki gelecekteki liderler, etkileyiciler ve karar vericilere, profesyonel ve akademik olarak gelişmiş bir ağ oluşturmak, İngiltere kültürünü deneyimlemek ve İngiltere ile kalıcı ilişkiler kurmak için eşsiz bir fırsat sunuyor"¹⁴² şeklinde ifade edilmiştir. Burs programı Yabancı ve Milletler Topluluğu Ofisi (FCO) ve ortak kuruluşlar tarafından finanse edilmektedir. İngiltere, Chevening Bursu ve Chevening Ortaklığı olarak iki türlü alternatif destek sunmaktadır.

İngiltere'nin uyguladığı uzun soluklu eğitim programlarının da yardımıyla son on yıla yaklaşık iki milyon öğrenci İngiltere'de eğitim almıştır. Chevening Bursu Programı 2018 yılı yıllık raporunda eğitim alan bu öğrencileri "hayat boyu sürecek bir ağın parçası olmuşlardır" şeklinde ifade ederek, mezun olsalar dahi İngiltere'nin etkisinin devam edeceğini vurgulamıştır.¹⁴³ İngiltere bu program sayesinde karşılıklı güven alışverişini inşa ederek geniş çaplı bir etki yaymayı hedeflemektedir. Özellikle de ülkelerin potansiyel karar alıcılarını, girişimcilerini, sivil toplum örgütlerini ve kamu görevlilerini etkilemeyi amaçlamaktadır. Bu konuya ne kadar önem verdiklerini de burs programının sitesinde yer alan tanıtımdaki "İngiltere'de yüksek öğrenimin eleştirel ve yaratıcı doğası nedeniyle, dünyanın en büyük düşünürlerinin ve liderlerinin Mahatma Gandhi, Desmond Tutu, George Soros ve John F. Kennedy de dahil olmak üzere Birleşik Krallık'ta okuduğu şaşırtıcı değildir"¹⁴⁴ ifadeleriyle belirtmektedirler.

¹⁴² About Chevening, <https://www.chevening.org/about-chevening>, Erişim Tarihi: 24 Nisan 2019

¹⁴³ Chevening Impact Report, 2018, <https://dof4zo1o53v4w.cloudfront.net/s3fs-public/Chevening%20Impact%20Report%202018%20web.pdf>, Erişim Tarihi: 25 Nisan 2019

¹⁴⁴ Study in UK, <https://www.chevening.org/study-in-the-uk>, Erişim Tarihi: 24 Nisan 2019

İngiltere yükseköğrenim konusunda küresel ölçekte sahip olduğu gücü korumak için yükseköğretimin uluslararasılaşması konusuna önem vermektedir. Bu konuda belirlenen politikalar neticesinde yüksek meblağlarda yatırımlar yapılmakta, özellikle de Chevening Burs programının potansiyel etkisini artırmak için finansal destekler sağlanmaktadır. Bu çalışmalar neticesinde de 1999 yılında 20 bin olan yabancı öğrenci nüfusu 2018 yılına gelindiğinde 55 bine ulaşmıştır.¹⁴⁵

Sadece Avrupa kıtasıyla kalmayıp bütün dünyada yemekleri, sineması, dili, sanatı ve modasıyla geniş çağlı bir etkiye sahip olan Fransa kamu diplomasi faaliyeti olarak sahip olduğu bu güçleri stratejik olarak kullanmaktadır. Yabancı öğrenciler için merkez bir konuma sahip olmak isteyen Fransa, *Campus France* programı vasıtasıyla ve bu program içerisindeki Eiffel Bursu ile hedeflerini yürütmektedir.

Campus France dünya çapında 124 ülkede 255 ofisi olan bir organizasyondur. Organizasyonun amacı Fransız eğitim sistemini desteklemek, dünyaya tanıtmak ve Fransızca öğrenimini yaygınlaştırmaktır. *Campus France* resmi sitesinde misyon olarak "... Fransız yükseköğretimini yurtdışında teşvik etmek ve yabancı öğrencileri ve araştırmacıları Fransa'ya davet etmekle görevli bir kamu kurumudur. Uluslararası hareketliliği teşvik eder ve burs programlarını ve mezunlar ağını yönetir" şeklinde bir açıklama bulunmaktadır.¹⁴⁶

Campus France alt yapısında buluna Eiffel Burs programı da benzer hedefler doğrultusunda politikalarını yürütmektedir. 1999 yılında akademik, siyasi ve kültürel etkenler doğrultusunda başlatılan Eiffel Burs programı dünya genelinde pek çok öğrenciye destek sağlamaktadır. Özellikle eski Fransız sömürge ülkelerinden gelen öğrencilere farklı destekler de sağlanmaktadır.

Fransa yükseköğretimde uluslararasılaşma kavramının da etkisi ile ülkesine gelen yabancı öğrencileri burs almasalar dahi Fransız öğrencilerle aynı statüde kabul etmektedir. ABD ve İngiltere uygulamasının aksine Fransa'da yerli veya yabancı tüm öğrenciler aynı tarifede ve oldukça düşük ücretler ödemektedirler. Ayrıca Fransa'da yükseköğrenim görmek kamu hizmeti olarak görülmekte ve öğrenci harçlarının önemli bir kısmı devlet tarafından karşılanmaktadır. Tüm bunlar da özellikle yabancı

¹⁴⁵ Chevening Impact Report, 2018, <https://dof4zo1o53v4w.cloudfront.net/s3fs-public/Chevening%20Impact%20Report%202018%20web.pdf>, Erişim Tarihi: 25 Nisan 2019

¹⁴⁶ Campus France's Mission, <https://www.campusfrance.org/en/Campus%20France-missions> Erişim Tarihi: 25 Nisan 2019

öğrenciler için Fransa'yı eğitim anlamında vazgeçilmez bir merkez haline getirmek için yapılmaktadır.

Genel olarak Avrupa kıtasının tamamında uluslararası öğrenci hareketliliğini sağlayabilmek için yoğun bir çaba hakimdir. Öğrenci nüfusunu artırmak için, söz konusu rekabet ortamı bir çok ülkeyi özellikle yükseköğretimde uluslararasılaşma politikalarını geliştirmeye itmiştir.

6 SAHA ARAŞTIRMASI SONUCU ELDE EDİLEN VERİLERİN ANALİZİ

Saha araştırması ile birincil veri toplanan üniversiteler en az 10,000 öğrencisi olan orta ölçekli veya büyük nüfuslu üniversitelerdir. Söz konusu yükseköğretim kurumları demografik anlamda epeyce yüksek oranda öğrenci zenginliğine sahiptir. Bu durumda özellikle öğrencilere yönelik politikalar konusunda farklı fikirlerin öğrenilmesine kaynaklık etmiştir. Aynı şekilde mülakat yapılan üniversiteler arasında farklı sayılarda öğretim görevlisi olması, fakülte, program ve disiplin çeşitliliğinin mevcut oluşu veri derlenmesinde farklı perspektifleri gözler önüne sermiştir.

Tablo 10 Mülakat Yapılan Üniversitelerin Demografik Yapıları 1

2019 başlangıcı itibari ile kurumunuzdaki toplam öğrenci sayısı nedir?	
10 000'den az	%0
10 001-20 000 arası	%29
20 001-50 000 arası	%24
50 000'den fazla	%47

Tablo 11 Mülakat Yapılan Üniversitelerin Demografik Yapıları 2

2019 başlangıcı itibari ile kurumunuzdaki toplam öğretim görevlisi sayısı nedir?	
1000'den az	%15
1001-2000 arası	%15
2001-5000 arası	%63
5000'den fazla	%7

Uluslararasılaşmaya Kurumun Verdiği Önem:

Uluslararasılaşma konusuna Türkiye'nin önde gelen üniversitelerinin hangi şekilde yaklaştıkları ve ne türden uygulamalar içine girdikleri araştırılmaya değerdir. Bu çalışmada üniversitelerin strateji planları ve iç değerlendirme raporları üzerinden uluslararasılaşma faaliyetleri incelenmiştir. Üniversitelerin uluslararasılaşma hedefine verdikleri nispi öneme yönelik sorulardan açığa çıkan bulgular aşağıdaki tabloda genel hatlarıyla verilmektedir.

Görüşme yapılan yöneticilerin büyük çoğunluğu üniversitelerin son yıllarda bir değişim rüzgârı ile hareketlilik içinde olduklarını ifade etmektedir. Mülakat yapılan yöneticilerden hiçbiri kurumları için uluslararasılaşma politikalarının azaldığını söylememiştir. %23 oranında "pek değişmedi" ifadesinde bulunan yöneticilerin ise TÜBİTAK GYÜE'de her sene yer almayı başarmakla kalmamış listenin hep en tepesinde ilk 10'da yer tutmuştur. Söz konusu öncü üniversitelerde zaten çok erken dönemde başlayan uluslararasılaşma süreçlerinde epeyce yol kat edilmiş ve halihazırda potansiyel marjinal değişim için fazlaca bir yer kalmamıştır. Sabancı Üniversitesi'nin rektör yardımcısı bu durumu "Birdenbire üniversitede uluslararasılaşım veya yabancı öğrenci artışı gibi bir durum söz konusu olmadı" şeklinde ifade etmiştir.

Tablo 12 Uluslararasılaşmanın Kurumdaki Nispi Önemi

Son beş yılda kurumunuzun uluslararasılaşma politikaları nasıl değişmiştir?	
Önemli ölçüde arttı	%38.5
Arttı	%38.5
Pek değişmedi	%23
Azaldı	0

TÜBİTAK GYÜE'de en baştan beri hep ilk üçte olmayı başaran Sabancı Üniversitesi için uluslararasılaşma politikası uzun soluklu bir süreç olmuştur. Uluslararasılaşma ve kalite güvencesi çalışmalarına çok uzun süre önce başlayan üniversitelerin "son birkaç yılda değişim" ifadesine tepkileri farklı olmaktadır. İTÜ ve Boğaziçi Üniversitesi'nden görüşülen yöneticiler "pek değişmedi" yönündeki ifadelerinin sebebi olarak, yürütülen faaliyetlere devam edilmesi ve yakalanılan

standardın sürdürülmesi yönünde eğilim olmasını göstermiştir. Kuruluş tarihi nispeten yeni olan veya önemli değişim atılımlarına son yıllarda başvurmuş üniversiteler ise değişim konusundaki algısı daha yüksek dozajlıdır.

Bahçeşehir Üniversitesinden Ahmet Beşkese “pek değişmedi” ifadesini kendi cümleleriyle şöyle açıklamıştır: “Pek değişmedi dememizin sebebi aslında çok uzun zamandan beri uluslararasılaşma var bizim politikalarımızın içerisinde. Yurt dışında kampüslerimiz vardı. Yurt dışındaki kampüslere öğrenci gönderiyor olmamız ve oradan ders aldırıyor olmamız YÖK tarafından uygun bulunmadı. Uygun bulunmayınca zaten orada anlaşmalı üniversitelerimiz vardı oraya öğrenci gönderiyorduk. Üniversitemizin en büyük iki üç özelliğinden birisi yani devlet üniversiteleriyle bile çok rahat yarışabileceği en önemli özelliklerinden bir tanesi bu uluslararasılaşma. Bu anlamda sadece BAU olarak değil de BAU-Uğur eğitim kurumlarının çatısı altında yurt dışında o ülkenin eğitim kurumları altında üniversiteler kurduk. Almanya’da bir Alman Üniversitesi kurduk, Amerika’da bir Amerikan üniversitesi kurduk çünkü bu sadece bir kampüs olarak gidiyor olsaydı olmayacaktı. Bu ülkelerdeki Üniversitelerimiz uluslararası bir üniversite olmasından dolayı YÖK’ün kurullarına uymalarıyla çok rahat öğrenci gönderebiliyor buralarda ders verebiliyor olduk. Bu bir değişikliktir. Oralara kampüs içine öğrenci gönderiyorken üniversiteye gönderiyor olduk. İki yıldır hatta geçen yıl olan bir değişiklik. Çok sayıda üniversitemiz oldu. Pek değişmedi lafı negatif bir değişiklik olabilir ancak zaten çok önemli olduğu için pek değişmedi.” Bu ifadelerinde gösterdiği gibi uzun soluklu bir politika olarak yürütülen faaliyetler neticesinde son beş yılda yürüttükleri faaliyetlere devam ettikleri başarılarını sürdürmeyi amaçladıklarının altı çizilmiştir.

İlgili soruya “Arttı” ifadesi kullanan %38.5 oranındaki yöneticiler ise GYÜE’nde 7 yıl boyunca ilk 50’de yer almakla birlikte sıralamaları yıllara göre dalgalanan üniversitelerin yöneticileri olduğu dikkat çekmiştir. “Arttı” ifadesi kullanan Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi (SDÜ) Rektörü Prof. Dr. İlker Çarıkçı bu durumu yapılan mülakatta şöyle ifade etmiştir: “Aslında şöyle son 5 yılda uluslararasılaşma politikamızın niteliği değişti. Çok öğrenci getirelim, hiçbir kriteri olmadan getirelim gibi agresif bir politika varken biz geldikten sonra tamamen değiştirdik bunu” şeklinde bir ifade ile tanımlamıştır. Soruya “önemli ölçüde arttı” ifadesini kullanan Yıldız Teknik Üniversitesi Rektörlük Genel Sekreteri Prof. Dr.

Bayram Ali Ersoy da aslında artış ile kastettiği nitelik değişimidir. Bayram Ali Ersoy, YTÜ'nün en önemli hedeflerinden birinin lisansüstü öğrencilerin genel öğrenci kütlesi içindeki nispi oranını arttırmak istediklerini ifade etmiştir. YTÜ Erasmus Koordinatörü Prof. Dr. Murat Sarı da uluslararasılaşma faaliyetlerindeki artış ifadesinde niteliksel dönüşüme vurgu yapmıştır. Murat Sarı beyanında, "...önemli ölçüde arttı dememizin sebebi şöyledir. Lisansüstü seviyede eğitime odaklandık. Uluslararası öğrenci alımı konusunda pek çok yeni yurt dışı sınav noktası açtık. Çeşitliliği ve öğrenci kalitesinin arttırmayı hedefledik..."

Uluslararasılaşma Kavramına Farklı Yaklaşımlar ve Öncelikler

Uluslararasılaşma kavramını tasvir etme ve öncelikler belirleme konusunda mülakatlarda katkı sağlayan üniversite yöneticilerinin hepsinde ortak bazı noktalar vurgulanmıştır. Elde edilen verilerde en çok vurgu öğrenci değişimi, uluslararası iş birlikleri, burs programları ve araştırmaya yapılmıştır. Mülakat soruları arasında yer alan özellikle açık uçlu iki soru vasıtası ile ilginç bulgular elde edilmiştir.

Isparta SDÜ Rektörü İlker Çarıkçı uluslararasılaşma konusunda akla ilk gelen kavramın ve önceliğin öğrenci/akademisyen hareketliliği olduğunu ifade etmiştir. İlker Çarıkçı'nın yorumunda SDÜ'de izlenen politika ile Türkiye'nin yumuşak güç projeksiyonu arasında büyük bir sinerji oluşacağı yorumu yapılabilir. İlker Çarıkçı: "İşin doğrusu benim anladığım, iki-üç farklı yönüyle anlıyorum ben; Türkiye'den ihtiyaç duyduğumuz alanlarda lisans, yüksek lisans öğrencilerinin gönderilmesi olabilir. İhtiyaç duyulan alanlarda dışarıda eğitim alınması benim açımdan birinci öncelik. İkinci öncelik de dış dünyadan, bizim üniversitemiz için özellikle de Asya'dan ve Afrika'dan öğrencileri bulmak nispeten kolay olduğu için bu coğrafyalara odaklanmamız yönündedir. Asya ve Afrika'dan gelen öğrencilerin kültürel adaptasyonu daha çabuk ve hızlı olacağı için biz işin bu boyutunu da düşünüyoruz."

Isparta SDÜ olarak yapılan pek çok uluslararasılaşma faaliyetinin belli bir ruhu ve Türkiye'nin milli öncelikleri doğrultusunda yapılandırıldığı 2017 yılı kurum iç değerlendirme raporunda da ifade edilmektedir: "... Stratejik planlarımızda Uluslararasılaşma amacı önceliklendirilmiş, değişim programlarının önemi doğrultusunda..." Rektör İlker Çarıkçı'nın mülakattaki şu beyanları dikkat çekicidir: "...Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin değerlerini bilen ileride onun gönüllü elçisi

olacak insanları yetiştirmenin de çok değerli olacağını düşünüyorum ben. Araştırma boyutuna gelince, bizim arkadaşlar genelde tez ve makalelerinde Türkiye'yi araştırır biliyorsun. Ben bunun eksik bir yaklaşım olduğunu düşünüyorum. Dünya'yı araştırmamız lazım. Mesela sizin üniversitenizde bir Çin Kürsüsü olmalı, biz Çin'e çok gidip gelmeliyiz. Çin'le ilgili bir birikim oluşmalı. Ben uluslararasılaşma deyince en düz haliyle biz iki öğrenci göndereceğiz onlar bize iki öğrenci gönderecek diye düşünmüyorum; çok daha pragmatik ve fonksiyonel düşünüyorum. Kendi programlarımızı adapte edeceğiz ve gerekirse iki değil yirmi iki tane öğrenciyi alıp onların birikimini paylaşacağız. Bu öğrenciler ülkesine döndüğünde de burada edindiklerini paylaşacak. Ben bu şekilde çok yönlü düşünüyorum.”

YTÜ'den Bayram Ali Ersoy da aynı şekilde hareketlilik ve yumuşak güç konularına vurgu yapmıştır: “Biz üniversite olarak son beş yılda uluslararasılaşma politikamızı YÖK'ün belirlediği kriterler doğrultusunda, Erasmus'un da katkısı ile, Avrupa'ya açılma politikası olarak görüyoruz. Ayrıca, Türki cumhuriyetlere, Afrika'ya açılma politikası mantığı ile öğrenci alıyoruz.” Mevlana Programı olsun Erasmus KA projeleri olsun hem Avrupa ülkeleriyle hem de diğerleriyle anlaşma yapıyoruz. Bizim şu anda 2 bin yabancı öğrencimiz var. Hedefimiz bunu 4 bine çıkarmaktır.”

Yükseköğretim ve yumuşak güç ilişkisini bir başka ülkeyi ziyareti sırasında gözlemleyen Prof. Dr. Murat Sarı ilginç bir anekdot ile konuya zenginlik katmıştır. Ortadoğulu bir Arap öğrencinin kuralları esnetme talebinin Çinli yetkililerce nasıl yorumlandığını şu şekilde aktarmıştır: “Biz Çin ziyaretimiz sırasında tesadüfen şöyle bir olayla karşılaşmıştık. Biz olaya şahitlik edenler öğrencinin bin bir bahane ile başarısızlığını örtbas edip ilave bir hak elde etmeye çalışmasına Çinli idarecinin tepki gösterip çok sert bir cevap vereceğini zannediyorduk. Hiç beklediğimiz gibi olmadı. İdareci öğrenciyi sabırla ve güler yüzle dinledikten sonra beklentinin karşılanacağına dair söz veremeyeceğini ancak üzerinde düşüneceklerini ifade etti. Öğrenci çıktıktan sonraki değerlendirmesi ibret vericiydi. Biz bu öğrencinin muhtemelen yalan söylediğini ve iyi bir öğrenci olmadığını biliyoruz. Yine de biz O'nu sadece bir tane öğrenci olarak göremeyiz. O öğrenci bizim gözümüzde koskoca bir ülkeyi temsil eden bir insandır.”

Sabancı Üniversitesi'nin üst düzey yöneticisi, "Uluslararası öğrenci, uluslararası kurumlarla iş birlikleri, uluslararası kurumlarla ve kişilerle araştırma, tabi öğrenci dışında personel değişimi" ifadelerinin ilk etapta çağrışım yapan en önemli süreçler olduğuna işaret etmiştir; uluslararasılaşmanın iş birlikleri, değişim süreçleri ve araştırma yönüne vurgu yaparak kavramı tanımlamıştır. YTÜ'den Prof. Dr. Bayram Ali Ersoy ise uluslararasılaşmanın kavram olarak "iş fırsatları, ekonomik katkı, bilgi alışverişi, araştırma süreçleri" gibi başlıkları çağrıştırdığını ifade etmiştir. Ankara Üniversitesi'nden orta düzey yönetici ise kavramın, "değişim, burs, araştırma, alt yapı, iş birliği" yönlerinin önemine vurgu yapmıştır. Gebze Teknik Üniversitesi'nden Prof. Dr. Nilay Coşgun ise uluslararasılaşma konusunda "Daha çok şu anda kullanıldığı anlamıyla yurt dışı yayınları özellikle saygın endekslere giren yayınların artışı" şeklinde sıralamıştır. Mülakatın devamında Prof. Dr. Nilay Coşgun, uluslararasılaşmanın etkileşim içinde olduğu en önemli kavramlar arasında akreditasyon süreçlerine değinmiştir: "... ama bana göre lisans ve lisansüstü eğitiminin akredite olması uluslararasılaşmayı çok büyük ölçekte etkiler diye düşünüyorum." Yine aynı üniversiteden Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Arif Çağdaş Aydınoglu ise "Bir proje iki eğitim ve uluslararası insan yetiştirme ondan sonra uluslararası öğrenci ve hoca sayısı" ifadeleriyle uluslararasılaşmanın farklı yönlerine ve önem derecelerine vurgu yapmıştır. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Ayşegül Komsuoğlu Çıtıptıoğlu ise uluslararasılaşma kavramı konusunda "İkili iş birlikleri, Bologna süreci, AKTS, uluslararası projeler" ifadelerini kullanarak Bologna Süreci'ne de dikkat çekmiştir.

Uluslararasılaşmanın önemli boyutlarından biri olan akreditasyon süreçleri YÖKAK'ın da teşviki ile pek çok üniversitenin stratejik hedef ve iç değerlendirme raporunda zikredilmektedir. Sadece bir örnek olması cihetiyle ODTÜ'nün 2017 yılı iç değerlendirme raporundan bir kesit aydınlatıcı olabilir:

"...ODTÜ'de Mimarlık Fakültesi bünyesinde bulunan her üç bölümün ulusal ve/veya uluslararası akreditasyon kurumlarına başvurmak amacıyla bölüm içi değerlendirmeleri devam etmekte olup; Mimarlık bölümü, ABD merkezli NAAB (National Architectural Accrediting Board) ve İngiltere merkezli RIBA (Royal Institute of British Architects) ile görüşmeleri sürdürmektedir. Mimarlık bölümü öğretim üyeleri aynı zamanda ulusal akreditasyon kurulu MİAK (Mimarlık

Akreditasyon Kurulu) üyeleri olup, ulusal akreditasyon konusunda bölümün bu konudaki hazırlığına yardımcı olmaktadır...”

Bahçeşehir Üniversitesi Rektör Yardımcısı Doç Dr. Ahmet Beşkese uluslararasılaşma kavramı konusunda çok değerli yorumlarını aktarmıştır: “Sadece Türk öğrencilerle değil dış dünya ile de etkileşmemiz lazım; bunun birçok faydası var. Yabancı öğrenci Türkçe öğreniyor; bizim öğrencimiz yabancı dilini geliştiriyor; gelen yabancı öğrenci ile ticari iş birlikleri yapıyorlar. Bir şekilde öğrenciler firma kurup Türkiye ile ülkeleri arasındaki ilişkileri geliştiriyorlar. İyi öğrenciler ile rekabet ortamı oluyor.” Ahmet Beşkese, üniversitelerine gelen yabancı öğrenciler ile Türk öğrencilerin kurduğu ticari birlikteliklerin de uluslararasılaşma vasıtasıyla olduğunu ifade ederek genel anlamda uluslararasılaşmanın çok yönlülüğüne de değinmiştir. Son olarak yaptığı rekabet vurgusu ise pozitif yönde bir eğilime işaret etmektedir.

Uluslararasılaşma – Kalite Güvencesi Arasında Kurulan Bağ

Mülakatlarda katılımcılara açık uçlu formatta “uluslararasılaşma süreçleri ile yükseköğretim kurumlarında kalite güvencesi ilişkisine” dair soruya verilen cevaplar son derece ilginçtir ve zengin veri elde edilmesini sağlamıştır. Yapılan mülakatların istisnasız tamamında katılımcılar eğitimde ve araştırmada uluslararasılaşma süreçlerinin kaliteye olumlu etkilerinin olduğunu altı çizilmiştir. Bu durum sonucunda da özellikle eğitimde kalite konusunda uluslararasılaşma sayesinde büyük kazanımların sağlandığı anlaşılmaktadır.

Sabancı Üniversitesi yöneticisi: “Eğitimde kaliteyi doğrudan etkilediğine inanıyorum sadece eğitimin kalitesini değil öğrenci kalitesini de etkiliyor. Yurt dışından gelen başarılı yabancı öğrenci ile bizim öğrencimiz rekabet ediyor ve kendisi de iyi olmaya çabılıyor” ifadeleri ile uluslararasılaşmanın verilen eğitim yönünde kaliteyi olumlu etkilemesinin yanı sıra oluşan rekabet ortamı ile öğrencilerin de daha iyi bir performans sergilemeye yöneldiğini açıklamıştır. SDÜ Rektörü Prof. Dr. İlker Çarıkçı ise kaliteye yönelik soruya “Doğrudan pozitif etkilediğini düşünüyorum. Bizde epeyce yabancı öğretim görevlisi var. Bunlar genelde laboratuvarlarda çalışmaktadır. Onları eğitimin içinde pek kullanamıyoruz; daha çok laboratuvarlarda çalışıyorlar ve yayın yaparak üniversitemize katkı sağlıyorlar. Onun dışında yabancı dilde kullanıyoruz. Bir kere Arapça eğitimimizin ilahiyat hazırlık aşamasında düşünürsek kalitesi inanılmaz arttı. Bizim açımızdan mesela Arapça eğitiminin kalitesi

arttı, araştırma sayımız arttı, araştırma niteliğimiz arttı. Ayrıca Afrika'dan Asya'dan çok sayıda öğrencinin gelmesi kültürel anlamda da büyük bir zenginlik oluyor. Onların bizi tanınması sadece İngilizce konuşmaları bile bizim öğrencilerimiz açısından çok iyi oluyor. Geçen sene mesela Endonezya'dan bir öğrenci bölüm birincisi oldu. Niteliği artırıyorlar, kapasiteyi artırıyorlar, öğrencilere de iyi geliyorlar” ifadeleri ile uluslararasılaşmanın kaliteye etkisinin çok yönlülüğünü vurgulamıştır. Gelen yabancı öğrencilerin Türkiye’de yaşayan öğrencilere dil yönünden katkıda bulunmaları, kültürlerini öğrenmeleri uzun vadede olumlu etkiler yaratacak sonuçlar olarak gözlemlenmektedir. Ayrıca anadillerinin eğitimini veren yabancı öğretim elemanlarının olması da üniversitenin uluslararasılaşmasına katkı sağlayan kazanımlardan olmuştur. Tüm bu durumların eğitimde kaliteye ve araştırma kapasitelerine olumlu etkisi ise üniversiteler açısından önemli bir deneyim olarak adlandırılabilir.

YTÜ’den Prof. Dr. Bayram Ali Ersoy: “ uluslararasılaşmanın kaliteye olumlu etkisi oluyor. Bu sadece araştırma ve bilgi transferi ile olmuyor; gelen öğrencilerden edindikleri kazanımlarla bizim öğrencilerimiz de dünya genelinde iş fırsatları yakalayabilir” ifadeleri ile uluslararasılaşmanın kaliteye olumlu etkisinin küresel düzeyde istihdam edilebilirlik boyutuna vurgu yapmıştır.

GTÜ’den Prof. Dr. Nilay Coşgun, uluslararasılaşmanın kaliteye etkisi yönündeki düşüncelerini: “Akredite olma kaliteyi beraberinde getiriyor. Herkes bir şekilde bir müfredat oluşturuyor ama akredite sürecine girince görüyorsunuz ki kat edilecek çok yol var. Akreditasyon bizlere kılavuzluk yönünde destek oluyor. İşleri motivasyonsuz yapınca her şeyi kağıt üstünde yapıyorsunuz, bu tabii ki yeterli olmuyor” şeklinde aktarmıştır. Bu ifadeden de anlaşıldığı üzere uluslararası akreditasyon ve kalite normları uluslararasılaşma çerçevesinde çok önemli bir rol oynuyor ve yerli yükseköğretim kurumlarına küresel standartlara erişme noktasında yol gösterici olabiliyor.

Akreditasyon konusunda diğer bir vurguyu da İstanbul Teknik Üniversitesi yöneticisi yapmıştır. Akreditasyonun süreçlerinin Türkiye’deki üniversitelerin uluslararası anlamda güvenilirliğini artıran bir dinamik olduğunu ifade etmiştir. Belirli bir seviye bilinirlik ve güvenilirlik öğrenci değişimi ve yabancı öğretim elemanı istihdamı konusunda da üniversiteler için büyük kolaylık sağlamaktadır. Bu durumda

uluslararasılaşmanın eğitimde kalite açısından da çok yönlü çıktıları olduğu şeklinde açıklanabilmektedir.

Bahçeşehir Üniversitesinden Prof. Dr. Ahmet Beşkese, “Şimdi uluslararasılaşma kaliteye kesinlikle pozitif katkı sağlıyor. Mesela dünya dili İngilizce olmaya başladı; gelen yabancı öğrenciler İngilizcelelerini de geliştirmiş oluyorlar. Şimdi bazı üniversitelerde yabancı öğrenci olmadığı için İngilizce olması gereken dersler de Türkçe işliyor ama bizim üniversitemizde böyle bir şey mümkün değil. Bizim sınıflarımızda, ortalama %25 yabancı öğrenci oluyor. Ayrıca gelen yabancı öğrenciler araştırma süreçlerimizde de olumlu etki yapıyor, farklı perspektif ve bakış açıları sağlıyorlar. Belirli bir ufuk açıyorlar” ifadelerini kullanmıştır. Bu durumun da gösterdiği üzere uluslararasılaşma özellikle dil konusunda öğrencilere büyük bir olanak sağlamaktadır. Ayrıca gelen öğrencilerin farklı bakış açıları öğrencilere yeni deneyimler kazandırmaktadır.

Riskler, Fırsatlar ve Tehditler

Tablo 13 Uluslararasılaşmanın Kurumdaki Potansiyel Faydaları

Uluslararasılaşmanın kurumunuz için en önemli üç potansiyel faydası nedir?	
Uluslararası iş birliği ve araştırma kapasitesinin artışı	%30
Müfredatta iyileşme	%5
Kurum için prestij / profil	%5
Mezunların kolay iş bulabilmesi	%0
Eğitim öğretimde artan kalite	%30
Öğrencilerin küresel gelişmeler hakkında bilgi ve farkındalığının artışı	%5
Öğretim üyeleri ve araştırmacıların uluslararası ağlara katılımı	%14
Üniversitelerin bütçe ve kaynaklarında çeşitlenme ve artış	%4
Üniversitelerin kurum olarak dünya ligindeki yerini anlama ve kıyas imkanının artışı	%6
Diğer (Lütfen Belirtin):	%1

Uluslararasılaşmanın kurum için önemli üç potansiyel faydası sorusuna kurumlardan gelen cevaplar neticesinde %44 oranında en önemli fayda olarak öğretim elemanları ve araştırmacıların uluslararası ağlara katılımı söylenmiştir. Özellikle bu hususta pek çok üniversite yöneticisi üretilen yayın ve buluş yönüyle bilinirliğin artmasının üniversite için çok önemli bir kazanç olduğuna değinmiştir. Boğaziçi Üniversitesinin 2017 yılı iç değerlendirme raporunda da ağlara katılımın önemi şu şekilde izah edilmiştir: “Boğaziçi Üniversitesi uluslararası üniversite ağları içinde yer almaya devam ederek, yükseköğretim sisteminin dünyada geçirdiği değişimleri yakından takip ederek bilgi sahibi olmaya, kurumsal hedeflerimiz ile uyumlu olan uluslararası yükseköğretim girişimlerinin parçası olmaya, yükseköğretim konusunda fikir üretmeye ve etki sahibi olmaya çalışmaktadır. Üniversitemiz, International Association of Universities, Magna Charta Universitatum, European University Association, Mediteranean Universities Union, Black Sea Universities Network, European Society for Engineering Education, Utrecht Network gibi saygın uluslararası yükseköğretim ağları ve kuruluşlarının üyesi olup, faaliyetlerine aktif katılım göstermektedir.”

Bütçe ve kaynaklarda çeşitlenme yönünden Erciyes Üniversitesi üst düzey yöneticisinin açıklaması gelen öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda sahip oldukları imkanları geliştirdikleri ve bunun hem gelen öğrencinin adaptasyonunu kolaylaştırdığı hem de var olan öğrenciler için zenginlik olduğunu söylemiştir. Yaşanan bu çok yönlü fayda özellikle küçük yerleşim yerlerindeki üniversiteler için büyük ilerlemeler kaydetmeye yol açtığı sonucuna varabiliriz.

Katılımcılara uluslararasılaşmanın potansiyel katkıları bakımından sunulan seçenekler arasında yer alan “Uluslararası iş birliği ve kapasite artışı” seçeneğinin altını çizen üniversite yöneticileri ise daha çok araştırma odaklı üniversiteler olduğu gözlenmiştir. Bu durumda iş birlikleri konusunda araştırma üniversitelerinin büyük bir istek duyduklarını gözler önüne sermektedir.

Uluslararasılaşmanın potansiyel katkıları bakımından sunulan seçeneklerin dışında bir değerlendirme ise kayda değerdir. Sabancı Üniversitesi yöneticisi, “Diğer” seçeneğini seçmiş ve uluslararasılaşmanın “eğitim ve öğretimde hem akademik hem de sosyal olarak kazandıgındır” şeklinde bir yorumla ifade etmiştir. Bu durumu “gelen öğrenci akademik olarak bir farklılık sağlıyor; alt yapısı, dili, kültürü aldığı eğitimi de

akademik çıktısına yansıyor. Aynı zamanda sosyal olarak ihtiyaçlarına cevap vermek, kampüs şartlarını adapte etmek de üniversite için farklı bir gelişim oluyor” şeklinde açıklamıştır. Bu durum da uluslararasılaşmanın sınırlarının çok yönlülüğünü göstermektedir. Kampüs ortamına gelen tüm yabancı misafirler yerli unsurlara çok gerçekçi, çok samimi ve kullanıldığında son derece faydalı olabilecek kanaat ve tavsiyelerini, geniş öngörülerini transfer edebilmektedir.

Tablo 14 Uluslararasılaşmada Riske Yönelik Sorular

Kurumunuz için uluslararasılaşmanın en önemli üç potansiyel riski nedir?	
Beyin göçü	%20
Yabancı kurumlar tarafından sunulan kurs / programların kalitesini değerlendirme / tanıma zorluğu	%0
İngilizcenin aşırı kullanımı ile Türkçe bilimsel kaynakların zayıf kalması	%10
Ulusal bazda önemli öncelikler pahasına uluslararasılaşmaya aşırı vurgu	%0
Müfredatın tek tipleşmesi	%10
Diğer yükseköğretim kurumlarıyla aşırı rekabet	%0
Diğer	%60

Uluslararasılaşmanın kurumlarda yaşanan potansiyel riskine yönelik soru katılımcıların en heterojen tepki verdikleri soru olmuştur. Bu konuda yöneticilerde genel bir ortak kanı olmayışı da ilginç bir bulgu oluşturmaktadır. Bu yüzden en yüksek yüzde (%60) olarak diğer seçeneğinde yığılma olmuştur. Genel olarak ifadeler uluslararasılaşmanın şu anki boyutunun üniversitelere stratejik anlamda katkısının olduğudur. Söz konusu bir risk varsa da bu riskin degeceği yönünde ortak bir kanı olduğu gözlenmiştir. Aynı zamanda pek çok üniversite yöneticisi söz konusu boşlukların hiçbirinin risk olarak addedilemeyeceğini belirtmiştir.

%20 oranında beyin göçünün risk olduğunu ifade eden yöneticilerden biri olan Yıldız Teknik Üniversitesi yöneticinin ifadelerine göre “bu durum özellikle akademik personel değişim yoluyla yurt dışına gönderildiğinde araştırma ortamlarındaki alt yapıların fazlalığı nedeniyle gittiği yerde kalmayı tercih edebiliyor, ayrıca öğrencilerin

gelen öğrencilerden etkilenmesi ile de eğitim sonrası iş arama imkanlarını yurt dışında değerlendirebiliyorlar” şeklinde beyin göçünün neden risk olduğu durumunu açıklamıştır. Günümüzdeki bilgi transferinin olağan bir sonucu olarak da beyin göçü olduğu gözlemlenmektedir. Uluslararası göç literatüründe beyin göçü kavramının da oldukça tartışmalı olduğunu belirtmekte fayda vardır. Beyin göçünü az gelişmiş ülke nazarında mutlak anlamda olumsuz bir durum olarak gören “beyin göçü” kavramına karşıt bir şekilde “beyin kazanımı” (*brain gain*) kavramı da ileri sürülmektedir. Göç eden iyi eğitilmiş beşerî sermayenin kendi ülkesinde etkisiz ve verimsiz kalacağına daha iyi bir ortamda bulunmasının pek çok avantaj sağlayabileceğinin altı çizilmektedir. Diğer yandan Aziz Sancar, Gökhan Hotamışlıgil ve Canan Dağdeviren gibi ünlü Türk akademisyenler ABD’de buldukları ortamlarda Türkiye için oldukça etkili girişimlerde bulunmaktadır; kendi ülkelerinde yerleşik olmasalar da Türkiye’nin bilim hayatına çok büyük katkı sağlamaktadır. Türkiye’den ABD’ye giden pek çok araştırmacı ve doktora öğrencisine yol gösterme ve destek olma bakımından elde edilen hasıla çok değerlidir.

Müfredatın tek tipleşmesini risk olarak adlandıran yöneticiler ise uluslararası ölçekte ders hazırlayabilmek için müfredatta zaman zaman sıkıntılar yaşandığı yönünde açıklamalarda bulunmuşlardır. SDÜ Rektörü, İngilizce dilde kaynak konusunda bir sorun yaşamadıklarını ancak İngilizce dilde eğitim konusunda eğitim dili Türkçe olan bir okul olarak cazibe merkezi olamadıklarını, nitelikli uluslararası öğrencilerin de daha çok büyük şehirleri tercih ettiğini söylemiştir. Bu durum da uluslararasılaşmanın dil yönüyle etkisi olarak söylenebilir. Eğitimde yabancı dil konusu ile ilgili yaklaşım olarak GTÜ yöneticisi Prof. Dr. Arif Çağdaş Aydınoglu’nun yorumları dikkate değerdir. Bu konuda pek çok akademisyen ve yöneticinin birbiri ile zıt görüş ve kanaatleri olduğu bilinmektedir. Prof. Dr. Arif Çağdaş Aydınoglu, “Uluslararasılaşma konusunda tamamen İngilizce eğitime geçme politikası geliştirdik. Üst yönetim bizi bu yönde teşvik etti. Tamamen İngilizceye geçmeyen bölümler de akreditasyon konusuna ağırlık verdi. Hocalarımızın yarısından çoğu yurt dışı doktoralı; o yüzden tamamen İngilizceye geçmek zorlamadı. Bu karar, uluslararası öğrenci ve akademisyenü üniversitemize çekmek açısından etkili oldu.”

Tablo 15’te detayları görülebileceği üzere kurumların uluslararasılaşma faaliyetlerinden en önemlilerini anlamaya yönelik sorularda yöneticilerin kanaatleri

genellikle aynı düzlemde belirlemiştir. Ortak düşünce olarak stratejik ortaklıkların ve öğrenci akademisyen hareketliliğinin öne çıktığı görülmektedir. Araştırma ve kapasite geliştirmeye yönelik çalışmalar da ortak bir seçenek olmuştur. Bu üç seçeneğin de görüşülen kurumların tamamının Kurum İç Değerlendirme Raporlarında değiniliyor olması da önemini gözler önüne sermektedir. Diğer cevabını veren tek yönetici ise kurumun önceliğinin çok sayıda öğrenci toplamak olduğunu o yüzden de en önemli faaliyetlerinin bu olduğunu söylemiştir. Mezun faaliyetleri yönünden ise genel açıklama Türkiye’de şuan için böyle bir uygulamanın olmadığı yönünde olmuştur. Koç Üniversitesi’nin 2017 yılı iç değerlendirme raporundan bir kesit hem içerik hem de kullanılan dil itibarı ile üniversitelerin kendi kendilerini tarif etme şekli bakımından epeyce değerli bir malzeme olarak fikir sahibi olmamıza yarayacaktır:

“...55’den fazla ülkede, 240’tan fazla üniversite ile imzalanan işbirliği ve değişim anlaşmaları uluslararasılaşma çalışmalarının en temel parçalarından bir tanesidir. Bu üniversitelerle yapılan anlaşmalardan 108 tanesi Erasmus+, 6 tanesi Erasmus ICM, 107 tanesi ikili anlaşma, 31 tanesi yaz değişimi olmak üzere öğrenci ve akademik personel değişimini, 22 tanesi akademik araştırma iş birliğini ve sadece akademik personel değişimini kapsamaktadır. Bugüne kadar; imzaladığımız bu anlaşmalar kapsamında yaklaşık 2500 yabancı öğrenci bir akademik dönem için üniversitemizde eğitim alırken yaklaşık 2000 Koç Üniversitesi öğrencisi de anlaşmalı üniversitelerde eğitim alarak dünya vatandaşı oldular...”

Tablo 15 Uluslararasılaşma Aktivitelerine Yönelik Sorular

Kurumunuzda yürütülen uluslararasılaşma faaliyetlerinden hangileri en yüksek önceliğe sahip?	
Öğrenci/akademisyen hareketliliği ve staj imkanları	%33.3
Uluslararası araştırma ve kapasite geliştirme projeleri	%31.6
Müfredatın uluslararası / kültürlerarası içeriğinin güçlendirilmesi	%0
Uluslararası etkinliklere katılım	%0
Yabancı öğretim elemanı istihdamı	%0
Müfredatın uluslararası / kültürlerarası içeriğinin güçlendirilmesi	%0
Uluslararası Mezun faaliyetleri	%0

Stratejik ortaklıklar geliştirme	%33.3
Diğer	% 1.6

Akademisyen ve araştırmacı istihdamına odaklandığımızda işe alım süreçlerinde uluslararası tecrübenin rolü yadsınamaz. Aşağıdaki Tablo 16’da açık biçimde görülebileceği üzere mülakatlarda katılımcı üniversitelerdeki yöneticilerin büyük çoğunluğu uluslararası deneyimin arzu edildiğini söylemiştir. Bu konuda katı kuralları olan üniversiteler olduğu gibi üretilen çıktılar odaklı yaklaşan üniversiteler de vardır. “Uluslararası deneyim gereklidir” şeklinde ifade eden üniversitelerinin yöneticilerinin ortak noktası Anadolu’da bulunan üniversiteler olmasıdır. Yurt dışını tecrübe etmiş akademisyenlerin daha çok büyük şehirleri tercih ediyor olması nedeniyle en ufak bir tecrübesi olan akademisyen ile çalışmak için çok çaba sarf ettikleri ifadelerinde bulunmuşlardır. Bu durumda üniversite her ne kadar uluslararasılaşma gayesinde olsa da akademisyenlerin tercihinin çok farklı eksenlere kaydığını da göstermektedir. GTÜ yöneticileri tarafından uluslararası deneyim konusunda, “doktor öğretim üyesi olarak istihdam edilecek kişilerin en az bir yıl süre ile THE sıralamasında ilk 500 listesinde yer almış üniversitelerde en az bir yıl bulunma kriteri olduğu belirtilmiştir. Buna alternatif bir yaklaşım da Sabancı Üniversitesi yöneticisi tarafından sergilenmiştir: Sabancı Üniversitesinde uluslararası deneyimden ziyade nitelikli uluslararası yayın ve proje üretebilme kapasitesinin daha önemli olduğu vurgulanmıştır. SÜ yöneticisi, “Yurt dışında çok iyi üniversitelerde eğitim almış üniversitelerin yanında, Türkiye’de doktora eğitimi almış araştırmacı ve akademisyenlerin yayın ve proje üretimi bakımından verimli olabileceğini dolayısıyla işe alırken de deneyimden ziyade ne üretildiğine baktıklarını” ifade etmiştir. GTÜ yaklaşımına benzer bir yaklaşım ODTÜ tarafından takip edilmektedir. 2017 yılı kurum iç değerlendirme raporunda ODTÜ’nün akademisyen istihdam politikası şu şekilde tarif edilmiştir: “... bir çekim merkezi olan üniversite, eğitim-öğretim kadrosunun nicelik ve niteliğini doktora derecelerini yurtdışı üniversitelerinden gelen öğretim üyelerini kadrosuna kazandırarak sağlamaktadır. Başvuran adaylar öncelikle CV’leri üzerinden değerlendirilmektedir. Adayların en az bir tane, SCI’te yer alan dergide yayın yapmış olması gerekmektedir. Ayrıca adaylar ilgili bölüm üyelerine sunum gerçekleştirmektedir. Devlet üniversitesi olarak kadro kullanım izinlerinde yaşanan

sorunlar, yeni öğretim üyelerinin üniversiteye katılmasını zorlaştırmakta ve mevcut akademik kadro üzerindeki bilimsel araştırma ve ders yükünü artırmaktadır.”

Tablo 16 Uluslararasılaşma Tecrübeye Yönelik Sorular

Kurumunuzda işe alım için uluslararası tecrübeleri dikkate alıyor mu?	
Evet, uluslararası deneyim gereklidir.	%20
Evet uluslararası deneyim arzu edilir.	%80
Hayır, işe alma / terfi politikasında uluslararası deneyimler dikkate alınmıyor	%0
Bilmiyorum	%0

Uluslararası Sıralama Sistemlerinde Üst Basamaklara Çıkma İsteği

Gerçekleştirdiğimiz tüm mülakatlarda resmi görüşme seansı sırasında ve mülakat sonrasındaki sohbetlerde edinilen önemli izlenimlerden biri de Türkiye'nin önde gelen tüm üniversitelerinde dünya üniversite sıralamaları ile beraber TÜBİTAK GYÜE ve ODTÜ tarafından yapılan URAP sıralama parametrelerinin dikkatle takip edildiği gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra kurum iç değerlendirme raporlarının pek çoğunda da sıralama sistemlerine vurgu yapılmaktadır. Boğaziçi Üniversitesi'nin 2017 yılı iç değerlendirme raporunda şu ifadeler yer almaktadır: “Uluslararası kuruluşlar (örneğin, THE, QS, US News and World Report) dünya üniversitelerini eğitim-öğretim, araştırma vb. ölçütler kullanarak sıralamaktadır. Bu değerlendirmelere temel oluşturmak üzere sıralama kuruluşlarının talep ettiği tüm veriler kendilerine sağlanmaktadır. Üniversitemizin bu sıralamalardaki sonuçları her yıl Rektörlük düzeyinde değerlendirilmekte, bu değerlendirme sonuçları akademik birim yöneticileri ve öğretim elemanları ile paylaşılmaktadır. Bu konuda yapılan bilgi derleme ve değerlendirme çalışmaları bir Rektör Danışmanı tarafından yürütülmektedir.” Diğer ilginç bir bulgu da Hacettepe Üniversitesi'nin yurtiçinde gerçekleşen bazı süreçlerin esasen küresel dinamiklerle ne kadar da etkileşim halinde eş güdümlü olduğunu gözler önüne sermektedir. Hacettepe Üniversitesi'nin 2017 yılı iç değerlendirme raporunda şu ifadeler üzerinde düşünmek faydalı olacaktır: “Hacettepe Üniversitesi, üniversiteye giriş sınavlarında yüksek yüzdelik dilimdeki öğrenciler tarafından tercih edilmektedir. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında ilk 1000

öğrencinin 330'u Üniversitemizin farklı eğitim programlarını tercih etmiştir. Bu tercihte, ulusal/uluslararası değişim ve iş birliği programları kapsamında öğrencilere sunulan imkânların ve nitelikli akademik personelin etkisi büyüktür. Bunun en önemli göstergesi Üniversitemizin 10 uluslararası derecelendirme kuruluşunun (Webometrics, Scimago, U.S. News and World Report, QS, THE, Leiden, CWUR, RUR, ARWU ve URAP) dokuzunda dünya sıralamasında yer almasıdır. 2017 yılında Üniversitemizin alan sıralamasında Tıp ve Sağlık Bilimleri, Diş Hekimliği, Eczacılık, Farmakoloji, Biyoloji, Kimya, Matematik, Fizik, Kimya Mühendisliği, Gıda Mühendisliği, Bilgisayar ve Enformatik Bilimler, Psikoloji ve Bilişsel Bilimler olmak üzere 12 alan sıralamaya girmiştir. Bu alanlardan Tıp ve Sağlık Bilimleri, Diş Hekimliği, Eczacılık, Gıda Mühendisliği ve Kimya Mühendisliği olmak üzere beş alanda Üniversitemiz dünya sıralamasında ilk 500'de yer almıştır.”

İyi Uygulama Örnekleri

Üniversitelerin deneyimlediği uluslararasılaşma politikalarında ve pratiklerinde örnek alınabilecek iyi uygulamaların tespiti önem taşımaktadır. Tüm üniversiteler genelinde bu türden yaklaşım ve uygulamalar sistematik biçimde tespit edilerek üzerinde yapılacak müzakereler sonucunda tüm sisteme veya belli başlı üniversite gruplarına yansıtılması Türkiye yükseköğretim sistemi için kazanç sağlayabilecektir.

GTÜ'den Prof. Dr. Arif Çağdaş Aydınoglu, uluslararasılaşma politikasında özellikle yabancı öğrenci sayısını artırmak için piyasada faaliyette bulunan danışman firma ve ajanslar konusunu gündeme taşımıştır. Prof. Dr. Arif Çağdaş Aydınoglu: “GTÜ olarak iş birliği yaptığımız ajans ve firmalar vardı; onların en iyi şekilde bize öğrenci kazandırabilmesi için teşvik sistemimizi güncelledik. Nitelikli öğrencinin GTÜ'ye kanalize edilebilmesi için bu firmalarla diyalogumuzda dikkatli bir yol izledik” şeklinde çok değerli bir yöntem uyarısında bulunmuştur. Aynı şekilde Prof. Dr. Arif Çağdaş Aydınoglu, yabancı hoca konusunda da dünya genelinde mevcut ağlardan yararlandıklarını beyan etmiştir. GTÜ'de kadrosu bulunan tüm hocalar, yurt dışında akademisyen istihdam etme noktasında tamamen çıktı odaklı bir yaklaşım sergilemiş ve üniversiteye katkı sağlama potansiyeli yüksek hocalarla iletişime geçilmiştir.

Bir diğerk proaktif yönetişim örneği de SDÜ Rektörü tarafından aktarılmıştır. Prof. Dr. İlker Çarıkçı: “Öğrenci getiren verimsiz firma ve şirketleri aradan çıkardık. Dört beş farklı dilde merkezler kurduk: Farsça, Arapça, İngilizce, Türkçe ve Almanca. Kendimiz hazırlıyoruz, kendi sorularımızla sınav yapıyoruz merkezde. Birçok ülkede kendimiz önce tanıtıma gidiyoruz. Yunus Emre Enstitüsü ile MEB ile birlikte çalışıyoruz. Sınavı nasıl güvenli yapabileceğimiz hakkında o ülkede çalışmalar yaptıktan sonra ikinci etapta sınav yapıyoruz. Farklı yöntemlerle, sınavlarla yabancı öğrenci alıyoruz. Herhangi bir sınav veya filtre sistemine girmeyen öğrencileri çok ekstra bir durum olmadıkça almıyoruz. Politikamız net. Politikamız değişince biz kampüsümüzde TÖMER’i kurduk. Onda şöyle bir problem yaşıyorduk yabancı dil eğitimi veremiyorduk çocuklara. Öğrencilere nitelikli bir Türkçe eğitimi veriyoruz.” Benzer konularda Bahçeşehir Üniversitesinin de oldukça proaktif bir yabancı öğrenci çekme politikası olduğu gözlemlenmiştir. Dünya eğitim pazarına yönelik profesyonel ve kapsamlı araştırmalar yapıldığı beyan edilmiştir. Hedef ülkeler belirlenmekte ve bu ülkelerde özellikle belli başlı üniversitelere odaklanılmakta olduğu ifade edilmiştir. Üniversite tanıtım için doğrudan hedef kitleye odaklanılmakta ve bu gruplara öncelik verilmektedir.

Önde gelen üniversitelerin farkına vardığı önemli uygulamalardan biri de nitelikli ve üst düzeyde öğrencileri yetiştirdikten sonra AR-GE birimlerinde istihdam etme eğilimidir. Bahçeşehir, SDÜ ve YTÜ yöneticileri de dahil olmak üzere bazı ileri üniversiteler artık sadece lisans programlarındaki öğrencisi sayısı ile değil daha çok yüksek lisans ve doktora programlarına gelen nitelikli öğrenciler ile spesifik alanlarda katkı yapma ihtimali olan araştırmacı ve AR-GE personeline odaklandıklarının altını çizmektedir.

Gebze Teknik Üniversitesi’nin iki üst düzey yöneticisi iki önemli detay hakkında önemli bilgiler vermiştir. GTÜ Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Nilay Coşkun üniversitenin isminin değişmesinin olumlu bir etki yaptığını ifade etmiştir. İlk kurulduğunda, 1992’de Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü adıyla kurulmuş olup 2014 yılında üniversitenin adı Gebze Teknik Üniversitesi olarak değişmiştir. Üniversite isminin değişimi ile ilgili olarak ilginç bir örnek verilebilir: Birkaç yıl önce Kemerburgaz Üniversitesi ismini değiştirerek Altınbaş Üniversitesi olmuştur, ilginç bir şekilde marka bilinirliği değişen üniversite için bu durum olumsuzluk yaratmış

üniversite seçme ve yerleştirme süreçlerinde büyük kontenjan boşlukları oluşmaya başlamıştır. GTÜ, üniversitenin isminin de değişmesi ile özellikle yayınlar konusundaki hızlı ivmelenme ile başarı grafiği önemli ölçüde arttığı söylenebilir. GTÜ rektör yardımcısı Prof. Dr. Arif Çağdaş Aydınoglu, üniversitenin başarı grafiğinin artışı inoatif ve proaktif bir yöneticinin Rektör olarak atanması ile de ilişkilendirmektedir.

Bilindiği üzere üniversite ve yükseköğretim sistemleri çok karmaşık ve çok yönlü bileşenlerin dahil olduğu mekanizmalardır. Bu sistemlerde asıl istenen çıktılar (örneğin iyi mezunlar, kaliteli yayınlar, patent ve buluşlar gibi) elde edilmesi tesadüflere bırakılmaz. Bu çerçevede bir diğer iyi uygulama örneğine de ODTÜ'nün 2017 yılı iç değerlendirme raporunda yer verilmiştir: "ODTÜ'de yıllık performans değerlendirme sistemi kapsamında her fakültede ilk yüzde yirmilik dilimde yer alan öğretim üyeleri ve öğretim üyeleri Performans Primi ile ödüllendirilirler; Performans primi hesaplarında ar-ge projeleri de önemli ağırlığa sahiptir, özellikle büyük ölçekli uluslararası proje yürütme deneyimi yüksek performans puanına sahiptir." Türkiye'de akademisyenlerin ve üniversitelerin gelişimindeki en önemli engellerden biri de iyi ve kötünün ayırt edilmemesidir. Başarılı ve liyakat sahibi akademisyen sadece maddi koşullar bakımından değil prestij, saygınlık ve pozitif ayrımcılık ilkeleri vasıtası ile hak ettiği yere getirilmelidir. Benzer bir uygulamaya Bahçeşehir Üniversitesi 2017 yılı iç değerlendirme raporunda rastlanılmaktadır: "...kurumun 2023 hedefleri arasında bulunan -Dünya üniversite sıralamalarında ilk 500 üniversitenin içinde yer alma hedefi için yapılan detaylı çalışmalar sonucunda saygınlığı ve tanınırlığı bulunan Times Higher Education ve QS Dünya Üniversite sıralamaları kriterlerine bağlı kalınarak akademisyen teşvik sisteminin yeniden yapılandırılması ile akademik süreçlerin (ders yükleri, akademik kadro, yayınlar vb.) iyileştirmeleri sonucunda, Dünya üniversite sıralamalarında ilk 500 üniversitenin içinde yer alma hedefine ulaşmıştır."

İyi uygulama örneklerinden son olarak projeler başlığı ile bahsetmek yararlı olacaktır. Aşağıda sırası ile Hacettepe ve Boğaziçi Üniversitelerinin 2017 yılı iç değerlendirme raporlarından kesitler aktarılmaktadır:

"Hacettepe Üniversitemizde Erasmus+, KA1 Programları kapsamında; KA103 (1 proje), KA105 (16 proje), KA107 (18 proje) ve KA108 (1 proje), KA2 projeleri

kapsamında; KA202 (3 proje), KA203 (2 proje) ve KA205 (1 proje) olmak üzere çok sayıda projenin yürütücülüğü Avrupa Birliği Koordinatörlüğü tarafından yapılmakta olup, bölümler tarafından yürütülen projelere de destek verilmektedir.”

“Boğaziçi Üniversitesinin ulusal ve uluslararası araştırma fonlarından sağlanan araştırma bütçesi toplam yıllık bütçesinin %25-30’unu oluşturmaktadır. Avrupa Komisyonu Çerçeve programları kapsamında desteklenen Ar-Ge projelerinde 1 Milyon €’dan fazla bütçeye sahip 85’in üzerinde projede koordinatör veya proje ortağı olarak yer almıştır.”

Son olarak GTÜ’den Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Arif Çağdaş Aydınoglu’ndan bir aktarım yapacak olursak, “Üniversitemiz araştırma üniversitesidir sonuçta; Uluslararası projeye önem veriyoruz. TÜBİTAK 1001 kodlu projeler önemli bir donedir bizim üniversitemizin kapasitesini anlamak için. Her on hocadan biri her başvuru döneminde 1001 projelerinden kabul alıyor; yılda 24 tane proje çıkıyor. Bu rakam Koç Üniversitesi ile başa baş bir rakamdır. Avrupa Birliği projeleri de çok önemlidir bizim için. Türkiye o anlamda çok eksik kalıyor biliyorsunuz. Her sene en az 10-15 tane projesi yapmak lazım ki o oranı artırabilelim. FAO, AB projeleri bizim için o anlamda çok önemli.”

7 SONUÇ VE ÖNERİLER

Soğuk Savaş sonrası dünya düzeninde yumuşak gücün etkisinin tüm ülkeler tarafından kavranması neticesinde önemli değişim ve dönüşümler gözlenen alanlardan biri yükseköğretim sistemleri ve burs programları olmuştur. Diğer yandan, küreselleşme, modernleşme ve ekonomik kalkınma süreçleri ile beraber bilgi toplumu olma hedefinin doğal bir ön koşulu olarak üniversitelerdeki yeniden yapılanma çalışmalarında yükseköğretimde uluslararasılaşma konusu en önemli gündem maddelerinden biri ve makro politika hedefi olarak benimsenmiştir.

Bir ülkeye gelip olumlu izlenimle dönen her bir öğrencinin ülkesinde stratejik bir konuma geldiğinde mutlak bir müttefik olma potansiyeli bütün ülkeler için önemli bir kriter olmuştur. Etkili ve ekonomik bir yolla kazanılan müttefik, dayatma ile sağlanabilecek güçten daha önemli olarak algılanmıştır.

Bu bağlamda yükseköğretimde uluslararasılaşmayı etkin bir şekilde yürütmek isteyen üniversiteler dünya genelinde yer alan sıralamalarda üst basamaklarda yer alabilmek için, yenilikçi fikirler üretebilmeyi, etkin değişim programları uygulayabilmeyi, eğitimde kaliteyi sağlayabilmeyi amaçlamaktadır. Times Higher Education (THE), QS University World Rankings gibi uluslararası üniversite sıralamalarını belirleyen araştırmalarda üniversiteler, eğitimde kalite, yabancı öğrenci nüfusu, yenilikçi ve inovatif aktiviteler, öğrenci/ akademisyen sayıları gibi pek çok farklı alana göre sıralanmıştır. Üniversitelerin genel klasmanları ile beraber bölüm-program özelindeki sıralamalarını görmelerine yarayan bu sistemler özellikle uluslararasılaşma konusunda oluşan rekabet ortamını daha da derinleştirmiştir.

Dünya genelinde pek çok ülkenin yürüttüğü yükseköğretimde uluslararasılaşma faaliyetlerine yumuşak güç potansiyelini artırmak isteyen Türkiye Hükümeti de büyük önem vermiştir. Dünya geneli üniversite sıralamalarında yer almayı başaran Türk üniversiteler üst sıralara yerleşmeyi hedefleyerek politikalarını genişletmiştir. Türkiye’de TÜBİTAK uhdesinde 7 yıldır yürütülen GYÜE sıralamasında üst sıralarda yer alabilmek üniversitelerin stratejik planlarında yer almaya başlamıştır.

Tüm bu oluşan yükseköğretimde uluslararasılaşma ve ülkelerin yumuşak güç potansiyelini genişletme gayretleri göz önünde bulundurularak bu tez çalışması yürütülmüştür. TÜBİTAK’ın belirlediği “Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi” sıralamalarında 2012-2018 yılları arasında ilk 50’ye en az 5 defa girmeyi başarmış üniversitelerin üst ve orta düzey yöneticileriyle derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Yapılan mülakatlarda, kavram olarak uluslararasılaşma bilincini öğrenmek, uluslararasılaşma faaliyetlerinin etkilerini ve sonuçlarını algılamak, sıralamalarda üst sıralarda yer alan üniversitelerin yaptıkları ve yapacakları konusunda bilgi sahibi olmak amaçlanmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde uluslararasılaşmanın üniversite yönetimleri için önemli bir kavram olduğu, potansiyel gücüne yönelik etkinin farkında olduğu ve bu yönde faaliyetlerin artırıldığı saptanmıştır. Her üniversitenin stratejik planında uluslararasılaşma kavramının yer bulunduğunu gözlemleyebiliriz. Üniversite sıralama sistemlerinde üst basamaklarda yer alan üniversitelerde özellikle yabancı öğrenci potansiyelini artırma konusunda hedefler belirlenmiştir. Üniversitelerini yabancı öğrenciler için cazip hale getirebilmek için alt yapı çalışmaları yapılmış,

dünya genelindeki sıralamalardaki konumları tanıtım unsuru olarak kullanılmıştır. Daha alt basamaklarda yer alan pek çok üniversite ise üst sıralarda yer alabilmek için politikalar geliştirilmiş, alt yapılar bu çerçevede yeniden düzenlenmiştir.

Saha çalışmasının genel bir analizi yapıldığında üniversitelerin uluslararasılaşmaya bakış açısı konusunda farklı eğilimlerin olmasının sebebi olarak, devlet üniversitesi/vakıf üniversite farkının ve bunun yanı sıra üniversitelerin bulunduğu şehirlerin büyük şehir veya küçük şehir olması durumunun etkili olduğu gözlenmiştir. Özellikle vakıf üniversitelerinin yabancı öğrenci ve öğretim elemanı istihdamı konusunda yoğun tanıtım faaliyetleri yürüttüğü ve bunun için bütçeler ayırdığı gözlenmiştir. Bu konuda Bahçeşehir Üniversitesi Rektör Yardımcısı Doç. Dr. Ahmet Beşkese'nin "Buraya öğrenci getirebilmek için sadece bu işle uğraşan çok iyi bir tanıtım birimimiz var. Tanıtım sadece reklam değil yurt dışından hoca getiriyor olabilmek de bizim için çok büyük bir tanıtım veya yurt dışında etkinlikler yapıyor olabilmek de bir tanıtım" ifadeleri ile tanıtım faaliyetlerine kurumsal bir yön verdiklerini açıklamıştır.

Aynı zamanda vakıf üniversitelerin uluslararasılaşma konusunda atılımlarını çok daha erken yaptığı, devlet üniversitelerinin ise daha çok YÖK raporlarından sonra faaliyetlerine hız verdiği sonucuna varılmıştır.

Bir diğer önemli boyut olan şehir farkına ise üniversitelerin özellikle yabancı öğrenci getirme politikalarındaki farklar ile varılmıştır. İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlerde yer alan üniversite yöneticileri yabancı öğrenci sayısından çok iyi yabancı öğrenci alma gayesindeyken, Anadolu'da Kayseri ve Isparta gibi orta ölçekli şehirlerin yöneticilerinin öğrenci niteliğinden ziyade sayısına önem verdikleri gözlemlenmiştir.

Son olarak saha çalışması sonucunda üniversiteler arasında uluslararasılaşma konusunda farklı tutum ve politikaların izlenmesi bir nevi Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde olduğu gibi farklı bir katmanlaşma durumu sergileyebilmektedir. Uluslararasılaşma sürecine çok önceden başlamış ve epeyce yol kat etmiş üniversiteler önümüzdeki yıllarda daha ileri düzeyde talep ve stratejilere yönelirken kampüs konumu, yeni açılmış olma ve benzeri kriterler sebebi ile dezavantajlı üniversiteler değişim programı, öğrenci-akademisyen sayısı gibi temel hedeflere odaklanabilmektedir. Bu bağlamda uluslararasılaşmayı salt öğrenci değişimi ve yabancı öğrenci sayısı olarak algılayan üniversitelerin stratejik hedeflerinin de az

olduğu; oturmuş ve sürece çok erken başlamış üniversitelerin konuya çok yönlü ve derinlemesine yaklaşarak proje ve işbirlikleri konusunda yoğun faaliyetler yürüttüğü gözlemlenmiştir.

Yapılan çalışmaların yanı sıra dünya geneliyle kıyaslandığında Türkiye'nin mevcut konumu istenilen hedef için birçok revizyonun yapılması gerektiğini göstermektedir. OECD 2013 yılı ortalamaları ile yabancı öğrencilerin tüm yüksek lisans öğrencileri içindeki payı %14 ve aynı rakam doktora öğrencileri için % 24'dür. Türkiye'de ise hem doktora hem de yüksek lisans öğrencileri içinde uluslararası öğrencilerin oranı %4'tür.¹⁴⁷ Yapılan görüşmelerde üniversite yöneticilerinin bu durumu iyileştirebilmek için sınav sistemleri konusunda hassasiyet göstermeye başladığı ve gelen öğrencilerin gelmiş oldukları kültürlere göre adaptasyon sürecini kolaylaştırmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Türkiye'nin uluslararasılaşma konusundaki en önemli eksikliklerinden biri bütüncül ve kapsayıcı bir milli politikanın olmayışıdır. Sonuç olarak her ne kadar bu durum için adımlar atılsa da henüz sistemli bir zemin oluşturulamamıştır. Dünyadaki diğer ülkelerin etkinliğini yakalayabilmek için de bu sistemi oluşturmak faydalı olacaktır.

Saha çalışması sırasında elde edilen temel farklılıkları oluşturan devlet üniversitesi/vakıf üniversite farkı ve büyük şehir küçük şehir farkı gibi durumlar için de yeni uygulamaların olması sağlıklı olacaktır. Özellikle vakıf üniversitelerinin uluslararasılaşmayı erken bir politika haline getirmesi ve devlet üniversitelerinin YÖK Raporundan sonra bu konuya eğilmesi bir fark oluşturmaktadır. Ayrıca vakıf üniversitelerinin yurt dışı tanıtım faaliyetleri konusundaki aktif yaklaşımına devlet üniversitelerinin de katılımı artırması devlet üniversiteleri açısından faydalı olacaktır. Diğer bir husus olan küçük şehirlerdeki üniversitelerin sadece yabancı öğrenci sayısına odaklanması uzun vadede eğitim açısından olumsuz sonuçlar doğurması ihtimaline karşın önleyici ve düzeltici yaklaşım ve planlar doğru adım olarak kaydedilecektir.

Sonuç olarak her üniversite hükümetlerin belirlediği politikalar neticesinden yumuşak güç potansiyeline katkıda bulunabilmek, kamu diplomasisi faaliyetlerini

¹⁴⁷ Tekneci 2016

geliştirebilmek ve üniversitelerinin etkinliğini artırabilmek için planlar geliştirmektedir.

Ülkenin makro politikasına yön verenlerin ve bu politikanın oluşumunda katkı sağlayan YÖK, Kalkınma Bakanlığı, TÜBİTAK vb paydaş kuruluşların ortak bir ulusal strateji belirlenmesinde katkı sağlaması beklenebilir. Farklı resmi belgelerde uluslararasılaşma ve yükseköğretimde kalite konularında ya çok muğlak ya da birbirlerini pek desteklemeyen ayrıntılar görülmektedir. Genel politika belirlenmesinde bazı üniversitelerin deneyimlediği iyi politika örnekleri model olarak alınabilir. Diğer bir husus da Türkiye'nin önde gelen üniversiteleri kendi mikro perspektiflerinde dünya sıralama listelerinde daha üst sıralara terfi edebilmek için aşırı biçimde ilgili parametrelere odaklanmaktadır. Burada yanlış bir şey olmamakla birlikte Türkiye'nin özgün koşulları çerçevesinde kendi milli hedefleri doğrultusunda bazı ilave hedefler tesis edilebilir. Örneğin, Türkçe ders kitaplarının kalitesinin artırılması hiçbir sıralama sisteminde prim yapmaz ancak Türkiye'de politika yapıcıların resimde eksik kalan bu gibi tarafları görüp tedbir alması elzemdir.

KAYNAKÇA

About Chevening, <https://www.chevening.org/about-chevening>

Allen, R., "Survey Finds Foreign Students Aren't Applying to American Colleges," NBC News, http://www.nbcnews.com/nightly-news/survey-finds-foreign-students-aren-t-applying-american-colleges-n738411?cid=sm_npd_nn_tw_ma.

Altbach, P. G., "Higher Education Crosses Borders: Can the United States Remain the Top Destination for Foreign Students?", *Change: The Magazine of Higher Learning*, 36(2), 18-25, 2004.

Altbach, P. G., Patti M. P., "Higher education as a projection of America's soft power. Soft power superpowers: Cultural and national assets of Japan and the United States" 2008, 37-53.

Altbach, P. G., Knight, N., "The internationalization of higher education: Motivations and realities." *Journal of studies in international education*, 11(3-4), 290-305, 2007.

Annual Report, <https://www.daad.de/medien-und-publikationen/en/29887-annual-report/>

Armitage, R.L., Nye, J.S., "Implementing Smart Power: Setting an Agenda for National Security Reform," Center for Strategic & International Studies, 2008.

Atkinson, C., "Does soft power matter? A comparative analysis of student exchange programs 1980–2006", *Foreign Policy Analysis* 6(1), 2010.

Aziz Sancar Kimdir?, <https://www.sabah.com.tr/aziz-sancar-kimdir->

Bachrach P., Baratz S. Morton, "Two Faces of Power", *The American Political Science Review*, Sayı 56, No 4, Aralık 1962.

Bogue, E.G., "Quality assurance in higher education: the evolution of systems and design ideals". *New Directions for Institutional Research*, 99, 7-18, 1998.

Bologna Süreci, <https://uluslararasi.yok.gov.tr/uluslararasilasma/bologna/temel-bilgiler/bologna-sureci-nedir>

British Council. 2016 "The Shape Of Global Higher Education National Policies Framework For International Engagement-Emerging Themes",

<https://www.britishcouncil.org/education/ihe/knowledge-centre/global-landscape/global-Gauge>

Budak M. M., “Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Öğrenci Değişim Programları Ve Türkiye Uygulamaları”, YTB Uzmanlık Tezi.

Büyüköze, H., "Bir Etki Aracı Olarak Türk Yükseköğretiminin 'Yumuşak Güç' Bağlamında İncelenmesi." Yükseköğretim ve Bilim Dergisi 6.1, 2016.

Byrne C., “Public Diplomacy”, “ Foreign Policy: Theories, Actors, Cases”, Oxford University Press.

Byun, K., Jon, J.E., Dongbin, K., “Quest for building world-class universities in South Korea:

Campus France’s Mission, <https://www.campusfrance.org/en/Campus%20France-missions>

Carr, E.H., “The Twenty Years’ Crisis”, New York: Harper and Row, 1964.

Chaffee, E. E.; Sherr L. A., “Transforming Postsecondary Education”, ERIC Digest. ED350972.

Chevening Impact Report, 2018, <https://dof4zo1o53v4w.cloudfront.net/s3fs-public/Chevening%20Impact%20Report%202018%20web.pdf>

Country Ranking 2018 for International Students, <https://www.study.eu/article/the-study-eu-country-ranking-2018-for-international-students>

Cull, N. J., "Public diplomacy: Taxonomies and histories", The annals of the American academy of political and social science, 616.1, 2008.

Cull, J. N., “”Public Diplomacy” Before Gullion:The Evolution of Phrase”, Nisan 2016 <https://www.uscpublicdiplomacy.org/blog/public-diplomacy-gullion-evolution-phrase>.

Çetinsaya, G., “Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası”, Eskişehir: Yükseköğretim Kurulu, 2014

DAAD Hakkında, <https://www.daad-turkiye.org/tr/hakkimizda/daad-hakkinda/>

Dahl, A.H. Robert, "Who Governs Democracy And Power in An American City", 1961

Dale, H. C., Cohen, A., Smith, J. A.," Challenging America: How Russia, China, and Other Countries Use Public Diplomacy to Compete with the US", Heritage Foundation Backgrounder, 2698, 21, 2012.

Emily ROSENBERG, Spreading the American Dream, New York, Hill&Wang, 1982.
Erasmus+ Programı, <http://ua.gov.tr/programlar/erasmus-program%C4%B1/y%C3%BCksek%C3%B6%C4%9Fretim-program%C4%B1>

Eren, V., Aydın, A., Neo-liberalizmle Gelen Değişimin Yüksek Öğretim Sistemine Etkileri, s.227 https://www.researchgate.net/publication/306128680_NEO-LIBERALIZMLE_GELEN_DEGISIMIN_YUKSEKOGRETIM_SISTEMINE_ETKILERI/citations Erişim Tarihi: 20 Nisan 2019

Erguvan, D., "Transnational Education in Turkey", Journal of Educational and Social Research, 5(1), 2015, s.235.

Foreign Student Numbers Grow A Record %19 in A Year, <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20181011124906535>, Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2019

Grantee and Application Statistics, <https://us.fulbrightonline.org/statistics>

Gür, B.S., Çelik, Z. ve Yurdakul, S. "Yükseköğretime Bakış 2018: İzleme Ve Değerlendirme Raporu", Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2018.

Hall, I.," India's New Public Diplomacy", Asian Survey, 52(6), 2012.

Hans N. Tuch, Communicating With the World: U.S. Public Diplomacy Overseas, New York, St.Martin's Press, 1990.

Hartig, F., "Cultural diplomacy with Chinese characteristics: The case of Confucius Institutes in Australia. Communication", Politics & Culture, 2012, 45(2).

Hu, C., Wotipka, C. M., Wen, W. "International Students in Chinese Higher Education: Choices, Expectations, and Global Perspectives and Local Challenges Surrounding International Student Mobility", ss. 153-175, 2015.

Huawei'in CEO'sundan Prof. Dr. Erdal Arıkan'a Övgü: O Bir Kahraman, <https://www.webtekno.com/huawei-ceo-sundan-prof-dr-erdal-arikan-a-ovgu-h67204.html>.

Hussain, Irshad "Transnational Education: Concept and Methods" Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE, Ocak 2007, ISSN 1302-6488, Volume: 8 Numara: 1 Makale: 13.

International Students in Japan, 2017, https://www.jasso.go.jp/en/about/statistics/intl_student/data2017.html

Joffe, J., "Who is Afraid of Mr. Big?" The National Interest, Yaz 2001.

Kalın İ., "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi", Yükselen Değer Türkiye, MÜSİAD. <http://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/100-tuerk-d-politikas-ve-kamu-diplomasisi>

King, K. 2011. "The Geopolitics of Overseas Scholarships & Awards Old and New Providers, East & West, North & South." <https://resources.norrag.org/resource/26/the-geopolitics-of-oversees-scholarships-and-awards-old-and-new-providers-east-and-west-north-and-south>.

Klyueva, A., Tsetsura, K. "Strategic Aspects of Russia's Cultural Diplomacy in Europe: Challenges and Opportunities of the 21st Century". https://www.researchgate.net/profile/Anna_Klyueva/publication/303918532_Strategic_Aspects_of_Russia's_Cultural_Diplomacy_in_Europe_Challenges_and_Opportunities_of_the_21st_Century/links/575d68d608ae9a9c955a4160.pdf.

KOICA. (2010) International Training Programme 2010. Seoul, Korea: Korea International Cooperation Agency.

Kramer, P. A., "Is the world our campus? International students and US global power in the long twentieth century." Diplomatic History 33(5) , 2009.

Lee, J. T., "Soft power and cultural diplomacy: Emerging education hubs in Asia", Comparative Education 51.3 (2015): 353-374.

Lukes, S. "Power: A Radical View", Palgrave Macmillan, 2005.

Maruyama H., "International Student Policy of Japan", MEXT, 2011.

McClory J., "The new persuaders III", Institute for Government Monocle, 2012.
Mevlana Değişim Programı, <https://mevlana.yok.gov.tr/temel-bilgiler>

Milliyet, "Silikon Vadisi Kuluçka Merkezi Konsorsiyum Projesi'nin İmzaları Atıldı",
<http://www.milliyet.com.tr/silikon-vadisi-kulucka-merkezi-konsorsiyum-istanbul-yerelfotogaleri-13982704/>.

Milliyet, "Tüm Dünyada Uluslararası Öğrenci Sayısı Yüzde 200 Arttı",
<http://www.milliyet.com.tr/tum-dunyada-uluslararasi-ogrenci-sayisi-istanbul-yerelhaber-3047339/>

Nye, J. S. "Soft power and higher education" In Forum for the Future of Higher Education, Archives.

Nye, J. S., "The future of power", Public Affairs, 2011

Nye, J. S., Dünya Siyasetinde Başarının Yolu: Yumuşak Güç, Elips Kitap, Ankara, 2005.

Nye, J., "Public Diplomacy and Soft Power", The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 616(1).

Nye, J., "Yumuşak Güç", BB101 Yayınları, 2017.

Nye, J.S., "Soft Power: The Means to Success in World Politics", New York, Public Affairs, 2004.

OECD. 2016b. Education at a Glance 2016 OECD Publishing, Paris.

OECD. 2016a. *OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2016*, OECD Publishing, Paris.

OECD. 2016c, Education at a Glance 2016: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris.

Olçay, G. A., Nasır, V. A., "Yükseköğretimde Uluslararasılaşma: En Çok Öğrenci Alan Ülkeler ve Türkiye Perspektifinden 1999-2013 Yıllarına Bakış" Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 6(3), 2016.

outcomes and consequences", Higher Education, 65, 645–659, 2013.

Özoğlu M. vd. “Küresel Eğilimler Işığında Türkiye’de Uluslararası Öğrenciler”, Mart 2012, SETA.

Paradise, J., F., “China and International Harmony: The Role of Confucius Institutes in Bolstering Beijing’s Soft Power”, Asian Survey, 49(4), 2009.

President Woodrow Wilson's Fourteen Points, http://avalon.law.yale.edu/20th_century/wilson14.asp

Results of Annual Survey of International Students in Japan, https://www.jasso.go.jp/en/about/statistics/intl_student_e/2018/index.html.

Shambaugh, D., “China Engages Asia: Reshaping the Regional Order”, International Security, 29, 3 (Kış),2004, s.67.

Stetar, J., Coppla, C., Guo, L., Nabiyeva, N., Ismailov, B., “Soft power strategies: competition and cooperation in a globalized system of higher education”, Higher Education, Policy, and the Global Competition Phenomenon. Editörler: Portnoi, L. M. vd. New York: Palgrave Macmillan US, 2010.

Student Mobility, <https://www.iie.org/Research-and-Insights/Project-Atlas/Explore-Data>.

Study in Japan, <http://www.studyjapan.go.jp/en/toj/toj0302e.html>.

Study in UK, <https://www.chevening.org/study-in-the-uk>

Şeremet, M., “Türkiye ve İngiltere yükseköğretimindeki uluslararasılaşma politikalarına karşılaştırmalı bir yaklaşım”, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 5(1), 27-31, 2015.

Tezsürücü, D., Bursalıoğlu, S. A., “Yükseköğretimde Değişim: Kalite Arayışlar”. <http://Dergipark.Gov.Tr/Ksusbd>, 10(2).<http://www.sbd.ksu.edu.tr/article/view/5000035260>

Total number of Confucius Institutes and Confucius Classrooms worldwide from 2013 to 2017, <https://www.statista.com/statistics/879340/china-confucius-institutes-and-confucius-classrooms-worldwide/> .

Türkiye Bursları, <https://www.ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/turkiye-burslari>

Uluslararası Öğrenci Hareketliliği, <https://www.ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/uluslararasi-ogrenci-hareketliliği>.

Waltz N. Kenneth, “Uluslararası Politika Teorisi”, Phoneix Yayınları, 2010.

Wang, J., Introduction: China’s Search of Soft Power. Editör: Wang J., “Soft Power in China: Public Diplomacy through Communication”, New York:Palgrave MacMillan, 2011.

Which country is home to the largest international student population?, 2 Mayıs 2018, <https://www.studyinternational.com/news/country-home-largest-international-student-population/>

Yang, R., “ Soft power and higher education: An examination of China’s Confucius Institutes”, Globalisation, Societies and Education, 8(2), 235-245, 2010.

Yanık, L. K.,“The politics of educational exchange: Turkish education in Eurasia”, Europe-Asia Studies 56.2: ss. 293-307, 2004.

Yin, R. K., “Case study research: Design and methods” ,Thousand Oaks, CA: Sage, 2003.

Yüksek Öğretim Bilgi Yönetim Sistemi, <https://istatistik.yok.gov.tr/>.

Zong J.,Batalova, J., International Students in the United States,9 Mayıs 2018, <https://www.migrationpolicy.org/article/international-students-united-states>.

Yumuşak Güç Bağlamında Türkiye’de
Yükseköğretimin Uluslararasılaşması

Mülakat Yer ve Tarihi:

Mülakat No:

Bu mülakat İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü programlarından Küresel Siyaset Yüksek lisans programı öğrencilerinden Esra M. Çalışkan’ın tez araştırması için tasarlanmıştır. Araştırma konusu Türkiye Yükseköğretim Kurumlarında Uluslararasılaşma süreci ile ilgilidir. Bu bağlamda uluslararasılaşma kavramının üniversitelerin yönetim katmanlarında ne şekilde algılandığı araştırılmaktadır. Bu çalışmada her türlü sorumluluk tez danışmanı olan Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi Dr. Halil Kürşad ASLAN’a aittir. Mülakat soruları, International Association of Universities (IAU)’nin hazırladığı uluslararasılaşma anketinin uyarlanması ve sadeleştirilmesi ile elde edilmiştir.

A. Kurum Bilgisi ve Profili (Bu bölüm araştırmacı tarafından görüşme öncesinde hazırlanacaktır.)

1. Kurumun Adı:
2. Aşağıdakilerden hangisi kurumunuz için uygun bir tanımlamadır?
 Devlet Üniversitesi
 Vakıf Üniversitesi
3. 2019 başlangıcı itibari ile kurumunuzdaki toplam öğrenci ve/veya araştırmacı personel sayısı nedir?

Öğrenci Sayısı

Akademik/Araştırmacı Personel Sayısı

10 000’den az

10 00’den az

10 001-20 000 arası

10 01-20 00 arası

20 001-50 000 arası

20 01-50 00 arası

50 000’den fazla

50 00’den fazla

B. Uluslararasılaşmanın Kurumdaki Önemi

4. Son beş yılda kurumunuzun uluslararasılaşma politikaları nasıl değişmiştir?
(Lütfen bir tanesini seçiniz)

- Önemli ölçüde arttı
- Arttı
- Pek değişmedi
- Azaldı

5. Yükseköğretimde uluslararasılaşma denilince ne anlıyorsunuz? İlk aklınıza gelen 3 ila 5 temel kavramı söyleyiniz.

.....

.....

.....

.....

6. Yüksek Öğretim Kurumlarında uluslararasılaşma süreçlerinin eğitim öğretim ve araştırmada kaliteyi nasıl etkileyeceğini düşünüyorsunuz?

.....

.....

.....

.....

7. Uluslararasılaşmanın kurumunuz için en önemli üç potansiyel faydası nedir?

(Lütfen 1'i en önemli olarak düşünüp 1,2,3 şeklinde sıralayınız)

- Uluslararası işbirliği ve araştırma kapasitesinin artışı
- Müfredatta iyileşme
- Kurum için prestij / profil
- Mezunların kolay iş bulabilmesi
- Eğitim öğretimde artan kalite
- Öğrencilerin küresel gelişmeler hakkında bilgi ve farkındalığının artışı
- Öğretim üyeleri ve araştırmacıların uluslararası ağlara katılımı
- Üniversitelerin bütçe ve kaynaklarında çeşitlenme ve artış
- Üniversitelerin kurum olarak dünya ligindeki yerini anlama ve kıyas imkanının artışı
- Diğer (Lütfen Belirtin):

8. Kurumunuz için uluslararasılaşmanın en önemli üç potansiyel riski nedir?
(Lütfen 1'i en önemli olarak düşünüp 1,2,3 şeklinde sıralayınız)

- Beyin göçü
- Yabancı kurumlar tarafından sunulan kurs / programların kalitesini değerlendirme / tanıma zorluğu
- Diğer yükseköğretim kurumlarıyla aşırı rekabet
 - Müfredatın tek tipleşmesi
- Ulusal bazda önemli öncelikler pahasına uluslararasılaşmaya aşırı vurgu
 - İngilizcenin aşırı kullanımı ile Türkçe bilimsel kaynakların zayıf kalması
- Gelir düzeyi yüksek uluslararası öğrencilere gereğinden fazla odaklanmak
- Diğer (Lütfen Belirtin):

8 C. Uluslararasılaşma Politikaları ve Aktiviteleri

9. Kurumunuzda yürütülen uluslararasılaşma faaliyetlerinden hangileri en yüksek önceliğe sahip?
(Lütfen 1'i en önemli olarak düşünüp 1,2,3 şeklinde sıralayınız)

- Öğrenci/akademisyen hareketliliği ve staj imkanları
- Stratejik ortaklıklar geliştirme
- Uluslararası Mezun faaliyetleri
- Uluslararası araştırma ve kapasite geliştirme projeleri
- Uluslararası etkinliklere katılım
- Yabancı öğretim elemanı istihdamı
- Müfredatın uluslararası / kültürlerarası içeriğinin güçlendirilmesi
- Diğer (Lütfen Belirtin):

10. Kurumunuzdaki işe alım için uluslararası tecrübeleri dikkate alıyor mu?
(Lütfen bir tanesini seçiniz.)

- Evet, uluslararası deneyim gereklidir
- Evet, uluslararası deneyim arzu edilir
- Hayır, işe alma / terfi politikasında uluslararası deneyimler dikkate alınmıyor
- Bilmiyorum